

POŠTNINA PLAČANA PRI POŠTI 1102 Ljubljana

Planinski vestnik

6

glasilo Planinske zveze Slovenije

junij 1999

MAMMUT - EDEN VODILNIH SVETOVNIH PROIZVAJALCEV GORNIŠKE, OUTDOOR IN TREKING OPREME; 130 LET INOVACIJ, KVALITETE, IZKUŠENJ, TRADICIJE IN ZAUPANJA KUPCEV

MAMMUT OPREMA USTREZA EN, CE, UIAA, ISO 9001 NORMAM

MAMMUT

Foto: Esben Hardt - North of Tinitiglag, Greenland

UVOZNIK IN DISTRIBUTER

T.E.R.R.A.

GORNIŠKA OPREMA

MOUNTAINEERING EQUIPMENT

SI 2000 Maribor, I. Internationale 22, Slovenija

Tel.: +386 62 227 613, 109 53 20

Fax: +386 62 109 53 21

NA VAŠO ŽELJO VAM POŠLJEMO BREZPLAČEN KATALOG; ZA DRUŠTVA, ORGANIZACIJE IN USTANOVE POSEBNE UGODNOSTI.

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

junij 1999

6

letnik XCIX

izhaja od leta 1895

vsebina

Tanja Peterlin-Neumaier	200-letnica prvenstvenega vzpona	242
Franc Ekar	Visokogorska in druga društva	243
Stanko Klinar	V. Stanič, prvi alpinist Vzhodnih Alp	246
Vinko Hrovatič	Zapojte vetrovi zdaj pesem mi svojo	251
Marjan Raztresen	Štirje Slovenci na vrhu planeta	252
	Prestižna smer na vrh sveta	255
	Najvišji grob na svetu	258
Slavica Štirn	V zatrepu Vrat	260
Mirko Kunšič	GRS brez meja	261
Erik Švab	Smer v deviški steni Rdečega otoka	262
J. S. Milledge	Kronični bolniki - obiskovalci gora	267
Pavle Šegula	Možnost zavarovanja v tujini	269
Stanko Klinar	Skrivnost Blaščeve jame	272
Matevž Šuštar	Kraški griči na robu države	274
Vinko Hrovatič	Spremljevalka	276
Ivanka Korošec	Haloška transverzala, že spet!	277
	Odmevi	278
	Iz planinske literature	279
	Društvene novice	281
Aleš Tacer	Oj, človek, nikar	281
Vera Pipal	Krofički	282
Vera Pipal	Uršlja gora	283

Slika na naslovni strani: **Tsaranoro, monolitna dvatisočmeterska gora na Madagaskarju**

Foto: Erik Švab

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 1000 Ljubljana, Dvoržakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marien Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelínik. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri Agenciji RS za plačilni promet 50101-678-47046, devizni račun pri Ljubljanski banki - Gospodarski banki d. d. Ljubljana 50100-620-133-900-27620 - šifra valute - 3053/8. Naročnina za leto 1999 znaša 3850 tolarjev in je plačljiva najpozneje do konca marca 1999, posamezna številka stane 400 tolarjev. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna JOŽE MOŠKRIČ d. d. v Ljubljani.

Glasilo spada med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometnem davku (Ur. list RS, št. 4/92) in Mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije, št. 23/117-92 z dne 24. 2. 1992, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

VALENTIN STANIČ, TURIST, KI JE PRVI PRIPLEZAL NA NEKOČ NAJVIŠJO GORO NEMČIJE

200-LETNICA PRVENSTVENEGA VZPONA

DR. TANJA PETERLIN-NEUMAIER

Mogočni Watzmannov masiv na jugovzhodnem delu Bavarske v Nemčiji nedaleč od avstrijskega Salzburga spada k Severnim apneniškim Alpam. S sosednjimi gorami, ki skupaj z njim oklepajo ozko, dolgo, skrivnostno zeleno ledeniško jezero Königssee, na koncu katerega leži ljubka romarska cerkva sv. Jerneja, tvori jedro Narodnega parka Berchtesgaden. Temu divjemu skalnatemu orjaku je prav malo mar, da bodo nemški planinci v kratkem začeli praznovati dvestoto obletnico prvega pristopa na njegov najvišji vrh Mittelspitze (2713 m). Ne brigajo ga vroče razprave o tem, kdaj ga je Slovenec **Valentin Stanič** osvojil, ali leta 1799, 1800 ali celo 1801. Je pač iz kamna.

NOETOVA BARKA NA GORI

Po pripovedki je v davni in v teh krajih živel trdosrčni **kralj Watzmann**, ki je bil za svoja grozotna in krvočrna dejanja kaznovan s tem, da je skupaj z ženo in otroki okamenel. Glave so se spremenile v skalnate vrhove, njegovo srce pa v izvir ledenomrzlega potoka Eisbach. Kamniti kralj gorskega sveta berchtesgadenske dežele je in bo ostal, vladal bo svojim planinskim vazalom in čarobnemu jezeru ob svojem vznožju. Še naprej bo zahteval krvavi davek za skrunjenje svoje vzhodne stene – s 1800 metri najvišje v Vzhodnih Alpah –, ki ga je plačalo z življenjem že okoli sto plezalcev. Ostal bo tudi najbolj priljubljena gora Bavarske, čeprav ni več njen najvišji vrh, odkar ji je avstrijski **cesar Franz Jožef** podaril Zugspitze.

Pravljичno lep motiv Watzmanna s Königsseejem je ponos domačinov, ta del sveta pa priljubljena izletniška točka, h kateri romajo turisti z vsega sveta. Odkar jih poziva rock balada »Watzmann kliče« **Wolfganga Ambrosa**, se je njegova privlačnost še povečala. Watzmann je povsod: na razglednicah, spominkih, majicah, na vsem mogočem, saj kič in reklama ne poznata meja.

Watzmannov gorski svet je bil že od nekdanj obljuden. Na ravnice so se priselili kmetje, višje pa so se podajali le pastirji in lovci. Na Hocheck (2651 m) so pogosto romali, predvsem na dan sv. Lovrenca, a naprej do vrha Mittelspitze si niso upali. Prenevarna je bila strma škrbina med obema vrhovoma, preveč previsen Watzmannov ostri greben. Zato je v ljudski domišljiji nastala bajka, da so tam gori ostanki Noetove barke, o katerih so bili domačini prepričani, da jih celo vidijo z daljnogledom. Ta mit se je sesul, ko je Staniču pred skoraj 200 leti v drznem podvigu uspelo priplezati na glavni vrh, ki so ga dotlej imeli za nedosegljivega.

VSESTRANSKI DUŠNI PASTIR

Valentin Stanič je hodil v hribe v časih, ko veliko vrhov še ni imelo imen, ko so v gore zahajali le učenjaki, da

Valentin Stanič in njegov lastnoročni podpis, vzeti iz rokopisne izpitne naloge za župnijski izpit leta 1811. («Vicarius Roncinae» pomeni »župnik/vikar v Ročinju«.)

*Valentinus Stanig
Vicarius Roncinae.*

znanstveno preučijo ta neznani svet, pri čemer so za svojo varnost potrebovali pomoč vodnikov. Gorništvo je bilo neznano. Tudi Stanič je pridno meril višine in kote ter užival veličastje alpskih pokrajin, a v nasprotju s sodobniki ga je veselil vzpon sam, pri plezanju pa merjenje lastnih telesnih zmogljivosti. V tej je prekašal večino sodobnikov. Znani pisci gorske literature ga štejejo k pionirjem moderne evropske alpinizma. Avstrijec **Ludwig Purtscheller** piše: »Ero novodobnih alpinskih raziskav in odkritij v Salzburških apneniških Alpah je začel drzni in navdušeni gornik Valentin Stanič«, ki ga občuduje kot »prvega visokogorskega turista-samohodca«, **Eduard Richter** pa mu pripisuje »največje veselje do predrznih plezarjev«. Tako rad je zahajal v planine, da **Fran Levec** piše o njem: »Zmanjkalo ga je časi z Banjšic po več dni, da, celo po več tednov, da je bilo ljudstvo uže v skrbeh, da bi se mu ne bila kaka nesreča zgodila na gorah.«

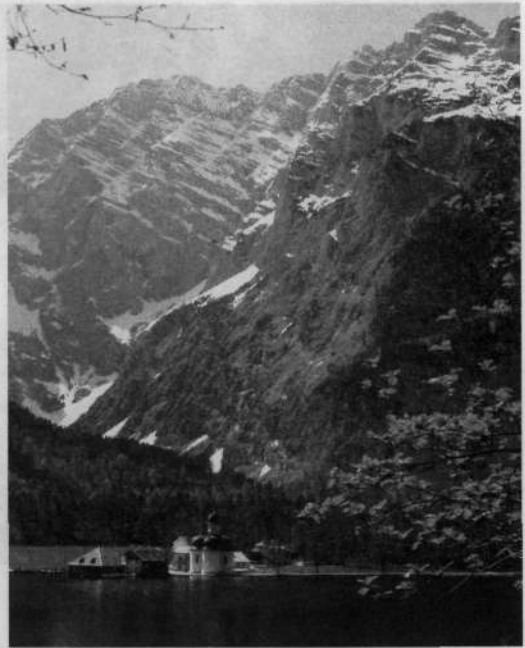
Ta prvi slovenski alpinist se je rodil 12. februarja 1774 v Bodrežu pri Kanalu, umrl pa 29. aprila 1847 v Gorici. Bil je tako vsestranski, da se ga v teh kratkih vrsticah ne da primerno opisati. Po poklicu je bil duhovnik, po duši pa humanist. Bil je izredno zanimiva osebnost slovenskega preroda na Goriškem. Že od rane mladosti je bil neumorno priden in delaven. Vse svoje življenje je deloval v prid drugih; učil je otroke in odrasle, pomagal kmečkemu prebivalstvu v času velike lakote in pomanjkanja, na novo zgradil most čez Sočo pri Kanalu, ki so

ga porušili Francozi, da je s tem tamkajšnjim ljudem preskrbel delo in zaslužek. Znal in prijel se je vsakega kmečkega opravila, ukvarjal se je s sadjarstvom, lastnoročno je podkoval konje in se zavzemal za bolj čuteče ravnanje z živino. Leta 1846 je ustanovil društvo proti trpinčenju živali, prvo te vrste v bivši Avstriji. Rad je pel in je zato spesnil oziroma prevedel njemu znane pesmi iz nemščine, ki jih je deloma sam tiskal v lastni slovenski tiskarni. Z izredno predanostjo se je posvečal pouku slovenskega jezika, svojim učencem je preskrbel slovenske učbenike in s pomočjo neke vrste lastnega kataloga širil slovensko pisano besedo po Goriškem.

Ukvarjal se je z naravoslovnimi vedami; kazal je veliko zanimanje za botaniko in matematiko. Z barometrom je meril višine gora... Prvi v naših krajih je cepil proti črnim kozam in si sam pripravljaj serum. Kljub temu, da je v letu 1819 postal kanonik v Gorici, je obdržal svoj preprosti in svojeviti način življenja. Tu je pozneje postal še šolski nadzornik in je veliko prispeval k ustanovitvi gluhozemnice v Gorici v letu 1840.

VIŠJE OD VELIKEGA KLEKA

Od leta 1793 do 1802 se je šolal v daljnem Salzburgu, kjer je v enem od tamkajšnjih konviktov dobival zastoj hrano, kajti deloma se je moral vzdrževati sam. Da je to zmogel, je pripisati samo njegovi delavnosti, pridnosti in zgodaj pridobljeni samostojnosti. V prestolnici te cerkvene kneževine je najprej obiskoval gimnazijo, nato je svojo izobrazbo nadaljeval s študijem filozofije in teolo-

Kraljevo jezero z romarsko cerkvico sv. Jerneja in Watzmannovo vzhodno steno

gije. Tu je postal duhovnik – posvečen je bil 7. februarja 1802 – in alpinist.

Žal ne vemo, kdaj in zakaj je Stanič začel hoditi v hribe.

namesto komentarja

VISOKOGORSKA IN DRUGA DRUŠTVA

Marsikaj se je zadnja leta spremenilo v slovenskem planinstvu, navzven pa je morda še najbolj opazno, da se število organiziranih planincev, ki svoji organizaciji plačujejo članarino, neprestano zmanjšuje. Medtem ko je bila pred leti organizacijska usmeritev k množičnosti, naj bi bili zdaj člani PZS predvsem kar najboljše usposobljeni za varno hojo po gorskem svetu, kajti predvsem tako bo Slovenija planinsko prepoznavna kot alpska država. Mogoče je eden od korakov k tej usmeritvi tudi povečanje števila »najdražjih« članov PZS, članov A, za 251, kar je pri celotnem članstvu A velik odstotek.

Na drugi strani je med planinskimi društvi – članicami Planinske zveze Slovenije precej takih, ki pravzaprav ne bi smele biti več članice, saj imajo že manj kot 50 članov. Seveda bi se lahko spraševali o vzrokih za tako skromno članstvo – mogoče jih je treba iskati v

ozki izključno izletniški usmerjenosti, ki mladinskega podmladka ne zanima dovolj. Statistika kaže tudi na vse skromnejše članstvo nekdanjih »sindikalnih« in tovarniških planinskih društev, ki so jih v pogojih dokaj visokega družbenega standarda in zagotovljene denarja za društvene namene ustanavljali velik del zato, da bi zaposleni lahko poceni preživljali prosti čas. Te organizacijske oblike so bržčas naredile precej škode klasičnim planinskim društvom, katerih dejavnost je slejkoprej vsestranska.

Vrhunec sedanje usmeritve v slovenskem planinstvu je v marsikateri celici planinskega delovanja odcepitve Gorske reševalne službe od matice, od planinskega društva. Člani GRS so preprosto pozabili na delo v PD, iz znaka GRS so izgubile oznake PZS, tudi zaradi tega so se spremenili (da ne rečem znižali) standardi gorskih reševalcev, to pa je povzročilo množičnost v gorski reševalni organizaciji, ki naj bi bila, kot je zasnovana, predvsem strokovno najvišje usposobljena.

Če se bodo taki »trends« nadaljevali, bo potrebno v dobro organizacije in članstva tudi planinska društva razdeliti tako, kot so že dolgo razdeljene planinske postojanke, v visokogorska in nizkogoriška.

Franc Ekar

Vrhovi Watzmanna – od leve proti desni Mali Watzmann ali Watzmannfrau, Watzmannkinder, Mittelspitze in tik nje Hocheck.

Foto: Kurt Wagner

Bil je velik in suh, a močan mož, ki je bil že iz rane mladosti navajen vzpetin in dolgih pešpoti. Mogoče ga je zvalil v gore prelep pogled, ki se mu je nanje nudil iz Salzburga, mogoče pa sta ga na vrhove pritegnila zanimanje za botaniko in želja, da bi izmeril njihovo višino. Delal je vedno težavnejše vzpone in se je do leta 1800, ko se njegovo ime začne pojavljati v zapisih sodobnikov, že razvil v enega od prvih samohodcev, zimskih turistov in drznih plezalcev. Tega leta se je povzpел na Veliki Klek in po izsledkih svojih raziskav tudi na najvišje gore v okolici Salzburga.

Stanič je kazal veliko zanimanje za naravoslovne vede, v katerih se je tako odlikoval, da ga je **Ulrich Schiegg**, profesor matematike, fizike in astronomije na salzburški univerzi, izbral za svojega pomočnika. V tej »funkciji« je odnesel več drevesnih hlobov na vrh Untersberga, da so služili kot merilne točke pri Schieggovem triangulacijskem merjenju salzburške dežele. Pri popravilu lesene zastave na železnem drogu vrh Gaisberga je bil v smrtni nevarnosti. Pri plezanju na ta 12 metrov visok drog si je pomagal z dvema vrvema z zanko na vsakem koncu. S tem, da je po eno zanko zategnil okrog vsakega čevlja, drugi dve pa okoli droga in jih postopoma premikal navzgor, je uspešno pripeljal do vrha. Medtem ko je pritrjeval odpadlo zastavo, se mu je en čevljev tako zapletel v vrv, da ga ni več mogel sprostiti. Če mu botanik **Hoppe**, ki je o tem dogodku poročal v svoji avtobiografiji, ne bi svetoval, naj sezuje čevljev – kar mu je tudi uspelo –, se ne bi mogel več spustiti na tla.

Ko je bil 26 let star, se je kot Schieggov pomočnik udeležil znane Salmove ekspedicije na Veliki Klek. Dne 28. julija 1800, ko so se na vrh tega orjaka Vzhodnih Alp kot prvi povzpeli štirje tesarji – med njimi brata **Klotz** – in župnik **Hautendorfer** iz Sv. Petra, je Stanič moral ostati v Heiligenblutu, kjer je opravljal primerjalne meritve. Šele potem, ko jih je končal, se je smel podati

tudi on sam na vrh, na katerem je dan pozneje stal kot prvi turist. Tu je, da bi bil višji od vseh, ki so prišli pred njim, najprej splezal na vrh od tesarjev v tla zakoličenega drevesnega hloda, nakar se je posvetil fizikalnim meritvam in je z barometrom izmeril višino tega gorskega velikana.

STANIČEVO NAJUSPEŠNEJŠE GORNIŠKO LETO

Po **Saussurovem** pristopu na Mont Blanc leta 1787 so bile vse misli učenega sveta tistega časa osredotočene na osvojitve Velikega Kleka. O tej ekspediciji in njenem zgodovinskem uspehu so poročali v vseh pomembnejših časopisih tistega časa, pet udeležencev jo je ovekovečilo v daljših popisih. O pristopu na druge vrhove, ki so jih imeli za nepomembne, ni poročal nihče. Omembe vredni so bili samo topografski podatki – višina in lega gora –, saj so jih potrebovali za nove, bolj natančne zemljevide. Tudi o Staničevem vzponu na Watzmann bi vedeli bore malo, če ga ne bi popisal kar sam. Na srečo je to in še tri izlete na bližnji Visoki Göll (2522 m) zelo živahno in zanimivo opisal v rokopisu, ki ga je poslal baronu **pl. Mollu** verjetno v upanju, da ga bo ta priobčil v svojem Zborniku za rudarstvo in plavžarstvo. Do tega ni prišlo – okrmjeni prepis je izšel šele leta 1881 v vestniku Nemskega in avstrijskega planinskega društva, slovenski prevod pa leta 1956.

Da bi imeli na voljo čitljivo besedilo celotnega v gotici napisanega rokopisa, ga je univ. prof. **dr. Peter Zimmermann** pred kratkim na novo prepisal. Po natančnem branju tega dokumenta sem prišla do dveh zaključkov: prvič, da ga je Stanič napisal tik pred vrnitvijo v domovino, kamor je odpotoval v začetku septembra 1802, saj se sicer ne bi tako slovesno poslavljaval od Salzburga, in drugič, da se je povzpел na Watzmann dve leti prej, kmalu po ekspediciji na Veliki Klek. Iz dodatnih izvirnih podatkov, ki sem jih našla v salzburških časopisih Bavarske državne knjižnice iz Münchna, pa

se da sklepati, da je priplezal nanj med 8. avgustom in 7. septembrom 1800 ter da se je istega leta kot prvi turist povzpel na Visoki Göll. Na obeh vrhovih je z barometrom izmeril višino.

Upam si trditi, da je bilo leto 1800 Staničevo najbolj uspešno gorniško leto: prvi je bil na Watzmannu, kot prvi turist na Velikem Kleku in Visokem Göllu ter kot prvi zimski turist na strmem Untersbergu. Na ta vrh se je podal 15. decembra, na dan, ko so Francozi vkorakali v Salzburg in je bila vsa dežela pokrita s snegom, ravnina pa zavita v gosto meglo.

V svojem življenju se je povzpel še na mnoge vrhove v Avstriji, Sloveniji in Italiji. Leta 1808 je bil tudi na vrhu Triglava in mu je kot prvi z barometrom izmeril višino. A vzpon na Watzmann je bil verjetno njegova najbolj nevarna in zahtevna plezalna tura. Nič se ne čudimo, da ga je družčina, ki je ostala na Hohecku, pri tem opazovala z velikim strahom zanj in z občudovanjem njegove drznosti in poguma.

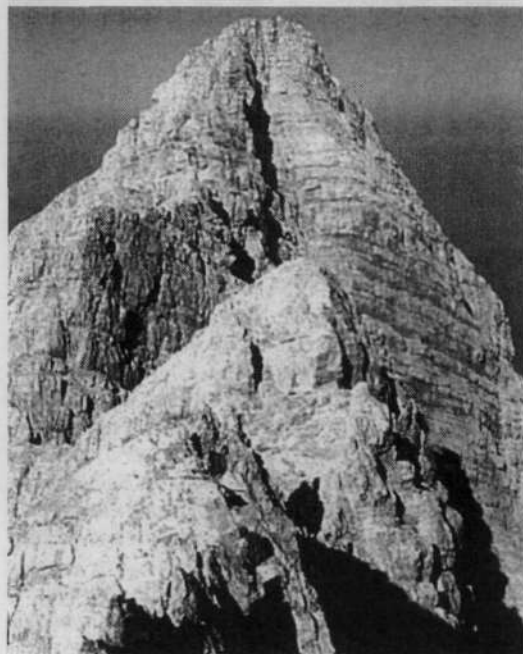
V spomin Staničevega prvenstvenega vzpona na Watzmann bodo Nemško planinsko društvo, Narodni park Berchtesgaden in Turistični urad Berchtesgaden proslavili ta uspeh z Watzmannovim letom. Začelo se bo letos poleti in se končalo leta 2000 ob 200. obletnici prvenstvenega vzpona.

LITERATURA

Braune, F. A. v., 1800: Meine Rechtfertigungen... Literaturzeitung. Salzburg. Str. 345.

Eckert, U. in W., 1992: Das Berchtesgadener Land. DuMont Verlag, K-In.

»Pred menoj se je proti jugu vlekla neznansko globoka razpoka...«

Dne 18. junija 1893 so domači gorski vodniki postavili križ na Mitełspitze.

Hohenwart, S. v., 1804: Tagebuch; geschrieben auf seiner Reise nach dem Glockner im Jahre 1800.

Poglavje v knjigi: **J. A. Schultes**, Reise auf den Glockner, II. Theil. Dunaj. Str. 196–258.

Hoppe, D. F., 1849: Selbstbiographie. Botanisches Taschenbuch, Band 23. Regensburg. Poglavje: Stannig, str. 311–317.

Klemun, M., 1993: Die ersten Glocknerbesteigungen. Poglavje v katalogu k razstavi: **Franz Xaver von Salm**. Universitätsverlag Carinthia, Celovec. Str. 116–132.

Koblar, F. in Gspan, A., 1967: Valentin Stanič. Slovenski biografski leksikon, III. Ljubljana. Str. 439–442.

Levec, F. – Paulus, 1873: Valentin Stanič. Feuilleton iz Soče. Gorica.

Lovšin, E. (uredn.), 1956: Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah. PZS, Ljubljana.

Purtscheller, L., 1898: Eine Erinnerung an Valentin Stanig. Oesterreichische Alpenzeitung, XX. Dunaj. Str. 170–171.

Purtscheller, L., 1893: Die Salzburger Kalkalpen. V knjigi **E. Richter** (uredn.), Die Erschliessung der Ostalpen, Band 1. Berlin.

Richter, E., 1893: Einleitung. V knjigi: **E. Richter** (uredn.), Die Erschliessung der Ostalpen, Band 1. Berlin.

Schiegg, U., 1801: Reise auf den Berg Grossglockner. Jahrbücher der Berg- und Hüttenkunde, V. Salzburg. Str. 403–432.

Stanič, V. 1802: Meine Erfahrungen bei den Exkursionen auf den Hohen G-hl. Rokopis v Bavarski državni knjižnici, München. Prepisal **P. Zimmermann**, 1998.

Vierthaler, F. M. (?), 1800: Verzeichnis der höchsten Berge der Erde. Intelligenzblatt. Salzburg. Str. 604.

WATZMANNOV JUBILEJ – PRIREDITVE V BERCHTESGADNU

Skupna razstava Triglavskega in Berchtesgadenskega narodnega parka v Hiši narodnega parka Berchtesgaden je odprta od 29. maja do vključno 4. julija.

Slovesna otvoritev Watzmannovega leta v Kongresnem centru bo v petek, 2. julija: ob 18. uri bo uradni del za vabljenе goste iz Bavarske in Slovenije in ob 20. uri javna prireditve, ki bo trajala okvirno poldrugo uro. Vstopnina bo 15 DEM. Prvič bodo izvedli Watzmanno-

vo himno. Nastopile bodo glasbene, pevske in plesne skupine iz Berchtesgadna in Slovenije. Slavnostni večer bo izvenel v restavraciji, kjer bodo na jedilnem listu tipične slovenske in bavarske jedi.

Pohod do kočice Watzmannhaus (1914 m) bo v soboto, 3. julija. To bo štiriurni vzpon do kočice, do katere je 1290 metrov višinske razlike. Ob 16. uri bo slavnostno odkritje Staničeve spominske plošče. Zvečer bo v koči odkritje Staničevega kota in predavanje z diapozitivi o Staniču v Sloveniji. Ob glasbeni spremljavi bo za telesni blagor poskrbel kuhar s tipičnimi slovenskimi in bavarskimi jedmi. Nočitev v koči je zaradi velike zasedenosti (vabljeni gosti) problematična.

Vzpon na Mittelspitze (2713 m) bo v nedeljo, 4. julija. To bo dveipolurni vzpon (800 metrov višinske razlike), ki ga bodo vodili gorniki v zgodovinskih oblačilih. Zadnji del poti, zdaj je dobro zavarovan z železnimi pripomočki, je Stanič prvi preplezal leta 1800.

Na slovesnosti v zvezi z Watzmannovim in Staničevim

jubilejem so vabljeni vsi planinci in prijatelji gorá. Prireditve se lahko udeleži vsakdo, kdor se bo v začetku julija podal v pokrajinsko prelepo berchtesgadensko deželo. Možnosti za prenočevanje so različne, od hotelov visoke kategorije do kmečkega turizma oziroma kampiranja. Problematična je samo nočitev v planinski koči pod vrhom Watzmanna, ker bo ta čas in ta dan zelo zasedena. Za natančnejše informacije se obrnite na Deutscher Alpenverein, Von-Kahr-Strasse 2-4, D-80997 München, tel. 00-49-89-140030, faks: 1400312, internet: <http://www.alpenverein.de>, e-pošta: alpenvereint-online.de ali Fremdenverkehrsverband Berchtesgaden, Postfach 2240, D-83463 Berchtesgaden, tel. 00-49-8652-967101, faks: 63300, internet: <http://www.berchtesgaden.de>, e-pošta: berchtesgadenerlandt-online.de.

Prodaja vstopnic v Kongresnem centru Berchtesgaden bo od 18. junija naprej; tel. 00-49-8652-967391, faks: 967381.

DVESTO LET OD STANIČEVEGA PRVENSTVENEGA VZPONA NA WATZMANN

V. STANIČ, PRVI ALPINIST VZHODNIH ALP

STANKO KLINAR

Od 2. do 4. julija letos prirejajo Nemško planinsko društvo – sekciji München in Berchtesgaden (Deutscher Alpenverein, Sektionen München und Berchtesgaden), Narodni park Berchtesgaden (Nationalpark Berchtesgaden), Turistična zveza Berchtesgaden (Fremdenverkehrsverband des Berchtesgadener Landes) in Bavarsko-slovensko društvo (Bayerisch-Slovenische Gesellschaft) v Berchtesgadnu in na Watzmannu tako imenovani Watzmannov jubilej (»Watzmanns-Jubiläum«) v počastitev dvestoletnice Staničevega prvenstvenega vzpona na Watzmann. Po svojih močeh sodelujejo tudi PZS (ta je povabljen, da pritrudi na kočico Watzmannhaus dvojezično spominsko ploščo, ki jo izdeluje akademski kipar **Marjan Keršič-Belač**), TNP in nekatere slovenske občine. Planinska založba pri PZS namerava prispevati k slavju spominsko knjižico o **Valentinu Staniču** (»Valentin Stanič – prvi alpinist v Vzhodnih Alpah« – priredba in dopolnitev istonaslovne brošure **Evgena Lovšina** iz leta 1956). Planinski vestnik prinaša tukaj nekaj odlomkov iz nastajajoče brošure, bodisi take, ki so malo znani ali sploh neznani, bodisi take, ki v luči novejših spoznanj kličejo po komentarjih in replikah. Osnovni namen je v vsakem primeru oživiti in dopolniti naše vedenje o velikem slovenskem svetovljanu Staniču. (Naj poudarim besedo »slovenski«. Nihče mu danes ne oporeka slovenstva, četudi je bil to v njegovem času nekoliko nejasen in kasneje pod nemškimi nacionalističnim naletom potlačen pojem, in četudi bi Stanič po svojem (planinskem) pisanju, ki je pretežno v nemščini, lahko bil prištet izključno samo v nemški kulturni krog, in četudi je bil, tako kot **Kugy**, po državljanstvu »Avstrijec«.)

Watzmannov Hoheck (desno) in Mittelspitze – Staniču je v solo plezanju uspel prehod.

Pri svojih petindvajsetih letih je imel Stanič že toliko pokazati, da je njegova dejanja zabeležil sočasni tisk. Javna pozornost (nemška skoraj bolj kot slovenska) ga – Slovenca evropskega formata – spremlja vse do danes, ko poteka dvesto let od njegovega znamenitega vzpona na Glockner in Watzmann. Človek širokih zanimanj se je trajno zapisal v evropsko zvest, o tem pričajo sočasni in današnji zapisi uglednih osebnosti in leksikonov. (**David H. Hoppe** ga obsežno opisuje v svoji knjigi *Botanisches Taschenbuch, Selbstbiographie*, že leta 1801 (knjiga je bila izdana v Regensburgu), in **Marianne Klemun** še vedno s polnim priznanjem leta 1993 v Celovcu (*Die ersten Glocknerbesteigungen* v Katalog zur Ausstellung **Franz Xaver von Salm**.) Tukajšnji drobci iz bogate zakladnice je izbral in delno komentiral **S. K.**

Watzmannov greben

Valentin Stanič (Bodrež pri Kanalu, 12. 2. 1774 – Gorica, 29. 4. 1847) je bil človek dejanj, genialen v preprosti neposrednosti: kar je spoznal za potrebno, je naredil in ni čakal, da bo naredil kdo drug. Pod tem notranjim klimcem se je neogibno izkazal ne le kot izjemen človekoljub (gluhonemnica, društvo proti mučenju živali, cepljenje proti črnim kozam, vsestransko poučevanje ljudstva in ustvarjanje pogojev za poučevanje), marveč se je tako v gorah kot pri vsakdanjih opravkih pogosto znašel na ozki meji med življenjem in smrtjo. Že v visoki starosti je, zvest samemu sebi, to mejo usodno prekoračil.

S čistimi in jasnimi potezami njegov portret odlično ponazarja njegov značaj. Slika je posnetek litografije, ki jo je grafik **Fertig** izdelal po risbi Münchenskega slikarja **W. Gaila**. Ta je Staniča portretiral v Gorici leta 1846. Sliko je Stanič poslal **dr. Janezu Bleiweisu** v Ljubljano kot prijateljski spomin.

Znano je, da se je Stanič prvi povzpел na najvišji vrh Watzmanna in da je prvi turist, ki je osvojil Visoki Göll. Tudi na Grossglockner je taisti stopil kot prvi ali drugi med udeleženci Salmove ekspedicije in prav tako je bil med prvimi, ki so obiskali Triglav. Posebno gre poudariti dejstvo, da je Stanič opravil vse svoje vzpone **sam**, za takratne čase (konec 18. in začetek 19. stoletja) gotovo priznanja vreden podvig. Zato ga zasluženimo imenujemo **prvega alpinista brez vodnika**.

Ludwig Purtscheller

(v Oesterreichische Alpenzeitung, XX. Jahrgang, 1898, str. 170
pod naslovom Eine Erinnerung an Valentin Stanič /
Spomin na Valentina Staniča)

Watzmann je stopil v planinsko zgodovino v začetku 19. stoletja s prvenstvenim pristopom Valentina Staniča čez Hocheck (severni vrh Watzmanna). Približno v tej smeri poteka danes pot, ki jo z izhodiščem pri koči Watzmannhaus ubere večina planincev. Tedaj, ko ni bilo varovalnih žic in v skalo vsekanih stopinj, je štel

prehod od Hochecka na Mittelspitze (glavni vrh) za srednje težko plezanje. Tega se moramo zavedati, če hočemo Staničevo dejanje primerno ceniti.

Dokazano je, da so romarji hodili na Hocheck že v 17. in 18. stoletju. Na vrhu so postavili križ in še neko drugo znamenje. Tako močno je bil Watzmann s svojo gospodovalno postavo zakoreninjen v pobožni veri svojih »podložnih« dolincev.

Na prelomu 18. in 19. stoletja so gorski vzponi nekega mladega duhovnika zbužali vsesplošno začudenje. Bil je to Valentin Stanig, pomožni pridigar v Nonnbergu pri Salzburgu. Stanič, kot se je v resnici pisal, močan mož z drznim orlovskim nosom, rojen 12. februarja 1774 blizu Gorice (Slovenija). V Salzburgu je študiral bogoslovje in naravoslovje. Tam se je tudi navdušil za gore. Alpinist v talarju – že prvi dan po prvem vzponu na Glockner (leta 1800) je stal na vrhu tudi on, v družbi dveh tesarjev. Od blizu si je ogledal Untersberg, vrh, opreden z bajkami in legendami – in si ga privoščil sredi zime, sam, brez vodnika ali tovariša-sopotnika. Pri vsem tem se je delal, kot da se ne more upreti radovednosti, češ, »kakšen neki je svet tam zgoraj nad meglo«, hkrati pa je s strogo znanstveno disciplino izmeril višino vsakega sedla in vrha, povrh pa nabral še redke gorske cvetke.

Ta Valentin Stanič, pionir in kažipot za brezvodniški alpinizem, je zbral pogum in splezal sam na glavni vrh Watzmanna. Za takratne razmere izjemno, za nameček tudi čisto športno dejanje. Večina virov navaja kot leto vzpona 1799, lahko pa je bilo tudi 1800 ali 1801. O svoji plezi s Hochecka v Neznano je kasneje zapisal:

»Tudi ta vrh, na katerega gotovo še ni stopila človeška noga, sem sklenil doseči. Vajen zmage sem hotel premagati tudi ta ponosni rog, čeprav so mi moji spremljevalci zaskrbljeni odsvetovali.

Otovorjen s svojimi merilnimi instrumenti sem nastopil pot, ki je ni še nihče hodil. Že začetek je bil hud, zakaj

Cerkev sv. Jerneja s steno Watzmanna (fotografija iz knjige *Meine Berge Luisa-Trenkerja* iz leta 1931)

moral sem zdrseti po neki veliki strmi plošči, na koncu katere me je le majhen previs rešil, da nisem strmoglavil v neizmerno globino. Potem sem pa moral spet plezati navzgor po enakih ploščah, kjer bi zadoštovala neprevidna stopinja, da bi bil spet v smrtni nevarnosti. Pa sem le prešel drugo za drugim preko nevarnih mest in razpok in mislil, da bo bolje, a je bilo vedno slabše. Zdaj sem se moral sedé pomikati po ostrem grebenu, zdaj spet viseč v zraku plezati po strmih stenah. In že sem se zgubil iz vida za menoj strmečim obrazom karavane, ki je molila. Večkrat je bilo treba skoraj nadčloveškega poguma, da nisem malodušno omagal, zakaj *večinoma sem moral po ostrih grebenih lesti po vseh štirih*, ko je bil na desno in levo prepad s tisočerimi nevarnostmi. Kakor blisk me je spreletela mrzla zona, ko je le za las manjkalo, da nisem pri takem kobacanju izgubil ravnotežja, hoteč barometer nekoliko osloniti. Zletel bi kakih 400 klafter globoko v škrbine med vzhodnimi višinami Watzmanna, ki se vidijo tudi od daleč. V takih primerih se mora človek takoj zbrati in biti priseben. Z vso dušo se je treba koncentrirati samo na mesto, kjer se nahajaš. Za nobeno drugo misel, tudi za najpobožnejšo ni tedaj časa, ker moraš strogo dirigirati vsako stopnjo, vsak prst. Zato dajem svojim udom vedno pogum in jim svetujem nujno previdnost. To je največja moja prednost, da ne omagam na nevarnih mestih.

Nato se je dalo nekoliko laže vzpenjati in prišel sem v tako imenovano Watzmannovo škrbino, to je na najgloblje mesto med obema Watzmannovima vrhovoma. Tu sem bil nekoliko presenečen. Pred menoj se je proti jugu vlekla neznansko globoka razpoka, ki je ločila od pravega hrbita na milijone centov težko gorsko gmoto. Čez to razpoko drži na nekem mestu ozek kamnit mostič. Ker ni bilo druge poti, sem moral čez prepereli most, da bi više zgoraj, kjer je zveza večja, prišel spet na trdna tla. Res, z največjo previdnostjo sem šel čez to razpoko, ker se mi je zdelo, da bi najneznatnejša teža že premaknila odkrušeno gmoto, ki bi se začela valiti nizdol. Nekoč se bo gotovo zvalila na južno stran Malega Watzmanna in povzročila grozo. Ko sem prišel spet na trdna tla, je postala pot zelo strma in z največjim naporom sem dosegel preko drččega kamenja najvišjo točko Watzmanna. Oni, ki so ostali spodaj, so me z začudenjem, veseljem in zaskrbljenostjo gledali, ko so me opazili na tem nebotičnem vrhu.

Med tolikimi gorami in vrhovi, na katere sem se že povzpел, nisem bil še na nobeni, ki bi bila tej podobna. Kupček preperellega apnenca je edino mesto, kjer se lahko vzdržiš. Ko sem si postavil zollmannsko ploščo, sem se komaj brez nevarnosti motal okoli nje, tako majhen je prostor na tem vrhu. Zmerjene kote ima gospod prof. Schiegg.

Karavana je tam spodaj še molila in pred sestopom sem se ji priporočil – lahko smo se namreč klicali – v molitev, da bi se srečno vrnili. Na vrhu sem pustil tri kole, na katere sem bil postavil svoj instrument, ki naj bi pričali, da je bil nekdo že na njem. Ostanek izza vesoljnega potopa, o katerih so mi pravili domačini, da so jih z daljnogledom videli, seveda nisem našel!

Komaj sem napravil nekaj korakov nizdol, že ni več šlo dalje. Čez steno, po kateri sem se bil vzpel, nisem mogel in preostajala mi je kot edina pot le neka drča. Bila je zelo strma in bal sem se, da bi se kamenje pod mojimi nogami začelo premikati. Res se je tako tudi zgodilo. Komaj sem bil majhen kos poti nizdol, se je začelo vse valiti. Zdaj ni bilo mogoče nič drugega kot paziti, da ne padem, in se hkrati prepustiti, da me je podilo navzdol. Za menoj se je prožilo kamenje in mi prizadejalo marsikaj neprijetnega. Tako sem drvel vedno niže in že se je valil pred menoj velik plaz v prepad. Z naporom vseh moči in z vso prisebnostjo sem se v teku pognal na neki trden prostorček. »Hola, zdaj pa nič več z vami!« sem hladno zaklical in se zadovoljil, da sem samo gledal, kako je fatalna družba pred menoj z grozanskim hruščem padala v brezno.

Nato sem previdno nadaljeval pot in čez pol ure sem se utrujen in raztrgan (vendar z nepoškodovanimi instrumenti) vrnil k družbi, ki me je veselo vzklikajoč sprejela. Ker je mraz otežkočil daljši postanek, smo zapustili Watzmannov vrh. Naša družba se je bila že prej pomnožila z dvema veselima kmečkima fantoma. Na planini smo bili spet dobre volje in se ob zvokih dveh svireli celo zavrteli.

Koliko je bil Valentin Stanig pred svojim časom, se vidi po tem, da se je naslednji hrilolazec prikazal na Watz-

mannu šele čez trideset let. To je bil **Thurwieser**, ki se je povzpел na Südspitze (južni vrh).

Luis Trenker / Helmut Dumler, Die schönsten Berge der Alpen, str. 98/99
(Prevod dr. Joža Lovrenčič, Evgen Lovšin, dr. Tanja Peterlin-Neumaier, S. K.)

Dne 29. 7. 1800 stopil je prvi na visoki Klek 3798 m župnik v Döllachu **Horrasch**, koj drugi za njim naš Valentin Stanič, katerega moramo imenovati prvega pristnega alpinista-športnika, tudi med Nemci. (Trdi se, da je bil Stanič še pred Horraschem na Kleku ter da je tudi izvršil prvo zimsko turo na Watzmann. Sloviti Thurwieser v Salzburgu je bil pač le učenec Staniča.) Prehodil in preplezal je kot 25-letni kaplan v Salzburgu (od leta 1802 na Goriškem, od leta 1819 kanonik v Gorici) iz gole ljubezni do popotovanja in plezanja, navadno sam, razne vrhove Alp. Leta 1800 je bil na Watzmannu, na Hoher Göllu, leta 1808 na Triglavu, bil na Prestreljeniku, Mangrtu, Krnu..., iskal je sploh znamenite razglede. Čisti športni moment izraža Stanič, ko piše: »Zavedam se, da sem storil to, česar morda nikdo za menoj ne bo mogel storiti.«

Dr. Henrik Tuma, Pomen in razvoj alpinizma, str. 139

Replika:

Znane in uspešne ekspedicije na Visoki Klek, ki jo je leta 1800 organiziral krški knezoškof grof **Salm**, se je udeležilo 62 oseb, med njimi cela vrsta pomembnih znanstvenikov tistega časa. Štirje, botanika **Hoppe** in pl. **Hohenwart**, matematik **Schiegg** ter pedagog **Vierthaler**, so svoje vtise kmalu po odpravi priobčili. Dne 28. 7. sta se le prva dva povzpela na Mali Klek, Vierthaler se je temu nevarnemu vzponu izognil z vrnitvijo v Heiligenblut. Schiegg sploh ni šel v to smer, temveč je spremil Salma do Hohenwarte, od koder sta imela prekrasen pogled na dogajanja na vrhu Visokega Kleka. Vsi pisci se strinjajo, da so bili kot prvi na vrhu štirje tesarji, med njimi brata **Klotz**, ki sta prejšnje leto našla pot do vrha.

Vierthaler, čeprav ni prišel dalje kot do vzhodnega Malega Kleka, piše: »Nenadoma smo zagledali nekega moža, ki se je izognil ovinku preko Malega Kleka in se po skokraj navpični steni vzpenjal direktno na vrh Velikega Kleka. To je bil Horrasch, župnik iz Döllacha.« Drugi Horrascha ne omenjajo. Schiegg piše: »Zelo zgodaj so se gospod pl. Hohenwart in drugi odpravili na pot in ob 8. uri dospeli na vrh Kleka, do koder so se povzpeli že lani in ki mu zdaj pravijo Mali Klek, ker je 16 klafter nižji od druge špice, na katero so ravnokar in prvič priplezali 4 kmetje iz heil. Bluta in gospod župnik iz Sv. Petra.« Pri iskanju gradiva za razstavo o knezoškofu Salmu leta 1993 je v Salmovem družinskem arhivu v Brnu **dr. Klemun** našla doslej nepoznan izviren opis ekspedicije na Veliki Klek, ki ga pripisuje župniku Oraschu (**Franz Joseph Orasch**, roj. 1756 v Beljaku, umrl 1813 v Moosburgu). V svojem izredno duhovito napisanem sestavku pravi Orasch, da se je povzpел samo do Malega Kleka, na vrh Velikega Kleka naj bi prišel le župnik **Hautendorfer** iz Sv. Petra v Ranglersdorfu. Tega so njegovi farani, ki so že bili na vrhu, pregovorili, da jim je sledil.

Potemtakem so bili 28. 7. 1800 na vrhu Velikega Kleka štirje tesarji in župnik Hautendorfer. Šestindvajsetletni Stanič se je udeležil ekspedicije kot pomočnik in študent prof. Schiegga. Tega dne je po naročilu svojega profesorja ostal v Heiligenblutu, kjer je opravljal primerjalne meritve. Šele pozno popoldne se je tudi on povzpел do Salmhütte in bi šel gotovo do samega vrha, če ne bi Schiegg tega preprečil. Stanič je bil na vrhu Velikega Kleka šele dan pozneje, 29. 7. ob 8. uri zjutraj. Tu je najprej naročil kmetom, da v bližini mesta, kjer so vrtali luknjo za pozlačeni križ, zakoličijo drevesni hloh, ki je ostal od lanskoletne ekspedicije. Da bi bil više od Kleka in vseh, ki so prišli pred njim, je najprej splezal na vrh tega, nakar je obesil nanj svoje instrumente in se posvetil fizikalnim meritvam.

Leta 1800, ko se je Stanič povzpел na Veliki Klek, Watzmann in Visoki Göll, je bil študent teologije. Kaplan je postal šele po svoji ordinaciji 7. 2. 1802. Stanič v svojih spisih nikjer ne omenja, da bi opravil zimsko turo na Watzmann. Na koncu svojega popisa izleta na Visoki Göll in Watzmann omenja, da se je 15. 12. 1800, na dan, ko so Francozi vkorakali v Salzburg, povzpел na zasneženi Untersberg. To je prva dokumentirana zimsko tura na to strmo goro med Salzburgom in Berchtesgadnom.

Dr. Tanja Peterlin-Neumaier

Ime **Stanig** bi pravzaprav morali pisati **Stanic** ali **Stanik**, toda sam se je podpisoval Stanig, zato smo v leksikonu obdržali to obliko.

Dr. Constant von Wurzbach,

Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, Siebenunddreissigster Theil, Wien, 1878 (Biografski leksikon Avstrijskega cesarstva, Sedemindreaseti zvezek, Dunaj, 1878; v leksikonu so Staniču odmerjene štiri strani, 133–136).

(Glej Staničev lastnoročni podpis pod njegovim portretom.)

Op. S. K.: V krstno knjigo kanalske fare je župnik zabeležil krst v latinščini. Latinščina ne pozna ne glasu ne črke *č*, končnico *-ič* so v neslovenskih besedilih že v Staničevem času zapisovali kot *-ig*, morda pod vplivom italijanščine, kjer se vse do danes slovenski priimki na *-ič* zapisujejo z *-ig* (*Marušič* → *Marussig*; *Mozetič* → *Mosettig*). Stanič se je podpisoval Stanig zaradi zvestobe zapisu v krstni knjigi, s čimer pa ni rečeno, da je svoj (dokaj razširjeni primorski) priimek tako tudi izgovarjal. V nemški literaturi vedno pogosteje najdemo opomin, da se ime izgovarja /stanič/ (glej tudi odlomek iz **Luisa Trenkerja**) in istemu opominu sledijo prireditelji Watzmannovega jubileja 2.–4. julija 1999 v Berchtesgadnu. Težave nastopijo, ko zaradi grafičnega primanjkljaja pišejo *c* namesto *č*, tako nastane *Stanic*, ki je videti zelo latinsko-romanski in priključne nase dozdevno izgovarjavo /stanik/ in tej izgovarjavi ustrezno pisavo *Stanik*, to pa je seveda narobe.

Pesmi Valentina Staniča – z naslovom *Pesme za kmete in mlade ljudi* – so izšle prvič v Gorici leta 1822. Šestnajst let za tem je prišla med ljudi druga, pomnožena izdaja, leta 1971 pa je *Založništvo tržaškega tiska* v Trstu obelodanilo reprint. Med vsemi do zdaj obravnavanimi pesniki slovenskega Zahoda je Stanič naj-

Na mestu, kjer stoji danes Staničev dom pod Triglavom, je Kranjska sekcija Nemško-avstrijskega planinskega društva (D.u.Oe. Alpenverein) postavila leta 1887 skromno kočo, ki je kmalu dobila ime Deschmannhütte – po slovenskem narodnem odpadniku *Dragotinu Dežmanu* (1821–1889). Zavedajoč se, da je moč na nemški strani, je Dragotin Dežman postal Karl Deschmann, vendar je po svojih osebnih zmožnostih in vplivnem položaju ostal zapisan v zgodovini tudi kot nadvse zaslužen za kulturni in znanstveni napredek na Kranjskem. To vseeno ni bilo dovolj, da ne bi narodnostno užaljeno SPD takoj po prvi svetovni vojni zgradbe preimenovalo v Staničevo kočo (četudi je Dežman imel sicer dovolj ugleda, tudi planinskega, da bi bil na njej lahko obdržal svoje ime – glej Enciklopedijo Slovenije). Koča je doživela več dodelav in predelav, vse do današnjega Staničevega doma.

Foto: France Urbanija

starejši. Postavimo ga lahko med **Valentina Vodnika** in **Slomška**, tja v bližino **Blaža Potočnika**. Gre za sintezo srednjeveškega cerkveno teološkega duha z močnim razsvetljenstvom. Poetična plat ni kaj prida; ne dosega **Modrinjaka** ne Vodnika. Vendar ji ne smemo očitati diletantizma; je na višini norme svojega časa. Pesmi so spevne; so pisane za petje. Niso pa narejene v duhu narodnih pesmi kot pozneje **Gregorčičeve**. V duhu razsvetljenstva so umetelne, a razumljive, dostopne, pisane res za ljudstvo, čeprav za nekoliko bolj izobraženo. So predvsem podučne, versko vzgojne, moralistične – pač v duhu časa. Stanič ni predstavnik tistega srednjega veka, ki nam ga je liberalizem prejšnjega stoletja prikazal kot temni vek neznanja, praznoverja, predsodkov; Stanič je vnet za razum, za uk, za razsvetljeno pridelovanje dobrin. Kmet je Staniču simbol pravega človeka. Ko govori o kmetu, misli na vsakogar od nas. Tako razumimo njegovo poslanico – v pesmi Kmetovski stan:

*Stan kmeta vreden je časti,
za nas kmet trudi se.
Kdor kmeta stan zasramoti,
sam malovreden je.*

*Še pred ko sonce gori gre,
že dela kmet trdo.
In stri, kar vsakemu k pridu je,
veselje mu je to.*

Taras Kermauner, Pesmi Valentina Staniča (v reviji Oznanjenje IX, Maribor 1989, str. 43 in 52–53)

Kar zadeva Staničeve spise, pripominja **Šafařík**, je bil na Goriškem in sploh v vsej tržaški guberniji Stanič edini – izvzeti je treba le škofa **Ravnikarja** – ki si je dal opraviti s kranjskim jezikom. Torej zaslužijo njegova dela, prav tako kot **Jarnikova** na Koroškem in **Danjko** na Štajerskem, toliko večje priznanje, četudi imajo nekoliko nižjo ceno.

Wurzbach, Biographisches Lexikon, 1878 (iz Wurzbachovega Leksikona veje razveseljiva svetovljanska strpnost.)

Veseli učenci

*Kar Jurčik se noče vučiti,
Tud' Juri veliko nevé:
Če Micika le h' plesu hoditi,
K' bo Mina, bo jokala se.*

Valentin Stanič

Literarni zgodovinarji menijo, da se je Stanič pri pesnenju »zgledoval po Vodniku, pa se mu ni posrečilo«. »Imel je prirojen čut za melodiko in tečnost stiha, to je njegove poskuse približalo ljudstvu. Staničeva slovstvena stvarilnost torej nima umetniških pretenzij, v sestavu njegovih celotnih prizadevanj pa je pomembno obogatila ljudsko omiko in razširila ideje slovenskega preroda tudi po Goriškem in Primorskem.«

J. Pogačnik
Primorski slovenski biografski leksikon,
14. snopič, str. 447

Bil je kulturno razgledan, zelo podjeten, nesebično je posvečal vse svoje sile vzgoji, da bi izboljšal socialne razmere, odpravil zaostalost, nevednost in hlapčevstvo goriškega ljudstva in obenem pospešil gospodarski razvoj z bolj racionalnimi, za tiste čase revolucionarnimi metodami. Z vso požrtvovalnostjo je na Banjšicah in v Ročinju tudi na prostem učil mlade brati, pisati, računati, telovaditi, spoznavati naravo in zvezde. Otroke je po pouku vodil k Soči in jih učil tudi plavati. Z njimi se je rad igral, saj je bil vedrega značaja, čudovit v govorjenju in obnašanju. Odraslim je dajal navodila za boljše kmetovanje in opravljanje drugih del. Tudi sam se je lotil vsakega dela (kmetovanja, zidanja, cepljenja drevoja, mizarjenja, kovanja itd.). Vzgaljal je z zgledom. Na svoje stroške je na Banjšicah izdelal klopi in pripravil vse potrebno za šolo, v Ročinju je 1819. celo zidal šolsko stavbo in župnišče. Tu je skrbel za »ljudske šole« (scholae populares) in v njih sam učil tudi med tednom. Upravičeno trdi **Marijan Breclj**: »Med ljudi je hodil, kot Kristus njim enak, pomagal jim najprej na telesu, da je mogel potem tudi njihove duše za božjo čast vnesti.«

Primorski slovenski biografski leksikon,
14. snopič, 1988, str. 448 in 446.

V Bodrežu ni več Cerovščkovih.¹ Kdo ve, kaj je privedlo Staničevega pranečaka do tega, da je zapravlil domačijo in je morala družina po svetu. Novi lastnik se je pisal **Križnič**. Z njim je prišlo k hiši novo hišno ime. Pri Pečonkovi se prvi tudi še sedaj, ko je priženil k hiši nov priimek sedanjí gospodar **Markič**.

Na Pečonkovo, nekdanje Cerovščkovo dvorišče se pride z vasi skozi porton. To je vhod z velikimi lesenimi vrati. Streha na močnih stebrih (kolonah) varuje vrata pred dežjem. Takoj za portonom je okriv (pokrit prostor, lopa), kamor spravljajo kmečko orodje. Okriva se drži hiša. Zidana je v primorskem slogu. Hiša ni več tista, v kateri se je Stanič rodil. Od takrat je bila že dvakrat prenovljena. Zadnjič so jo pozidali po prvi vojni. Prej pa jo je obnavljal sam Stanič. Na skednju, desno od portona, je vzidan kamen, na katerem preberemo, da sta domačijo obnavljala brata Tomaž in Valentin Stanič leta 1836. Naš Stanič je takrat pomagal bratu Tomažu obnavljati hišo in gospodarska poslopja. Ni treba dvomiti, da je omenjeni napis tudi sam vsekal v kamen in ga vzdal.² Ta kamen je še na prvotnem mestu, ker je Pečonkov skedenj skoraj edino poslopje v vasi, ki ni bilo porušeno med prvo svetovno vojno.

Jože Medvešek, V Staničevi domačiji,
Planinski vestnik 1974/7, str. 353

¹ Dr. **Joža Lovrenčič** je s svojo biografsko povestjo Cerovškov gospod vnesel napako v domače ime Staničeve domačije. Pravo domače ime je Pri Cerovščku. Samostalniška skupina -šč- je značilna za narečje okrog Kanala (dodatno npr. Medvešek, Draščik, Drnovšek), medtem ko je sam -š- značilen za nekatere druge slovenske kraje (zato drugod tudi Medvešek, Drnovšek). (Op. S. K.)

² Vsekani napis se glasi: THOM ET VAL Scholast STANIG FRAT RE-AEDIFICAVERUNT ANNO 1836. To je bilo torej enajst let pred Staničovo smrtjo, ko je bil Stanič kanonik (=korar) v Gorici. Častitemu dvainšestdesletnemu gospodu kanoniku torej ni bilo pod častjo priti domov in pomagati bratu pri najbolj preprostih in težaških delih na hiši. (Op. S. K.)

Na stara leta so Staniča mučile težave z očmi. Poškodoval si jih je, ko je nekoč pomagal pri požaru na neki kmetiji, prizanašal pa jim tudi ni v dolgih nočeh, ko – kljub resnim svarilom, da se mu vid lahko usodno poslabša – ni opuščal svojega obilnega dela. Kljub starosti pa bi mu bila morda naklonjena še mnoga leta življenja, ko se ne bi bil pri neki gradnji prevzdignil (dvigoval je zidni kamen) in se mu je udrta kri. Obležal je in čez nekaj dni umrl. Bil pa je do zadnjega priseben. Ker je želel, da bi mu brali molitve za umirajoče, je še sam vstal s postelje in prinesel molitvenik iz omare. Ko si je potem med molitvijo potipal puls in štel udarce, je rekel: »Zdaj bom pa umrl.« In zatem je izdihnil svojo dušo. Ko se je razvedelo za smrt častitega duhovna in nepozabnega humanista, je zajela deželo vsesplošna žalost.

Wurzbach, Biographisches Lexikon, 1878
(Prevod S. K.)

Še zadnji dokaz za Staničovo premočrtno treznost, ali, kot bi dejal **Taras Kermauner**, »popolno zaupanje v Boga in harmoničnost njegovega stvarstva«.

Kdor se pogloblja v Staničovo osebnost in delo, lahko v celoti pritrdi naslednji Lovšinovi oceni (ki naj kot jednat povzetek zaokroži tukajšnji spomin na Staniča), prav vsaki navedbi, zakaj vsaka beseda stoji s polno pohvalno vsebino na pravem mestu (za utemeljitve žal tu ni prostora, najdemo jih v napovedani brošuri):

V osebnosti Valentina Staniča so bile harmonično združene dejavnosti pesnika, pisatelja in prevajalca, učitelja in vzgojitelja, prosvetnega in socialnega delavca, duhovnika, zdravnika, tiskarja in razširjevalca slovenske knjige, umnega kmetovalca in rokodelca, prosvetljenca, fizika in zemljepisca, veleturista in planinskega pisatelja, človekoljuba, ljubitelja živali in cvetja!

Evgen Lovšin v knjigi Valentin Stanič – prvi alpinist v Vzhodnih Alpah, PZS, Ljubljana 1956, str. 11.

Zapojte vetrovi zdaj pesem mi svojo

VINKO HROVATIČ

*Zapojte vetrovi zdaj pesem mi svojo,
po kalskih planinah zapihajte v dan,
odnesite s sabo še pesem to mojo
od štirih strani tja na nébesno stran.*

*Ustavite tam se, kjer sloga še vlada,
kjer ljudstvo slovensko živi brez skrbi,
kjer vsa bi mladina še delala rada,
kjer sprava preteklost za daljne je dni.*

*Vihar mi strašanski je vrnil besede,
pred mano zalučal vse je na tlá,
o pesnik, na žalost, ti čudne si vede,
saj krajev prav takih nihčé ne pozná.*

STANE KLEMENC ŽE DRUGIČ S SMUČMI NA NAJSEVERNEJŠI TOČKI SVETA

ŠTIRJE SLOVENCI NA VRHU PLANETA

MARJAN RAZTRESEN

»Na najsevernejši točki sveta smo, vreme je lepo, vendar je tako peklensko mraz, da komaj govorim,« nam je 26. aprila letos ob devetih dopoldne po slovenskem in ob treh popoldne po tamkajšnjem času po mobilni iridejevi satelitski zvezi sporočil alpinist **Stane Klemenc**. Nekaj trenutkov pred tem je po treh dneh skupaj z dvema kolegom iz Slovenije in enim iz Hrvaške ter še sedmimi pustolovci njihovega kova iz evropskih držav in ZDA na smučeh pripešal na Severni tečaj. »Ves čas smo imeli lepo vreme, temperatura pa je bila veskozi okoli 35 stopinj pod ničlo.«

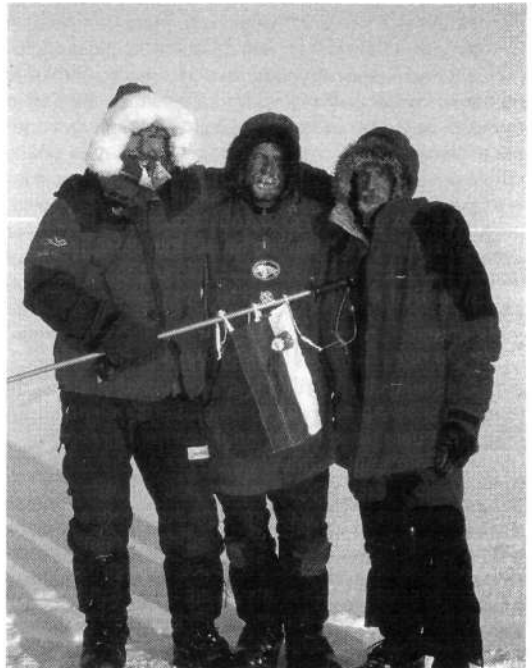
LANSKA SLOVENSKA PREMIERA

To pot je bil Stane Klemenc že drugič na Severnem polu; prvič je bil lani ob enakem času, ko se je pridružil skupini polarnih popotnikov, v kateri so bili trije Francozi, od katerih je bil eden vodja celotne odprave, dva Norvežana in Rus. Takrat ni natančno vedel, v kaj se podaja. Pred njim namreč ni bil peš oziroma s smučmi na najsevernejši točki našega planeta še noben Slovenec. Skupina je lani v petih dneh na smučeh in z vso za preživetje v ledeni puščavi nujno potrebno opremo in hrano pripešala na 90 stopinj severne geografske širine, kjer se stikajo vsi poldnevni severne poloble in kjer je mogoče z obratom okoli lastne osi v sekundi preživeti vse čase severnega dela Zemlje. Vremenske razmere so bile dokaj neugodne, ogromna arktična ledena plošča je bila na gosto razpokana in smučarjem so se postavljali na pot različno široki vodni kanali, ki jih je bilo treba obiti, in druga na drugo narinjene ledene plošče, ki so otežavale napredovanje.

Nad to potjo je bil lani navdušen, letos je navdušil še tri alpinistične kolege, s katerimi je bil predlanskim dobesedno čisto na drugem koncu zemeljske krogle, na Antarktiki, ko so skupaj kot prvi Slovenci priplezali na najvišji vrh te celine, na 5149 metrov visoki Mt. Vinson. Tako se je letos na Severni tečaj skupaj odpravila četverica, ki ima kar lepo popisane strani svojega gorniškega življenja: poleg Klemenca še **Viki Grošelj**, Slovenec, ki ima »v žepu« največ osemtisočakov, deset od štirinajstih, kolikor jih je na našem planetu, **Rafko Vodišek**, ki je s Klemencem obredel nekaj najvišjih vrhov celin, in Dalmatinec **Stipe Božić**, ki je kar dvakrat stal na vrhu Mount Everesta, kamor je priplezal po dveh smereh, a to ni njegov edini osemtisočakov.

ENAJSTERICA NA SEVERNEM POLU

Četverica alpinistov in smučarjev je sredi aprila iz Ljubljane odletela v Moskvo in od tod v Hatango v Sibiriji, kraj na 72 stopinjah severne širine. Tam so jim povedali, da so letos vremenske razmere na severu sveta

Trije Slovenci pod slovensko zastavo na enem od vrhov sveta

popolnoma drugačne od lanskoletnih: mnogo hladneje je bilo letos in manj vetrovno, ogromna arktična plošča je bila razmeroma gladka, tako da bi bilo napredovanje s smučmi verjetno precej lažje, na hud mraz pa so naši alpinisti takointako navajeni iz Himalaje, Andov in tudi zimskih Alp. Vendar je pred tem narava hudo poškodovala ledeno pristajalno stezo na Severnem otoku in je bilo treba počakati, da je mraz zacelil rane – zaledenel kanale, kjer se je led razmaknil.

V Hatangi so vsi udeleženci smučarske odprave, bilo jih je enajst, dobili naposodo smuči s posebnim okovjem, v katero je mogoče pripeti odlične posebne kanadske polarne škornje, ki so jih tam prav tako dobili v najem, vsak svoje sani, šotore in še kaj od opreme. Z letalom so jih od tod odpeljali na Severni otok in od tod s helikopterjem v polarno bazo Borneo, iz katere je še nekaj manj kot sto kilometrov do najsevernejše točke Zemlje.

Enajsterica, v kateri so bili poleg treh Slovencev in Hrvatov še dva Francoza in Francozinja, Škot, dva Španca in Američan, se je takoj po pristanku helikopterja odpravila na dolgo pot. Kot je bilo dogovorjeno, so imeli pet dni časa – takrat bi ponje na tečaj priletel helikopter in jih odpeljal nazaj v civilizacijo. Edini, ki je imel že prvi dan precejšnje težave, ker očitno ni bil primerno

pripravljen, je bil Američan, vendar je s pomočjo drugih 18 kilometrov prvega dne presmučal v šestih urah. Razmere so bile letos bistveno boljše kot lani, kajti na ledeni plošči (Arktika namreč ni celina, trdna zemlja, kot je Antarktika, je le ledena plošča, ki jo morje lomi in prematava) skorajda ni bilo vodnih kanalov, plošča je bila nasploh bolj ravna, brez narivov ledenih plošč, zato je bilo napredovanje mnogo lažje in hitrejšo, le temperature so bile bistveno nižje od lanskoletnih.

Prvi dan je bil karseda optimističen, kajti vreme je bilo nebeško lepo, napredovanje pa je bilo počasno, ker so se smučarji pogosto ustavljali, da so fotografirali in snemali. Okoli osmih zvečer po tamkajšnjem času (v Sloveniji je bila takrat ura dve popoldne) so postavili šotore, v jih zakurili kuhalnike in vsaki si je pripravil tisto, kar je bil prinesel s seboj.

Naslednji dan so presmučali 30 kilometrov, še dan pozneje 32 in se ustavili tam, kjer sta jim dve napravi za določanje njihovega položaja preko satelita pokazali, da so na cilju svoje poti, na Severnem tečaju. Tja so brez vseh zapletov prišli kar dva dni pred dogovorjenim časom, edino, kar je bilo na tej poti neprijetnega, so bile izjemno nizke temperature. Poklicali so polarno bazo, ponje sta prišla helikopterja, vanju so naložili vso opremo, vkrcali so se še sami in najpomembnejši del polarne pustolovščine se je končal. Po istih zračnih poteh, kot so bili prišli, so se vrnili v Moskvo in bili že konec aprila doma.

PRAZNIK POLARNE AVIACIJE

Istovčasno je bil na Severnem tečaju tudi slovenski pilot balona **Grega Trček**. Ob okroglih obletnicah prihoda prvega človeka na Severni pol, odprtja polarne postaje na Zemlji Franca Jožefa, prvega skoka s padalom na tečaj in polarnega letalstva so Rusi pripravili temu primerno slavo: na najsevernejši točki planeta naj bi leteli toplozračni baloni in jadralni padalci, pod njimi pa naj bi se prav na Severnem polu potapljali potapljači.

Tole pa je bilo uživanje: od jutra do večera smučanje brez hudih naporov, samo mraz, ki ga na sliki ni videti, je bil peklenski.

Foto: Stane Klemenc

Mnogo večje težave kot smučarji so imele posadke šestih balonov, tudi slovenskega s pilotom Gregom Trčkom in spremljevalcem **Damijanom Snojem**, ki so v soorganizaciji znanega balonarja **Ivana Trifonova**, sina ruskega očeta in avstrijske matere, rojenega v Romuniji in s stalnim bivališčem na Dunaju, nameravali iz Moskve odpotovati na Zemljo Franca Jožefa, še vedno

Tridnevna kar naporna pot iz polarne postaje Borneo do najvišje točke planeta: Arktika ni trdna zemlja, je ledena plošča, ki jo nemirni ocean lomi in plošče nariva drugo za drugo

Takole je bilo sredi letošnjega aprila na Severnem tečaju, ko so tja prišli tudi štirje Slovenci.

strogo varovano rusko vojaško polarno postajo, kamor zadnja desetletja menda ni bilo dovoljeno stopiti nobenemu civilistu, balonarji pa naj bi ob tej priložnosti brez težav dobili dovoljenja in bi jih od tod odpeljali kakšnih 50, sto kilometrov pod tečaj, kjer naj bi čakali ugodne vetrove, ki bi jih ponesli nad tečaj in še na drugo stran, kjer bi pristali in od koder bi jih najprej s helikopterji in nato z letali odpeljali v Hatango in v Moskvo.

Trifonov ima več balonarskih rekordov, ena od njegovih najbolj odmevnih pustolovščin pa je bil nameran prelet Sredozemskega morja iz Španije v Egipt. Odletel je iz španske Malage, vetrovi so ga lepo nesli proti cilju, nedaleč od afriške obale pa so se nenadoma spremenili in začeli pihati vzdolž obale. Prepustil se jim je pač in vzdrževal primerno višino, ko mu je zmanjkalo plina, se je balon pač spustil in pristal v vodah Sredozemskega morja. Iz valov so ga rešili mornarji ameriškega sredozemskega ladjevja, ki so se znašli v bližini.

SLOVENSKI BALON NAD TEČAJEM

Kljub obljubam Rusi posadkam šestih balonov iz Avstrije, Španije, Velike Britanije, Italije, Latvije in Slovenije dovoljenja za Zemljo Franca Jožefa niso izdali in

Vroča zima za reševalce

Zadnja zima je bila za gorske reševalce z Bavarskega, ki so imeli kar 3500 akcij, posebno delovna sezona. Največkrat, 2500-krat, je bilo treba posredovati pri smučarskih nesrečah, ko so morali gorski reševalci pohiteti na pomoč. Po bilanci, ki so jo javnosti predstavili v začetku maja, je bilo v smučarski sezoni 1998/99 v bavarskih gorah 88 nesreč, pri katerih je bila potrebna pomoč gorskih reševalcev, ki so poleg tega iskali 14 pogrešanih oseb, spravili z gora 338 poškodovanih ali bolnih in z gorskih pobočij odnesli in odpeljali deset mrtvih, od tega tri, ki so jih zasuli plazovi.

tako so šli po smereh smučarjev, iz Murmanska v Hatango, na Srednji otok in na polarno postajo Borneo. Če bi bili vetrovi ugodni in bi pihali proti tečaju, bi se nemara dvignili že tam, vendar so bili prav nasprotni. Ker se je hitro iztekel čas, ko je okoli Severnega pola še mogoče pristajati s helikopterji in letali – po 25. aprilu postane tako toplo, da se led začne taliti in se ustvarjajo široki morski kanali – so se odločili za drugačno uresničenje načrta.

Najprej so s helikopterji peljali nad Severni tečaj jadrane padalce, ki so odskočili na najsevernejšo točko Zemlje. Nato so »tja gor« odpeljali potapljače, jim prav na tečaju v led izžagali dovolj velike luknje in jim omogočili potope, ki so bili hkrati prvi uspešni potopi na tej točki – lani je med poskusom potopa potapljača zadela kap. Slednjič so prav na Severni tečaj s helikopterji peljali še šest balonov, ki naj bi s tečaja poleteli, namesto da bi tečaj preleteli. Med temi je bil daleč največji slovenski balon Ajda, last BTC iz Ljubljane, štirito-sočkubični, medtem ko sta bila španska 1600-kubična, avstrijski, last Ivana Trifonova, ki je že letel preko Severnega tečaja, pa še manjši. Oba španska in angleški balon so se dvignili v zrak, leteli kakšen kilometer daleč in z velikimi težavami zaradi premočnega vetra pristali, eden od španskih le nekaj metrov pred steno iz narijenih ledenih plošč, ob kateri bi se balon zanesljivo razbil, pilot pa poškodoval. Avstrijski balonar je imel težave z ventili za plin in svojega plovila ni mogel usposobiti, Grega Trček ga je sicer postavil pokonci, vendar ni upal poleteti, ker bi tako veliko pošast veter gotovo razbil in raztrgal na ledu.

Nekajkrat pa je konec letošnjega aprila slovenska zastava vendarle plapolala na večnem ledu Severnega tečaja in tudi malo nad njim.

Sponzorji alpinistov so bili na tej mrzli poti Mobitel, Zavarovalnica Slovenica, Sava Tires iz Kranja, MNZ, Adria Airways, Dia studio in Foto svet – Fuji film, glavni sponzor Grega Trčka pa BTC.

PRED DVEMA DESETLETJEMA SO PRVI TRIJE SLOVENCI STALI NA NAJVIŠJI GORI SVETA

PRESTIŽNA SMER NA VRH SVETA

Letošnjega 13. maja je minilo že dvajset let od prvega slovenskega vzpona na najvišjo goro sveta, na 8848 metrov visoki Mount Everest. Planinsko društvo Kranj, ki letos praznuje stoletnico svojega delovanja, je okroglo obletnico »slovenskega Everesta« vključilo v svoja društvena praznovanja: na koncu koncev sta prav člana tega planinskega društva kot prva Slovenca stopila na najvišjo točko našega planeta, **Nejc Zaplotnik** in **Andrej Štremfelj**, dva dni pozneje pa so njun uspeh potrdili še **Stane Belak-Šrauf**, **Stipe Božič** iz Splita in Šerpa **Ang Phu**, ki pa se je med sestopom smrtno ponesrečil.

Osrednje praznovanje 20-letnice prvega slovenskega vzpona na Everest je bilo 13. maja v Kranju, kjer je bila dopoldne okrogla miza o slovenskem odpravarstvu, zvečer pa v kinu Center »Večer odprave Everest '79«, na katerem so bili prisotni skoraj vsi še živi udeleženci te velike ekspedicije.

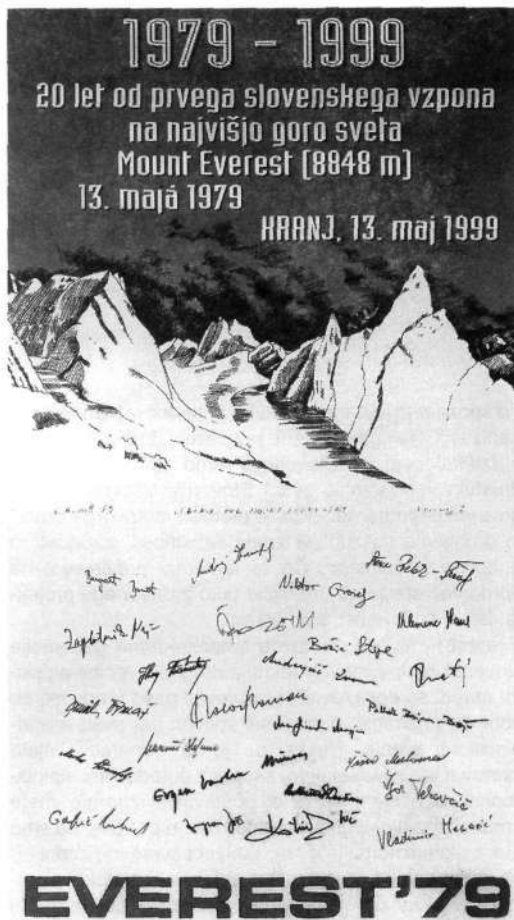
KOLEKTIVNI DOSEŽEK SLOVENSKEGA ALPINIZMA

Slavnost je uvedel predsednik PD Kranj in podpredsednik Planinske zveze Slovenije **mag. Franc Ekar** z nekaj priložnostnimi stavki in pevcu so zapeli nekaj pesmi, planinskih seveda. Osrednji priložnostni nagovor je imel predsednik PZS **Andrej Brvar**, ki je povedal:

»Obhajanje današnjega jubileja je mešanica nostalgичnega spomina na dejanje v preteklosti in ponosa, da smo bili poleg, pa čeprav le kot gledalci. V teh dvajsetih letih sta se polegla začetno navdušenje in zanos na eni strani in vse bolj jasno prihajajo v ospredje zgodovinske razsežnosti tega podviga na drugi strani. Pravo, verodostojno zgodovinsko resnico bodo postavili zanamci in jo na ustrezno mesto umestili v alpinistično zgodovino. Pa vendar je spominjanje na to dejanje v tem trenutku ne le primerno, pač pa nujno zavoljo več razlogov.

V planinski organizaciji poleg koč in potov gradimo in ustvarjamo predvsem gorniška dejanja. Alpinistična dejanja, ki so zapisana v slovenski, nekatera pa celo v svetovni planinski zgodovini, segajo daleč pred ustanovitev Slovenskega planinskega društva. Štirje srčni možje so osvojili Triglav 1778. leta. **Valentin Stanič**, pred 200 leti vodilni veleturist takratnega časa v Vzhodnih Alpah, je prvi stopil na Watzmann, nemški Triglav, še bolj je odmeval njegov vzpon – kot prvega turista! – na Grossglockner.

V začetku tega stoletja so slovenski alpinisti začeli plezati najzahtevnejše domače stene, da bi jim pred tujci vtisnili slovenski pečat. Medvojna generacija je v alpinističnem pogledu rešila večino domačih plezalnih problemov. Bili so privrženci rekla 'Kjer je volja, tam je pot'. Alpinistična generacija po drugi vojni je izzive za dokazovanje našla v velikih alpskih stenah, ne Kavkazu, v Andih in Himalaji. **Aleš Kunaver**, vzornik slovenskega prodiranja v svetovno alpinistično areno, je rad

Franc Novinc: Na ledeniku Kumbu – in pod risbo podpisi alpinistov z odprave na Everest leta 1979.

poudarjal: 'Kdor hoče ujeti pobegli vlak, mora teči hitreje od njega.'

Pred 30 leti smo svet ponovno opozorili nase z vzponi v Alpah, v Kavkazu in Andih. Z vzponom čez južno steno Makaluja 1975. leta in štiri leta kasneje z zahodnim grebenom Mount Everesta pa v velikih stenah Himalaje, Karakoruma in Patagonije ustvarjamo vrednote svetovnega alpinističnega vrha. Poznavalci priznavajo, da so slovenski alpinisti najbolj zaznamovali zadnje desetletje v Himalaji. Everest je slovenskega alpinizma kratka misel, ki sloni na dolgi izkušnji.

Zahodni greben Everesta velja za – v celoti vzeto – najzahtevnejšo smer. Do danes je bila ta smer ponovljena enkrat samkrat navkljub mnogim, žal tudi tragičnim poskusom. Upravičeno velja za največji kolektivni dosežek slovenskega alpinizma v Himalaji. Je dokaz, da složni zmoremo višje in težje smeri.

Udeleženci odprave Everest 79 (skupaj s predsednikom PZS Andrejem Brvarjem in državnim sekretarjem za šport Jankom Strelom) na sprejemu pri predsedniku države Milanu Kučanu v vili Podrožnik v Ljubljani

Foto: Igor Modic

To spoznanje je danes še kako aktualno v planinski organizaciji. Na spremenjene razmere v družbi in v gorah v iztekajočem se desetletju smo se v planinskih društvih in Planinski zvezi Slovenije večkrat odzvali povsem neprimerno. Zidanje plotov v lastni organizaciji in drobljenje so zunanji znaki sebičnosti, zaprtosti in duhovne pritlehnosti. Če te lastnosti prevladajo, ne bomo več sposobni uresničiti tako zahtevnega projekta, kot je bil Everest pred 20 leti.

Everest je najbolj odmevna smer takratne generacije slovenskih alpinistov. V tekmi z drugimi zvečine alpskimi narodi so dokazovali in potrjevali našo vrednost, se borili za priznanje in postajali vpliven del svetovne alpinistične srenje. Ne le, da je ta generacija ujela svetovni vrh z Makalujem, skupaj z dotedanjimi alpinističnimi velesilami je celo postavljala zgornje meje vrhunskega alpinizma. Še enkrat se je potrdilo, da smo tudi z alpinizmom slovenski planinci svetovno znani.

Alpinizem planinstvu prinaša napredek, alpinisti pomikajo meje možnega nenehno navzgor, večkrat zunaj meja dojemljivega. S tem postajajo vzorniki generacijam mladih in tako se rojevajo merila in vrednote za jutri. Po Everestu se je število članov planinske organizacije močno povečalo. Kdove, ali so zavoljo Everesta množice obiskovalcev gorā postale bolj opremljene, izurjene in se lotevajo težjih ciljev kot pred desetletji. Nekdanja meja med šodrovci in alpinisti se je zabrisala, nekateri današnji planinci, ki se sami radi imenujejo gorniki, obiskujejo cilje, ki so še nedolgo tega šteli za registracijo alpinistov.

Krivičen bi bil, če ne bi omenil osebe, ki je najpogosteje opažena v prvi vrsti tistih, ki vlečejo in rinejo voz odpravarstva naprej. **Tone** je vodil deset odprav vključno s to na Everest. Še vedno brusi kljuge in moleduje za pomoč alpinizmu, zastavlja besedo, pogumno pušča račune, ker verjame, da se bo na koncu projekt izšel, neumorno prepričuje svoje predsednike, da je nekaj mesecev prazen račun planinske organizacije nič v primerjavi s slavo, ki bo obsijala slovenski alpinizem.

Požel je tudi marsikatero zamero, a v isti sapi nedejleno priznanje – da, hvala bogu, da ga imamo! Skratka, zanj nedvomno velja, da je le ljubezen do življenja daljša od ljubezni do sten. Vsekakor je zaslužen za obdobje slovenskega alpinizma, ki ga bo zgodovina nedvomno opredelila kot eno od zlatih dob. Upam, da je na to ponosen tako kot smo mi.

Današnjih 20 let, odkar smo Slovenci stopili na vrh najvišje gore sveta, je predvsem praznik tistih, ki stojijo za zgodbami o naporih na skrajnih mejah moči, borbah za preživetje s snegom in vetrom, nemočnem hlastanju za zrakom, pomrznjenih prstih in nepopisnem veselju, ko strmine zmanjka in telo prešine spoznanje, da je vrh osvojen. Čeprav alpinisti s svojih športnih terenov ne prinašajo medalj okrog vratu, četudi se njihovi boji v stenah ne odvijajo pred TV ekrani, jih kljub temu večkrat občudujemo bolj kot druge športnike. Morebiti zato, ker so vsi po vrsti prežeti z idealizmom, predani do zadnje biti ciljem in sanjam, ki jih želijo izsanjati. Morebiti zato, ker oni večkrat uresničijo sanje, ki jih sanjamo povprečni obiskovalci gorā vse življenje. Ali pa zato, ker so alpinisti športni vitezi, če povzamem misel **Toneta Škarje**, ki vložijo sebe in svojo glavo v zameno za rožo lepotece.«

KRANJ – MESTO OSVAJALCEV HIMALAJE

Za njim je spregovoril še župan mestne občine Kranj **Mohor Bogataj**, ki je dejal:

»Spoštovane dame, spoštovani gospodje!

V izjemno čast si štejem, da vas vse skupaj lahko pozdravim tako v svojem imenu kot v imenu Mestne občine Kranj.

Na današnji dan pred dvajsetimi leti je ime Slovenije ter Kranja odmevalo po vsem svetu. Do tedaj razmeroma slabo znanemu slovenskemu vrhunskemu alpinizmu je uspel neverjeten prodor v svetovno alpinistično elito z osvojitvijo najvišje gore na svetu – Mount Everesta. Pogumna vrsta izbranih slovenskih alpinistov, dopol-

njena z nekaterimi člani iz bivših republik Jugoslavije, z vodjem odprave gospodom Tonetom Škarjo na čelu je za tedanje razmere predstavljala izjemno homogen kolektiv z eno samo željo: dokazati, da tudi majhni narodi lahko dosežejo vrhunske uspehe v alpinizmu, ki so jih do tedaj pripisovali samo velikim nacijam.

Kljub izjemnim naporom, ki so bili potrebni za premaganje težkih razmer v gori sami, jim nikoli ni zmanjkalo niti volje niti želje po uspehu. In prav ta nepremagljiva volja in želja je na najvišji vrh pripeljala kot prva Slovenca prav dva znana Kranjčana: žal že pokojnega gospoda **Nejca Zaplotnika** in tukaj prisotnega gospoda **Andreja Štremflja**.

Za njima se je na vrh povzpelo še nekaj članov odprave, pri čemer pa je bil ta dosežek nekaterim, žal, onemogočen. Morali so pripraviti vse potrebno za uspeh celotne odprave in so s tem prispevali najmanj toliko če ne še več kot uspešni osvajalci gore, saj so se za uspeh celotne odprave morali odpovedati svojim osebnim ambicijam.

Vrhunski dosežek te odprave ter njegov odziv v svetovnem vrhunskem alpinizmu je spodbudil naslednje slovenske odprave v Himalajo v osvajanju novih osemtočakov in s tem dokazovanje, da osvojitve najvišje gore sveta Mount Everesta ni le srečno naključje.

In kaj ima mesto Kranj z vsem tem?

Ne samo, da prva Slovenca, ki sta stala na najvišji gori sveta, izhajata iz Kranja, ampak gre predvsem za dolgoletno tradicijo planinstva v našem mestu. Prav v teh dneh namreč kranjsko planinstvo praznuje tudi

častitljivo obletnico – 100 let delovanja. Zato se spodobi, da je osrednja proslava ob dvajsetletnici osvojitve Mount Everesta, povezana s stoletnico delovanja kranjskih planincev, danes prav tu, v mestu Kranju. Ob tem svečanem dogodku želim vsem prisotnim članom zmagovite himalajske odprave še mnogo uspehov in plezalnih užitkov, vsem mlajšim planincem pa želim čim več uspešnih ponovitev in novih osvojitvev planinskih vrhov.

Naj zaključim: mesto Kranj se proglašja za Prešernovo in univerzitetno mesto. Mislim, da bi mirne duše lahko dodali tudi: Kranj – mesto osvajalcev Himalaje. Planinski pozdrav!«

ODPRAVARJI SE PREDSTAVIJO

V imenu Planinske zveze Slovenije je zatem njen predsednik podelil posebna priznanja za seznanjanje javnosti o himalajskih odpravah časopisni hiši Delo, Radiu Slovenija, Televiziji Slovenija in Stipetu Božiču, »ki bi zanesljivo brez težav in čakanja dobil slovensko državljanstvo (če bi ga seveda želel), če bi vsaj približno tako dobro igral nogomet kot pleza«, kot je bilo ob drugi priložnosti rečeno ta večer.

Osrednja, čeprav razmeroma kratka »točka« tega večera je bila predstavitev članov odprave »Everest '79«. Na oder so prišli alpinisti **Zvone Andrejčič-Zvonc** iz Lesc pri Bledu, **Stipe Božič** iz Splita, **Muhamed Gafić-Gafo** iz Sarajeva, **Viktor Grošelj-Viki** iz Guncelj pri Ljubljani, **Tomaž Jamnik-Mišo** iz Kranja, **Stane Klemenc** iz Ljubljane in Bohinja, **Ivan Kotnik-**

Ljudje s Sagarmate

Tri dni po tem, ko je priplezal na najvišjo goro sveta, na vrh 8848 metrov visokega Mount Everesta, je izginil na pobočjih te gore: 22-letni Anglež **Michael Matthews**, trgovec iz Sheffielda v Yorkshiru. Nazadnje so ga videli 13. maja, isti dan, ko je po jugovzhodni smeri priplezal na vrh gore. Druga dva člana iste skupine, **Christopher Brown**, 53, kmet iz Severnega Yorkshira, in **Constantine Niarchios**, 37, poslovnež iz St. Moritza v Švici, ki sta bila z njim na vrhu, sta se vrnila na Južno sedlo in od tod v bazni tabor pod Lednim slapom. Vsi trije so bili udeleženci devetčlanske britanske komercialne odprave na Everest, ki jo je vodil britanski gorski vodnik **Jonathan Tinker**.

Gruzinec **Lev Sarkisov**, star 61 let, pa je doslej najstarejši človek, ki je priplezal na »strepo sveta«, kot je sporočilo nepalsko ministrstvo za turizem. Ta mož iz Tbilisija je na Everest priplezal 12. maja in vzel rekord Špancu **Ramonu Balancu Suarezu**, ki je na to goro prišel 7. oktobra 1993, ko je bil star 60 let, kot je povedal generalni direktor nepalskega ministrstva za turizem in civilno letalstvo **Shailendra Raj Sharma**.

Sarkisov je priplezal na najvišjo točko sveta skupaj še

s tremi alpinisti nekdanje sovjetske republike Gruzije, 35-letnim inženirjem **Benedictom Kašakašvilijem**, kmetom **Bidzino Gujabidzejem**, 39, in **Apijem Giganijem**, 43-letnim inženirjem. Štirje zmagovalci Everesta, ki so bili člani sedemčlanske odprave pod Kašakašvilijevim vodstvom, so se 13. maja varno vrnili na Južno sedlo in od tod v bazni tabor pod goro. Teden dni pred tem, 5. maja, sta po isti smeri nepalskega ministrstva za turizem na vrh Everesta priplezala kar osem gornikov – članov različnih odprav. **Goran Kropp**, vodja švedske skupine in dober znanec slovenskih alpinistov, ter Kanadčana **Renate Chlumskaja** in **Bernard Voyer** sta na vrh priplezala okoli poldneva po lokalnem času z Južnega sedla. Nekoliko pred tem, okoli 10.30, sta po isti smeri prišla na vrh Američana **Peter Athans**, 42, in **Bill Crouse**, 36. Nekoliko za Švedom pa so na vrh gore prišli še trije plezalci, in sicer Avstrelec **Ray Brown**, 48, **Graham Ratcliffe**, 44, delavec v dobrodelni ustanovi iz Velike Britanije, in Američan **Andrew Atis Lakpas**, 41. Zadnji trije so bili člani britanske odprave, ki jo je vodil 54-letni **Henry Todd** iz Edinburgha. Skupaj s temi alpinisti z Zahoda je ta dan prišlo na vrh Mount Everesta še deset nepalskih Šerp.

Ivč iz Velenja, **Marjan Manfreda-Marjon** iz Bohinjske Bele, **Štefan Marenče-Štef** iz Vikrc pri Ljubljani, **Vanja Matijevc** iz Ljubljane, **Vladimir Mesarić-Dado** iz Zagreba, **Dušan Podbevšek-Dule** iz Kamnika, **Bojan Pollak-Bojč** iz Kamnika, **Roman Robas-Romi** iz Medvod, **Muhamed Šišić-Hamo** iz Sarajeva, **Tone Škarja** iz Mengša, ki je bil vodja odprave, **Andrej Štremfelj-Drejc** iz Kranja, njegov brat **Marko Štremfelj-Mk** iz Kranja in **Jože Zupan-Juš** iz Laškega ter zdravnika odprave **dr. Evgen Vavken-Muma** in **dr. Igor Tekavčič**. **Franček Knez** ni mogel priti, ker se je, kot se je zvedelo, prvič v življenju med plezanjem tako poškodoval, da je v mavcu, v spominu so bili med prisotnimi pokojni člani te slavne odprave **Stane Belak-Štrauf**, **Borut Bergant-Čita**, **Jernej Zaplotnik-Nejc** in **Šerpa Ang Phu**. V dvorani pa so sedeli pridruženi člani odprave Everest '79 akademski slikar **Franc Novinc**, TV snemalec **Slavo Vajt**, radioamaterja **Slavko Šetina-Slavc** in **Matjaž Culiberg** in novinar **Marjan Raztresen**; manjkal je novinar iz Novega Sada **Rade Kovačević**.

SPOMIN NA EVEREST '79

Lep konec proslavljanja je bilo predavanje o odpravi, ki je bila ta večer v kinu Center v Kranju ves čas v središču pozornosti – Tomaž Jamnik in Andrej Štremfelj sta ob spremljavi diapozitivov obudila nekaj spominov na tistih nekaj več kot sto dni, kolikor je trajala odprava na Everest, Stipe Božič pa je pokazal svoj film o Everestu in tej ekspediciji, ki ga je pripravil za hrvaško televizijo.

Kranjski župan je po uradnem delu povabil člane odprave na sprejem v občinsko hišo, kjer so se takratni ekspedicionisti in še nekateri povabljeni precej časa spominjali tistih dni in let od takrat, ko so vsakega od tedanjih vijakov velikega stroja vrgla na svojo pot.

Nekaj dni pozneje, 19. maja, pa je v Vili Podrožnik v Ljubljani člane odprave Everest '79 sprejel predsednik države **Milan Kučan** in se z njimi zadržal v krajšem prijetnem pogovoru.

AMERIČANI NAŠLI NA EVERESTU TRUPLO ALPINISTA MALLORYJA, KI JE IZGINIL LETA 1924

NAJVIŠJI GROB NA SVETU

Skoraj tri desetletja preden je **Edmund Hillary** uspešno naskočil vrh Everesta z juga, sta **George Mallory** in **Andrew Irvine** najvišjo goro poskušala osvojiti s severa. Nazadnje so ju tovariši videli plezati po severovzhodnem grebenu – potem sta izginila. Irvinov cepin so našli leta 1933, letos maja, po 75 letih, pa je ameriška odprava na višini 8100 metrov našla še Malloryjevo zmrznjeno truplo. Toda skrivnost ostaja: je dosegel vrh?

Kot kaže, je umrl tik pred sončnim zahodom ali že po njem, saj je snel sončna očala in si jih vtaknil v žep. Orkanski vetrovi so na truplu popolnoma razcefrali

obleko – sedem plasti bombaža in volne! –, tako da se je na hrbtu pokazala popolnoma bela in brezkrvna koža. Znamenja kažejo, da je George Mallory, potem ko naj bi se povzpel na vrh Mount Everesta, omahnil in smrt in obležal nekaj sto metrov pod vršnim grebenom.

Osupljivo odkritje Malloryjevega trupla znova odpira vprašanje, kaj se je zgodilo potem, ko je skupaj z Andrewom Irvinom izginil v megli tistega usodnega junija leta 1924. Če je bil že mrak, je skoraj gotovo padel med vračanjem v dolino. Toda že se postavi drugo vprašanje, ki je še vedno brez odgovora: je Mallory dosegel vrh, preden se je obrnil? Gorniki pravijo, da je

Malloryjevo truplo, kot ga je našla iskalna odprava

reševanje te uganke podobno, kot če bi iskal rokopis Othella v kuverti s Shakespearovim naslovom.

Prvega maja letos se je pet Američanov znašlo na skalni strmini kakih 8100 metrov visoko. So člani moštva, med katerimi so tudi nekateri najbolje pripravljene gorniki na svetu. Upali so, da bodo našli Malloryjeve in Irvineove posmrtno ostanke in ugotovili, ali sta se pred smrtjo povzpela na vrh – torej 29 let pred prvim uspešnim doslej znanim vzponom na Everest, ki sta ga leta 1953 opravila Edmund Hillary in šerpa **Tensing Norgay**. Podobna odprava je že leta 1986 iskala Malloryja, vendar brez uspeha, letos pa so iskanci imeli več sreče. Po besedah vodje odprave **Erica Simonsena** je bilo na gori zelo malo snega in temperature so bile precej zmerne, tako da je gora ponekod pokazala gola rebra, ki so bila prej pokrita s snegom. Odprava se je vzpenjala po severni strani, iz Tibeta, ne po jugovzhodnem grebenu. Simonsen pravi, da se na severni strani sicer izogneš premikajočim se gmotam ledenega slapu Kumbu, toda vzpon s severa zahteva nekaj več plezalskega znanja in vključuje več zadrževanja nad 8000 metri.

Mallory po mnenju zgodovinarja **Walta Unswortha** ni bil tako velik kot vsestransko sposoben plezalec. Imel je izkušnje s prejšnjih dveh britanskih odprav na Everest. Bil je karizmatičen, atletskega grajen, toda dopolnil je že 38 let; bil je poročen, oče treh majhnih otrok in imel je manjšo službo na Cambridgeu. Everest ga je privlačil z neustavljivim čarom: »Ne pričakujem, da se bom vrnil,« je tedaj povedal ameriškemu novinarju. Malloryjeve besede, češ da »pleza na Everest zato, ker je tam«, so si številni gorniki razlagali kot drugačno, poduhovljeno dožemanje gorništvaja, njegovi prijatelji pa trdijo, da je ta znameniti stavek nekoč izrekel ves ogorčen zaradi neprestanega spraševanja, zakaj se podaja tja gor.

Njegov izbranec v navezi Irvine je bil star komaj 22 let. Bil je plezalski začetnik, vendar je bil izredno izurjen in močan. Bil je tudi strokovnjak za novo tehnologijo ustekleničenja kisika in za patentne zadržge, Mallory pa

Desna golenica in mečnica sta bili zlomljeni tik nad plezalnimi čevlji; na nepokretnost obsojeni Mallory je zmrznil.

S preprostima kisikovima aparatura in v jopičih iz tvida sta Mallory in njegov mladi kolega Andrew Irvine odšla iz baznega tabora.

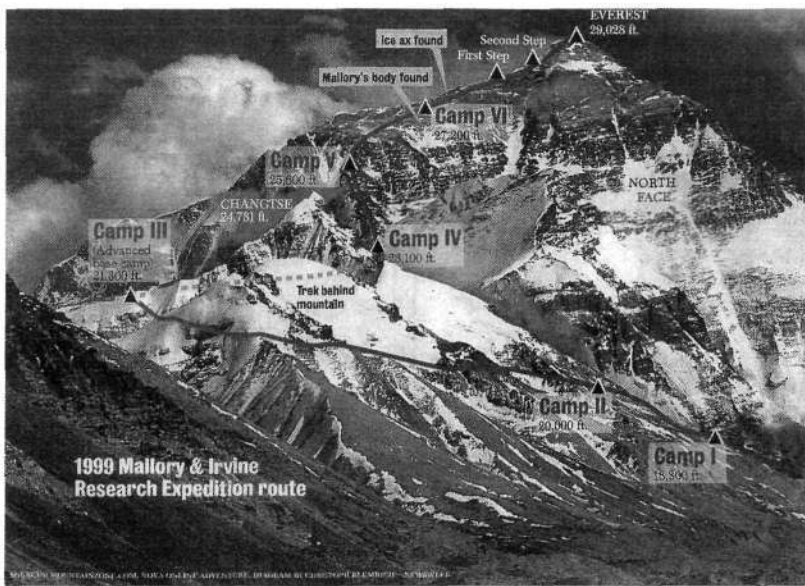
si je raje zpenjal anorak z dobrimi starimi gumbi. Tedanja odprava (tako kot še precej vse do današnjih) se je zanašala na nepogrešljive šerpe, vendar Mallory ni dvomil, katera rasa je bolj ustvarjena za gorniške podvige. V New York Timesu je nekoč zapisal: »Ko se razmere na gori poslabšajo, postanejo ti sicer sijajni sodelavci, ki tako ponosno tvorijo težko opremo, pravcati otroci, za katere je potem na vsakem koraku odgovoren britanski oficir.«

Tistega jutra 8. junija sta Mallory in Irvine zapustila tabor na 8100 metrih, kjer sta prebila samotno noč. Približno ob enih popoldne je daleč spodaj član odprave **Noel Odell** opazil dve oddaljeni postavi, ki se vzpenjata po skalni polici. Če je bila to tako imenovana Druga stopnja – navpična skalna in ledna stena, ki se pne v nebo tik pod vrhom gore, potem sta Britanca tisti dan skoraj gotovo dosegla najvišjo točko. Toda Odell ni bil prepričan, kaj je videl; plezalca sta bila morda še precej nižje, pri Prvi stopnji, in ju je tista ogromna Druga stopnja še čakala. Malloryja in Irvineja je nato zagnila megla. Nihče ju ni več videl.

Devet let pozneje so njihovi rojaki pod Prvo stopnjo našli cepin, ki je po vsej verjetnosti pripadal Irvineu. O njihnih truplih pa ni bilo sledu vse do leta 1975, ko je član kitaj-

Britanec George Mallory v uniformi med prvo svetovno vojno

Usodna pot na Mount Everest leta 1924

ske odprave opazil nekaj, kar je opisal kot »starega angleškega mrtveca«. Na žalost je odkritje tri leta držal zase, preden je zanj povedal japonskemu kolegu, vendar je Kitajec kmalu nato umrl pod plazom, s tem pa je šla v grob tudi točna lokacija Malloryjevega trupla. Vseeno je to zadostovalo, da je Simonsenovo moštvo iskanje nadaljevalo.

Prvi je truplo zagledal **Conrad Anker**. Takole opisuje najdbo: »Pogledal sem proti zahodu in opazil nekaj belega. Bilo je bolj belo kot skale... celo bolj belo kot sneg. George je ležal na trebuhu, z glavo obrnjeno proti pobočju in z razširjenimi rokami. Videti je bil kot zamrznjen kip.«

Anker je poklical kolege, ki so se počasi začeli zbirati in so se nato previdno lotili odkopavanja ledenega groba.

Telo je očitno padlo z velike višine. Noga je bila pod kolenom zlomljena. Bil je privezan na strgano vrvo – na drugem koncu vrvi je bil Irvine. Američani so nato našli še nekaj osebnih predmetov, vključno s pismi. Nabrali so tudi vzorce tkanine za DNA analizo. Nato so na strmem pobočju nabrali kamenje in naredili gomilo za Malloryja, ki je tako ostal pokopan na svojem ljubem Everestu.

Niso pa našli nobenih dokazov, da bi Mallory dosegel vrh, niti kakšne beležnice, niti fotoaparata s filmom, s pomočjo katerega bi bilo mogoče najti sledove posnetkov z vrha pred 75 leti. Takšno odkritje utegne biti tudi politično občutljivo, kajti Kitajska si s posebnimi častmi lasti pravico do prvega pristopa na Everest s severa leta 1960. Neki kitajski časnik je nedavno zapisal: »Če je Mallory to storil že leta 1924, bo treba popraviti zgodovino.«

Morda! Leta 1960 so Drugo stopnjo osvojili plezalci, ki so z golimi rokami iskali trdno oporo v skalah in so za žrtvovali prste, saj so jim pomrznili. Današnji plezalci uporabljajo lestve, ki so jih tja pritrdili leta 1975. Anker pa je napovedal, da bo poskušal preplezati Drugo stopnjo tako, kot naj bi jo Mallory: brez lestve in vrvi, da bi ugotovil, če je to mogoče. Ostali bodo medtem poskušali najti še Irvina.

Vodja odprave Eric Simonsen: »Naš namen ni zgolj iskanje trupel. Želimo proslaviti tisto, kar sta moža dosegla pred 75 leti v usnjenih čevljih in v jaknah iz volnene tkanine.«

Edmund Hillary ju je občudoval, še ko sta živela. Nedavno je izrazil upanje, da je Malloryju uspelo priti na vrh (čeprav je to, po njegovem, malo verjetno). Težko bo ugotoviti, ali je pogumni Britanec pred smrtjo objel vrh Everesta. Ostaja vprašanje, ali je tik pred padcem razočarano zrl v dolino – ali pa se je morda tedaj zmagoslavno zazrl v nebo.

iz ameriškega tednika Newsweek prevedel Matej Šurc

V zatrepu Vrat

SLAVICA ŠTIRN

*V zatrepu doline
pod steno prepadno
ulegla sem se
med trave in
cvetje.*

*Ovita v pajčevinaste
misli in vonj
božjih cvetov,
začutila v duši
zorenje.*

*V valujočem molčanju
– na vsako vprašanje –
bilo je
nešteto odgovorov.*

NAD TAMARJEM SO SKUPAJ REŠEVALI GORSKI REŠEVALCI TREH DEŽEL

GRS BREZ MEJA

MIRKO KUNŠIČ

Klici na pomoč iz ostenja Brkice in z roba plazovine pod Kotovim sedlom so nadomestili zvok plazu, ki je pred tem zajel skupino turnih smučarjev in jih potegnil vase.

Ptičje petje sobotnega jutra v Tamarju kmalu začno prekinjati zvoki motorjev štirih helikopterjev: rumenega z oznakami sosednje Italije iz Furlanije, modrega iz sosednje Koroške in obeh velikih slovenskih helikopterjev, Slovenske vojske in Letalske policijske enote. Vodja reševanja **Jože Rožič**, inštruktor GRS, načelnik podkomisije za vzgojo in reševalno tehniko, določa

Jure Jeršin, reševalec in vodnik lavinskega psa iz GRS Rateče

vrstni red ekip, zdravnikov in vodnikov z lavinskimi psi za helikopterski prevoz na plazovino in naroča reševalcem-letalcem, naj z jeklenicami hitro in varno spravijo ljudi iz ostenja Brkice v helikopterje.

Ker je bilo obvestilo o nesreči pod Jalovcem hitro v dolini, se je možnost preživetja zasutih v plazovini bistveno povečala. Psi so hitro ujeli v nosove vonje zasutih in s kopanjem nakazali, od kod prihajajo. Vodnikom so se pridružili še drugi reševalci postaj GRS Rateče, Kranjska Gora, Mojstrana, Bovec, avstrijske Koroške in Furlanije ter več zdravniških ekip z vso prenosno opremo za nujno medicinsko pomoč izkopanim iz plazu. Že rahlo podhlajene so ovijali v astro folije, jim nameščali vratne opornice, nastavljali kanale za infuzije, poskrbeli za imobilizacije in transport z gorskimi nosilci različnih tipov do priročnega zdravniškega šotora ob robu plazovine. Kasneje so jih nosili do helikopterjev. Piloti so pristajali na obnovljenem pristajališču na strehi jeseniške bolnišnice.

Vse to je bila dobro načrtovana skupna vaja gorskih reševalcev Slovenije, avstrijske Koroške in Furlanije, imenovana Alpe Adria. Vanjo je bilo vključenih več kot sto gorskih reševalcev. Povsem brez težav so odpadle meje. Za GRS, kot je v sklepni oceni dejal v Tamarju načelnik koroških gorskih reševalcev **Reinhold Dor-**

Avstrijski helikopter je na vajo v Slovenijo pripeljal svoje reševalce.

Helikopter Slovenske vojske s slovenskimi reševalci, ki so na vajo pripeljali tudi svoje pse.

fliinger, dejansko ne obstaja že 20 let, kar poteka med-državno sodelovanje. Tudi piloti Furlanije in Avstrije so povsem brez težav pristali v Tamarju. Novi minister za obrambo **dr. Franci Demšar**, ki si je z vodstvom republiške uprave za zaščito in reševanje, kamor sodi GRS in od koder dobiva največ proračunskega denarja, ogledal vajo, je bil navdušen nad usklajenim tipiziranim delom reševalcev treh dežel. Reševalcem je zagotovil še naprej pomoč pilotov s helikopterji 15. letalske brigade za reševanja in pohvalil tudi obojestransko dobro delo pilotov Ministrstva za notranje zadeve in vojske.

Načelnik slovenske GRS **Dušan Polajnar** je bil z izvedbo reševanja brez mejá nadvse zadovoljen, saj je bila to nagrada za ves vložen trud. Vodja vaje Jože Rožič je odslej prepričan, da bodo v primeru pravih nesreč lahko – če piloti policije ali Slovenske vojske zaradi vremena ali česa drugega ne bi mogli s helikop-

Italijanski gorski reševalci so prepoznavni po rumeni barvi – reševalna ekipa s svojim helikopterjem.

terji na njihovo območje – v reševanja življenj kličali svoje kolege v Furlaniji ali v Celovcu.

Vse to je vredno za vsako rešeno življenje.

ALPINISTIČNA ODPRAVA V NARODNI PARK ANDRINGIRTRA NA MADAGASKARJU – 2

SMER V DEVIŠKI STENI RDEČEGA OTOKA

ERIK ŠVAB

Skala, po kateri smo plezali, je posebne vrste granit, popolnoma različen od tistega, ki je v stenah Mont Blanca ali Severne Amerike, kjer plezanje poteka po počeh in drugih razčlembah; v naši steni smo plezali po luskah, oprimkih in v najtežjih raztežajih po majhnih kristalčkih, ki si jih lahko prijel samo z dvema prstoma, zaradi pomanjkanja naravnih razčlemb pa ni bilo praktično nobene možnosti za varovanje s klasičnimi plezalnimi klini. Prisiljeni smo bili uporabljati svedrovce, kline, ki jih z vrtnim strojem zavrtamo celo v najbolj kompaktno steno. To je čisto posebna oblika varovanja, ki jo je precej težje zagotoviti, je pa dosti bolj varna in ponuja možnost premagovanja velikih težav v prostem plezanju. Najprej moraš preplezati nekaj metrov stene, pač odvisno od težavnosti in od počutja (bolj si sposoben in miren, več metrov lahko preplezaš med enim svedrovcem in drugim, to pa pomeni, da se bodo

morali tudi tisti, ki bodo hoteli smer za tabo ponoviti, potruditi in preplezati nekatera mesta), se potem obesiti v »hudičeve krempeljce« (to so majhni kaveljčki, ki jih lahko zatakneš za skoraj vsako najmanjšo izboklino v steni in ki zdržijo le težo plezalca), pazljivo po tenki vrvi potegniti k sebi vrtni stroj, ki si ga pustil viseti na zadnjem klinu, zavrtati luknjo v steno in vanjo zabiti vložek s ploščico, v katero potem vpneš vponko in vanjo vrv. Potem si malo oddahneš, pogledaš, kakšno je videti nadaljevanje, pustiš stroj viseti v svedrovcu in celoten postopek se začne znova.

Tako lahko kolovratiš po tri ali štiri ure, preden preplezaš raztežaj ali se tako utrušiš, da ne moreš več naprej in te soplezalec spusti nazaj na stojišče ter on nadaljuje, kjer si ti odnehal.

PLEZANJE NA EKSPEDICIJSKI NAČIN

Tak način plezanja prvenstvenih smeri zahteva veliko izkušenj, da predvsem v težjih stenah pravilno izbereš linijo vzpona (če nisi pazljiv, se lahko zaplezaš v predel stene, kjer ni možno nadaljevati), da pravilno ravnamo s plezalnimi pripomočki (ne smeš si dovoliti, da bi se ti kakšne vrvi in vrvice zapletle in ti tako onemogočile potegniti k sebi stroj tedaj, ko vrnitev ni možna in si padca enostavno ne smeš privoščiti) in da v kočljivih situacijah trezno razmišljamo. Po drugi strani pa svedrovci zagotavljajo varnost ob padcu, saj zdržijo sunke preko 2000 kilogramov in je zato nemogoče, da bi se tak klin zaradi plezalčevega padca izpulil. To dopušča, da si plezalec včasih lahko privoščiti tudi padec in da lahko torej prepleza težavnosti, ki so na meji njegovih zmogljivosti ter mu uspe ustvariti smer, ki je rezultat na najvišji kakovostni ravni.

Ko smo nov raztežaj preplezali, smo v njem pustili fiks-

ne statične vrvi, po katerih smo se vsakič spustili pod steno in se naslednjič vrnili do najvišje dosežene točke. Na ta način smo en dan plezali in naslednji dan počivali ter tako preplezali 13 ekstremno težavnih raztežajev, ki so od nas zahtevali veliko mero vztrajnosti in trme, saj je bilo večkrat videti, da naprej ni mogoče.

Najtežje nam je bilo, ko smo prilezli pod velik previs že v drugi polovici stene in nismo vedeli, ali ga bo možno prosto preplezati. Za napredovanje nikakor nismo hoteli uporabljati svedrovcev, vse smo hoteli preplezati samo z močjo svojih rok in nog. Če nam to ne bi uspelo, bi bilo naše delo zaman in steni ne bi bili kos, ker je ne bi preplezali čisto, etično, ampak bi pristali na kompromis, samo da bi prišli na vrh. Tega nikakor nismo hoteli, toda po celodnevem boju s steno nam je po izredno majhnih oprimkih le uspelo preplezati 50 metrov dolg raztežaj čez velik previs. Opravili smo veliko delo in preplezali najtežji raztežaj daleč naokrog.

PLEZANJE POD VRHOM

Po štirih dneh napornega dela v steni, ko smo že preplezali več kot polovico smeri in napeli prav toliko fiksnih vrvi, smo prišli do točke, ko smo lahko upali, da bo naslednji dan v steni tisti pravi, ko nam bo mogoče uspelo dokončati novo smer in stopiti na vrh gore Tsaranoro. Tisti dan smo vstali še posebno zgodaj. Marco in Rolando nista bila prav zgovorna, jaz pa sem tudi obdržal svoje misli zase. Vsi trije smo se zavedali, da gre zares, da lahko v tem dnevu uresničimo sanje, ki smo jih dolgo sanjali, in končamo delo.

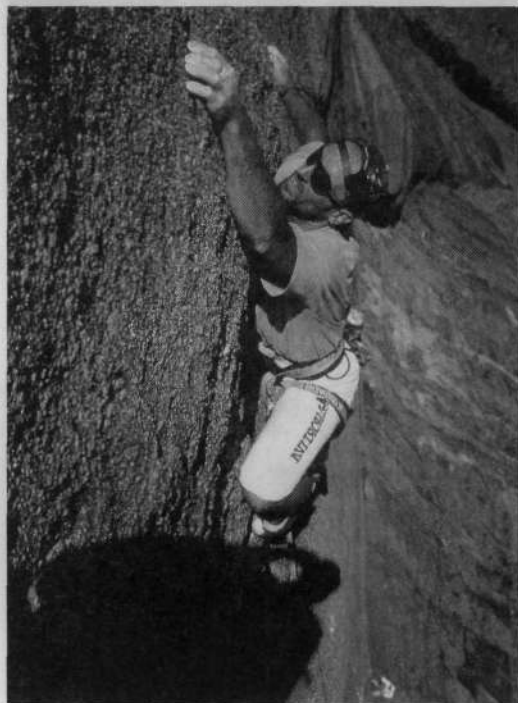
V steni smo se lotili vzpona s prižemami po fiksnih vrveh. Ob osmih je Marco že začel plezati nov raztežaj, deseti po vrsti, pod nami sta že bili dve tretjini stene in najtežja plezarija, vedeli smo, da do vrha ne bo več ekstremnih težav in da nam ta lahko uide le zaradi smole ali nepričakovanega preobrata. Marco je napredoval kot ponavadi, hitro in mirno, preudarno, a pogumno; na koncu se je vrv iztekla, preplezal je raztežaj, dolg 60 metrov. Z Rolandom sva pohitela za njim in zdaj je bil na vrsti on, da prepleza naslednjega, ki bo mogoče celo zadnji. Nasmihla se in pravi, da naju bo počakal na vrhu in naj mu ne bova nevoščljiva, ker bo pač on prvi stal tam čisto zgoraj.

Vzdušje je bilo napeto, a veselo, kot vseskozi na odpravi smo se tudi ta dan popolnoma razumeli in rezultati so nas poplačali. Po preplezanem raztežaju je moral tudi naš prijatelj iz Trenta priznati, da ne bo prvi stopil na vrh; naredil si je udobno stojišče, s katerega se vidi rob stene. Zdaj sem bil na vrsti jaz: začel sem plezati in sem se nekje sredi raztežaja zavedel, da se vreme hitro slabša in da se z juga valijo temni, grozeči oblaki. Pripravljala se je klasična nevihta, o tem ni bilo dvoma, čeprav smo bili pod ekvatorjem in je tam podnebje čisto drugačno od nam znanega. Malo sem se podvival, da bi čimprej prišel na vrh, toda nad »zadnjim«
previsom je bil še del stene in potem še eden in tako naprej.

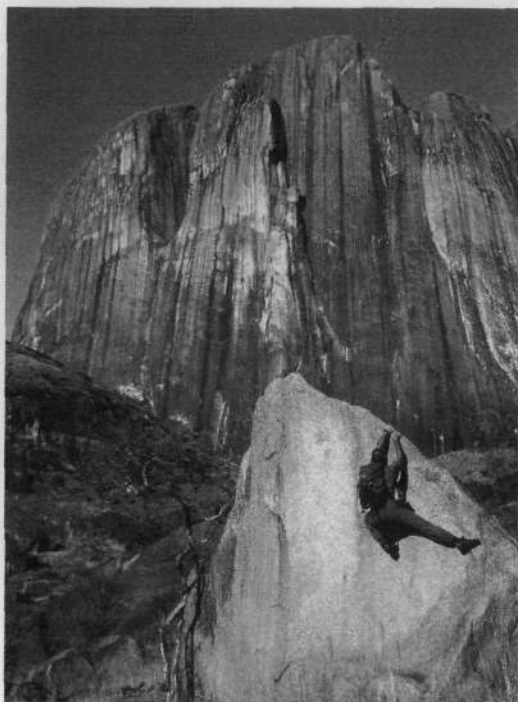
»Fantje, z vrhom ne bo nič, kar tukaj bom naredil stojišče, ker se mi zdi, da bo to najboljša rešitev.«

Monolitni Tsaranoro v narodnem parku Andringitra

Navpična stena s skromnimi oprimki – nič nenavadnega torej, da se je doslej ni nihče lotil.

Vsepovsod pod goro je bilo dovolj priložnosti za vaje v plezanju.

Prvenstveno dogajanje je bilo treba izčrpno dokumentirati!

Foto: Erik Švab

Stojim na udobni polici, na kateri bi lahko ležali vsi trije, in ko pogledam od stene proč, vidim, da se bo vsak čas ulilo. Prijatelja mi s spodnjega stojišča kričita, naj ju hitro varujem, potem pa prideta do mene nekaj trenutkov pred tem, ko prigrmita dež in toča. »Neverjetno,« si mislim, ko sedimo na vrveh, da jih ne bi preveč zmočilo, »pripovedovali so nam, da tu dežuje enkrat na mesec, do zdaj ni bilo o dežju ne duha ne sluha, danes pa pada toča. In kje je tistih 50 stopinj Celzija, saj nas tukaj tik pod vrhom, na katerega ne vem, če bomo danes stopili, zebe kot pse!«

KONEC PUSTOLOVŠČINE NA VRHU GORE

A zgodi se nekaj neverjetnega: nevihta nas samo oplazi in strese svojo jezo v sosednjo dolino. Po uri čakanja pod dežjem in točo se v dolini pod nami naredi mavrica: krasna, od tal do neba in spet do tal, simbol popolnosti, kakršne v letih potepanja po najlepših kotičkih gorā še nisem videl. To je lahko samo dober znak. Res kmalu preneha rositi in Marco spet začne plezati zadnji raztežaj naše smeri, še preden se skala do konca posuši. Zelo hitro je na koncu težav in čisto tiho je; reče nama samo, naj prideva za njim.

Ko pogledam čez rob, vidim prijatelja, kako sedi na skali, varuje in v očeh mu sije zadovoljstvo. Srečen sem, da je prav Marco zaključil našo smer, saj je bil on tisti, ki si je najbolj prizadeval, da bi nam uspelo izpeljati to našo pustolovščino. Ko z Rolandom priplezava do njega, se odvežemo; od tam imamo samo še nekaj lahke plezarije do vrha. Zadnjih nekaj metrov se primemo za roke in skupaj stopimo na vrh. Objamemo se. Vsi smo ganjeni in srečni. Sedimo na ploščatem vrhu in se zavedamo veličine trenutka. Ves trud, ki smo ga vložili v ta vzpon, je bil poplačan in čeprav marsikdo ne dojame, kaj lahko v takih trenutkih občutiš, in ne more razumeti takega nesmiselnega početja, nam je tisti vrh pomenil nekaj posebnega, nekaj, kar doživis samo včasih v življenju in samo, če imaš srečo, nekaj, kar te za vselej obogati.

Po vrhu vodi pot samo še navzdol, nazaj v dolino, nazaj v svet, ki je normalen in kjer ljudje hodijo po zemlji in ne plezajo po navpičnici. Tja se rade volje vračamo. V nekaj urah smo bili dol, potem ko smo se na vrhu slikali in pojedli zadnje sladkarije, potem ko se je sonce spet skrilo za oblake in ko je napočil čas za sestop.

VRH, ODSLEJ IMENOVAN TSARANORO ATSIMO

Naslednje dni počivamo in nabiramo moči za naslednji cilj: prosto preplezati novo smer, se pravi preplezati vse raztežaje brez padcev in v enem zamahu. Tudi to nam uspe, razen enega raztežaja, ki ga prepleza samo Marco, in sicer z enim počitkom. Pomembno nam je bilo predvsem, da nam je uspelo povezati vse gibe v tem raztežaju in videti, da je prosto preplezljiv. Z opravljenim delom smo bili zadovoljni in se nismo več obremenjevali s tistim raztežajem, saj smo imeli vsi od ostrega granita popolnoma uničene blazinice na prstih, poleg tega pa se je iztekel čas, ki smo ga namenili plezanju. V Nacionalnem parku Andringitra smo preplezali

prvenstveno smer v deviški steni, ki pelje na vrh, na katerem pred nami še ni stala človeška noga. S soglasjem domačinov smo ta vrh, visok 2000 metrov, poimenovali Tsaranoro Atsimo, v njegovi vzhodni steni smo potegnili smer, ki smo ji dali ime »Nikoli več tako«, ker smo prepričani, da take smeri v taki steni in takem vzdušju ter prvobitnem okolju v gorovju Andringitra ne bo preplezal nihče več, ker bodo kmalu tudi sem pridrle množice turistov in plezalcev ter spremenile življenje v mirni dolini pod čudežno goro.

Po tem našem vzponu je življenje v bazi teklo dalje. Vsako jutro so nas hodili gledat otroci, nas vsakič pozdravili s tistim svojim »Shalam vazah!« (Pozdravljen, tujec!) in vsakič je bil zraven tudi Tone (tako se je imenoval najbolj simpatičen in vztrajen izmed malih črnčkov). Vsak večer smo pognali svoj mini agregat ter si ustvarili elektriko za luč in polnjenje baterij za vrtni stroj, ki ga potem nismo več potrebovali. Prijatelja Mario in Ermanno sta pridno nizala vzpone in ponovila skoraj vse smeri v dolini, tudi drugi smo naši novi smeri dodali še drugi dve.

Zadnji dan smo pospravili šotore, za seboj počistili in

pokurili smeti ter se poslovili od ljudi, ki so nas gostili tri tedne in ki so nam pokazali, kako malo stvari je potrebnih za preživetje in kako veliko srečo imamo mi, ki nam nič ne manjka in se tega pogosto ne zavedamo. Victor in Calvin sta šla za džipom naprej, mi pa smo se peš napotili, od koder smo prišli. Še zadnjič smo se ozrli na naš vrh, obsijan od tropskega sonca, na katerem smo stali pred nekaj dnevi in ki ga bomo vedno nosili v srcu.

Na letališču smo se prijateljsko pozdravili z našima dvema Malgašema, ki smo ju prav vzljubili, in Victor, ki smo mu rekli »stari lisjak«, je imel rosne oči ter nam je povedal, da ni še nihče od tistih »vazah«, ki jih je spoznal, imel do njega takšnega odnosa kot ti mladi »Italiennes fou« (nori Italijani). Rekli smo si »Veloma!« – na svidenje, in požrla nas je birokracija, nam stehala prtljago in nas kljub temu, da smo je spet imeli preko 200 kil, spustila nazaj v Evropo.

ENA OD NAJTEŽAVNEJŠIH SMERI ZUNAJ EVROPE

Ob koncu gre zahvala za podporo pri uresničitvi načrtovanega podviga predvsem Slovenskemu planinskemu

Tretji spominski pohod

Športno društvo Krašnja je v spomin na prijatelja in društvenega sodelavca 15. maja letos pripravilo že tretji Šraufov spominski pohod. Ti pohodi sicer niso alpinistični, čemur se je vse življenje razdajal **Stane Belak-Šrauf**, temveč potekajo večinoma po gozdu. Zahtevnejši in izkušenejši udeleženci so si izbrali daljšega, 7-urnega, rekreativci pa krajšega, štiriinpolurnega. Letos je sicer nagajalo vreme, toda Šraufovega spominskega pohoda se je vseeno udeležilo več kot 150 pohodnikov.

Nenavadno naključje je bilo, da je točno na dan pohoda minilo 20 let, odkar je Stane Belak-Šrauf stopil na najvišjo goro sveta, na vrh 8848 metrov visokega Mount Everesta. V spomin na ta dogodek je bila s spominskim besedilom in Šraufovo karikaturu dotiskana starejša razglednica z motivom Staneta Belaka na Mount Everestu, med pohodom pa je bil v uporabi

tudi priložnostni poštni žig z enakim motivom, avtorsko karikaturu **Boruta Pečarja**.

Na predvečer pohoda je bila v Krašnji predstavljena prireditev, na kateri se je prizadevni organizator **Marjan Štrukelj** zahvalil sponzorjem, udeležili pa so se je tudi nekateri najbližji sorodniki Staneta Belaka.

Janko Štampfl

društvu Trst (SPDT), saj je od vsega začetka verjelo v člane odprave, pomagalo pri organizaciji ter izvedbi načrta in tako nadaljevalo tradicijo aktivne podpore uspešnim alpinističnim zunajevropskim odpravam. Z njegovo pomočjo smo dokazali, da lahko tudi majhna in kvalitetna ekipa brez velikih sponzorjev doseže vrhunski rezultat. Zahvala pa gre seveda tudi prijateljem, ki so z nasveti in izposojeno opremo prispevali k našemu uspehu; to so jamar **Miran Zobec** ter alpinisti **Peter Podgornik**, **Silvo Karo** in **Giovanni Bazo**.

Tehnični podatki o vzponu: Madagaskar, Andringitra National Park, Tsaranoro Atsimo, 2000 metrov nadmorske višine.

Smer »Nikoli več tako« (Never the same), 670 metrov, 13 raztežajev, 96 svedrovcev v smeri in 26 na stojšičih, ocena 8a+ (X-), obvezno 7b (VIII+/IX-), sestop ob vrvi. Ocene po raztežajih: 6a+ (VII-), 6a (VI+/VII-), 6c+/7a (VIII-/VIII), 6c+ (VIII-), 7b (VIII+/IX-), 7c (IX), 7b+ (IX-),

8a+ (X-), 7a+ (VIII+), 6c+ (VIII-), 6c (VII+/VIII-), 6c+/7a (VIII-/VIII), 6a (VI+/VII-).

Smer smo preplezali 9., 10., 12., 14. in 16. septembra 1998 **Rolando Larcher** (Trento, Italija), **Marco Sterni** (člani CAI, Trst, Italija) in **Erik Švab** (AO SPD Trst).

Smer vodi preko vzhodne stene deviškega južnega vrha gore Tsaranoro, ki so jo prvopristopniki s soglasjem domačinov poimenovali »Atsimo« (Južni). Preplezana je bila od spodaj in prosto (zavrtani svedrovci so bili uporabljeni samo za varovanje in nikoli za napredovanje) po kompaktni navpični in previsni granitni steni. Za ponovitev je potrebno imeti s seboj le 11 kompletov in dvojno 60-metrsko vrvo. Avtorji smeri so tudi opravili prvi prosti vzpon v smeri (razen najtežjega raztežaja, ki je bil preplezan z enim počitkom) 24. septembra v 8 urah, vendar je treba pri ponovitvi računati na možnost bivakiranja. Če bo potrjena ocena avtorjev smeri, bo to zunaj Evrope ena izmed najtežjih prosto preplezljivih prvenstvenih smeri na svetu.

Borisu Mlekužu v spomin

10. junij 1997. Na Okrešlju poteka vaja gorskih reševalcev-letalcev. **Boris Mlekuž**, član Postaje GRS Bovec, je na enem od vadbenih mest v ostenju Turške gore. Boris, izkušen reševalec-letelec, inštruktor gorskega reševanja, sedaj kot kandidat za inštruktorja helikopterskega reševanja skupaj s tovariši pripet na varovalno ograjo čaka na prilet helikopterja. Ko jekleni ptič preleti vadbeno mesto, se prično vsem znani in preizkušeni manevri. Toda vrvi se nerazumljivo zapletejo – splet nesrečnih okoliščin. Helikopter odleti, v prepad pa odleti pet reševalcev, očetov in mož. Ko ugasne ropot helikopterja, ki se ga tako razveselijo ponesrečeni, ugasne pet življenj.

Borisu v spomin poklanjam opis ene od naj napornejših reševalnih akcij Postaje GRS Bovec v zadnjih letih.

Sončna in topla poznojesenska nedelja, 20. oktobra 1995. Ob 17.30 uri na policijsko postajo v Bovec prihiti državljanka Italije in pove, da se je pod Velikim vrhom (Rombonom) ponesrečil njen mož. Takoj steče obveščanje in že po nekaj minutah se prvi zberemo pred policijsko postajo. Še enkrat se pogovorimo s prijaviteljico in Boris predlaga, da bi takoj odšla k ponesrečenemu. Vzameva prvo pomoč, za katero meniva, da jo bova glede na opisane poškodbe potrebovala, in že naju načelnik Iztok odpelje do korita. Od tam v soju čelne svetilke hitiva po poti. Nobenega pogovora, nobenih besed, le tisto značilno sopihanje in želja, da bi čimprej prišla do ponesrečenega. Ko v manj kot dveh urah (običajno so potrebne tri do štiri ure) prispeva v kraj Krtišče pod Veliki vrh, pričneva klicati ponesrečenega, saj je sestopal po brezpotju in ga je bilo potrebno še najti. Po več klicih zaslišiva slaboten glas. Skozi rušje, kotanje in škraplje prideva do ponesrečenega. Ob pregledu ugotoviva, da gre za resne poškodbe; ponesrečeni je namreč zdrsnil in padel čez strme travnate vesine več metrov globoko. Najprej mu obveževa in imobilizirava odprt zlom gležnja, zatem rane na glavi; sicer pa je telo polno udarcev in odrgnin. Ponesrečene-

ga toplo oblečeva in zavijeva v odejo, saj noč postaja vse bolj hladna. Kljub hudim poškodbam in šoku se ponesrečeni z nama pogovarja. Boris ga tolaži, da bodo tudi drugi kmalu prišli, sam pa vzpostavim zvezo z dolino in poročam o stanju na kraju.

Čez približno uro pridejo še drugi reševalci.

Ponesrečenega položimo v gorska nosila – marinar in začne se eden od najtežjih transportov v dolino. Kot prvi si oprt namesti Boris in poprime na sprednjem koncu nosil, prav tako eden zadaj in dva ob straneh, ostali varujejo zadaj z vrvo. Največ težav nam povzroča brezpotje, vendar tudi na sami poti ni veliko lažje. Pot je ozka in razgibana, zato ne moremo uporabljati kolesa, niti ga ne moremo spuščati; tako nam preostane le nošenje, kar je za ponesrečenega tudi najbolj udobno.

Sprva se ekipe nosačev menjavamo na daljše etape, pozneje na vse krajše. Med kratkimi postanki počivamo, po počutju povprašujemo ponesrečenega, saj vsi vemo, da je hudo, on pa mirno in skromno odgovarja »bene« (dobro). Ura se je že krepko prevesila čez ponoč, pri nosilih se izmenjujemo po etapah, ko kdo potrebuje več počitka, vskoči Boris. Kljub naporom je še vedno poln energije. Stopamo s težkim, vendar še varnim korakom. Roke so razbolele, mišice in vezi pretegnjene, usta suha. Iz teme bližajočega se jutra prične rahlo rositi.

Po več kot šestih urah naporenega nočnega transporta pridemo do korita in do reševalnega vozila, ki smo ga že prej naročili. Ko ponesrečenca prelagamo z marinarja na nosila reševalnega vozila, se večkrat zahvali z »grazie, grazie«. Vemo, gori smo vzeli še eno življenje. Ko ugotovimo, da smo delo dobro opravili, se razidemo, eni na počitek, drugi v službo.

Ko smo v letu 1998 gorski reševalci Postaje GRS Bovec dobili nove prostore, smo na častno mesto v pisarni obesili Borisovo sliko, posneto le nekaj ur pred tragično nesrečo. Tako je Boris na sestankih z nami. Vedno znova se v spominih srečujemo na vajah, reševanjih, srečanjih in na pohodih po gorah in hkrati ugotavljamo, kako zelo ga pogrešamo.

Igor Zlodej

ZDRAVNIŠKA KOMISIJA UIAA JE NA ZASEDANJU V VOORBURGU SPREJELA URADNO SMERNICO ŠT. 7

KRONIČNI BOLNIKI – OBISKOVALCI GORA

DR. J. S. MILLEDGE *

Vse več in več ljudi preživlja svoj dopust v gorskih krajih, vse več tudi starejših. Med temi ljudmi so mnogi, ki imajo kronične bolezni ali kronična bolezenska stanja. Kaj jim lahko svetujemo pri njihovih obiskih visokogorskega sveta?

VPLIVI VIŠINE IN GORSKEGA SVETA

V višinah je zračni pritisk nižji kot v nižinah, zato je na višini tudi manj kisika, ki ga vdihavamo. To pomeni, da so vsi organski sistemi, ki so vključeni v prenos kisika po človekovem organizmu (predvsem srce in ožilje ter dihalni sistem), v gorah še posebno obremenjeni. Kakršnakoli kronična bolezen ali stanje obremenitev srca in ožilja ter dihalnega sistema še poveča. Tako je možno, da bodo kronične bolezni neugodno vplivale na storilnost človeka v gorah.

Poleg neugodnih učinkov višine predstavlja dodatno nevarnost še gorsko okolje. Mnoga visoka gorstva leže v manj razvitih deželah, v divjini so pogoste prebavne težave in hkrati je zdravniška pomoč tam oddaljena in nezanesljiva. Počitnice na veliki višini ponavadi pomenijo precejšen fizični napor, kar pomeni dodatno obremenitev za sklepe, posebno še za kolena, kolke in hrbtenico. Navsezadnje kulturne razlike in drugačen način življenja prinašajo psihološki stres, ki lahko tudi obremeni nekatere ljudi, ki niso vajeni težav in zahtev takšnega popotovanja.

Zavedati se tudi moramo, da na gorniškem popotovanju ali na ekspediciji še bolj kot v normalnem mestnem življenju velja rek: »Posameznik je le člen v verigi.« Bolezen posameznega udeleženca popotovanja vpliva na celotno skupino in lahko celo ogrozi varnost preostalih udeležencev. Zaradi tega je etično in nujno, da tisti, ki vedo za svoje zdravstvene težave, katere bi lahko vplivale na njihovo storilnost in delovanje, o svojih boleznih in stanjih prej obveste vodjo potovanja ali pa morebiti prisotnega zdravnika.

Nekaj najbolj pogostih stanj in bolezni je po organskih sistemih predstavljenih v nadaljevanju.

DIHALA

Kronični bronhitis, pljučni emfizem (kronična obstruktivna pljučna bolezen) in druge pljučne bolezni, ki povzročajo težko dihanje že v nižinah, bodo zanesljivo povzročale še večje težave v visokih gorah. V nasprotju s tem pa imajo pogosto bolniki z astmo v višinah manj težav. Čeravno vdihavajo hladen in suh zrak, ki bi lahko povzročil zožitev dihalnih poti, pa v tem zraku ni alergenov, tako da v večini primerov ne pride do astmatskih napadov. K zmanjševanju astmatskih težav

lahko pripomore tudi povečana aktivnost simpatičnega živčevja (to je živčevja, na katerega ne moremo vplivati z lastno voljo) in povečano izločanje steroidnih hormonov iz nadledvične žleze. Astmatski bolniki naj bi seveda kljub vsemu s seboj nosili dovoljšno zalogo svojih običajnih zdravil.

SRCE

Bolniki s srčnimi boleznimi in stanji, kot so nestabilna angina pectoris (bolečina za prsnico, ki nastopi zaradi nezadostne prekrvavitve srčne mišice) in srčno popuščanje, naj bi ne hodili v visoke gore. Kaže pa, da bolniki s povišanim krvnim pritiskom, ki ga dobro regulirajo z zdravili, pri vzponih niso izpostavljeni povečani nevarnosti srčne kapi. Enako velja tudi za bolnike, pri katerih so bile motnje v prekrvavitvi srčne mišice odpravljene s kirurško operacijo in so normalno vzdržljivi v nižini. Bolniki, pri katerih je angina pectoris kontrolirana z zdravili, naj se pred odhodom na potovanja v visoke gore vsekakor posvetujejo s svojim kardiologom. Zaenkrat pa še ni jasno, ali je visoka nadmorska višina morda eden od faktorjev, ki povzročijo zaporo žil, katere prehranjujejo srce, in s tem srčno kap (infarkt) tudi pri ljudeh, ki prej niso kazali znakov zoženja žil za prehrano srca.

KRI

Slabokrvni bolniki bodo imeli v velikih višinah večje težave z dihanjem. Zlasti nekatere gornice, ki imajo nizko količino železa v krvi, lahko težave z dihanjem zmanjšajo z jemanjem železovih preparatov. Za večino ljudi je jemanje teh preparatov in vitaminov v višinah potrebno. Bolniki, ki imajo težave s krvavenjem oziroma motnje strjevanja krvi, naj bi ne hodili v visoke gore. Povezave med višino in strjevanjem krvi niso dokazane, a oddaljenost zdravniške pomoči v visokih gorah je za take bolnike omejujoča. Prav tako naj bi bolniki, ki uporabljajo zdravila proti strjevanju krvi (so podvrženi antikoagulacijski terapiji), hodili v visoke gore le tedaj, ko je neprestano na voljo zdravniška pomoč.

Mnogi gorniki jemljejo aspirin kot sredstvo za preprečevanje nastanka krvnih strdkov (tromboze), ki bi lahko bili pogostejši zaradi gostejše krvi (povišanega hematokrita) na velikih višinah. Zaenkrat ni dokazanih razlogov za jemanje aspirina v ta namen, vendar pa je treba pri jemanju aspirina ali drugih podobnih zdravil upoštevati običajna opozorila.

ŽLEZE Z NOTRANJIM IZLOČANJEM

Sladkorna bolezen – Mnogi diabetiki lahko uživajo med počitnicami v gorah, saj visoka nadmorska višina sama ne vpliva na sladkorno bolezen. Pri tem pa morajo upoštevati, da je zaradi povečane telesne aktivnosti potrebna manjša količina insulina kot običajno in je

* Slovenski prevod in priredba dr. Tomaž Vrhovca in dr. Polona Jaki.

temu ustrezno potrebno prilagoditi terapijo. V nasprotnem primeru lahko pride tudi do hipoglikemične krize. Bolnik in njegovi sopotniki na turi se morajo zavedati nevarnosti hipoglikemije in hiperglikemije, vedeti morajo, kako ti dve stanji prepoznati in kako bolniku pomagati, če je zdravniška pomoč daleč.

Zdravljenje s steroidi – Višinska obremenitev za človeka predstavlja stres. Bolniki, ki se zaradi nepravilnega delovanja nadledvične žleze zdravijo s steroidi, naj bi običajno dozo teh zdravil povečali, ko gredo v gore.

PREBAVILA

Najpogostejša zdravstvena težava med gorskimi potniki je driska (diareja) in njej podobne težave. Bolniki, ki imajo kronično vnetje črevesja, kot npr. Chronov ali ulcerativni kolitis, naj ne bi načrtovali takšnih potovanj. Rano na želodcu ali na dvanajsterniku (ulkus) je potrebno pozdraviti pred odhodom na gorsko popotovanje. Tudi stanja, ki jih v normalnem okolju smatramo za nenevarna, kot npr. hemeroidi, lahko povzročijo resne težave v gorah in naj bi jih poizkusili pozdraviti pred odhodom na turo.

ŽIVČNI SISTEM

Migrena – Mnogi bolniki z migreno so ugotovili, da jim vzpon na večjo višino sproži migrenski napad, ki ga pogosto spremljajo tudi nevrološki znaki. Večkrat je težko ločevati te migrenske napade od višinske bolezni ali celo možganskega edema zaradi višine, čeravno glavoboli zaradi višinske bolezni ponavadi niso enostranski, kar je tipično za migrenske glavobole. Bolniki z migreno naj s seboj vzamejo zadostno zalogo zdravil, ki jim običajno pomagajo, in jih začno jemati ob prvih znakih migrenskega napada. Če ostajajo dvomi glede diagnoze ali če težave ostanejo tudi po zaužitju zdravil, ki migrenske glavobole običajno omilijo, je treba bolnika obravnavati kot da ima višinsko bolezen ali višinski možganski edem.

Možgansko-žilne težave – Bolniki, ki vedo za svoje težave s krvnim pretokom v možganih (cerebrovaskularne težave), kot so prebolela možganska kap, zožitev

glavne arterije, ki dovaja kisik in hrano možganom (stenoza karotidne arterije) ali prehodne motnje prekrvavitve možgan (TIA – tranzitorne ishemične atake), naj bi zaradi nevarnosti tromboze ne hodili v visoke gore. Na velikih višinah postane namreč kri gostejša (hematokrit je povišan) in zato je nevarnost nastanka krvnih strdkov večja.

Epilepsija – Ni dokazano, da bi povečana nadmorska višina vplivala na pogostnost epileptičnih napadov, čeprav bi verjetno pričakovali nasprotno. Bolniki, pri katerih je bolezen nadzorovana, lahko varno potujejo po visokih gorah, če nimajo težav pri hoji po hribih z manjšimi nadmorskimi višinami.

SKLEPI IN VEZI

Gorsko popotovanje, posebno še dolgotrajni spusti, bodo pokazali in stopnjevali tudi manjše okvare v tistih sklepih, ki nosijo večino teže. Te težave se ne pojavijo zaradi višine same, zato naj potencialni potniki v času priprav že na nižjih višinah testirajo vzdržljivost svojih sklepov. Za odpravljanje manjših težav s sklepi so dragocena nesteroidna protivnetna zdravila. Gornik naj bi jih vzel s seboj na popotovanje in jih po potrebi začel uporabljati dovolj zgodaj in v primerni količini (zdravila je treba zaužiti po obroku), da ne bi brez potrebe junaško prenašal bolečine.

UŠESA, NOS, ŽRELO IN ZOBJE

Nosni polipi ovirajo dihanje in dobro je, da si jih gornik odstrani pred potovanjem. Zobovje naj bo zdravo. Zobni granulomi so v večjih višinah pogosti, najverjetneje so posledica poslabšanega odziva imunskega sistema. Granulome večinoma lahko ozdravimo z antibiotiki, dokler se ne vrnemo domov.

PSIHIČNO STANJE

Za večino ljudi, ki gredo na popotovanje po visokih gorah, to predstavlja čudovito doživetje, čeravno so okoliščine včasih neprijetne in zahtevne. Večina ljudi se na takšno popotovanje pripravlja dolgo časa s postopnim stopnjevanjem zahtevnosti tur, s taborjenji, hojo, plezanjem. Nekateri ljudje pa se na visokogorsko popotovanje odpravijo iznenada, brez predhodnih izkušenj in z nerealističnimi predstavami o svojih sposobnostih. Včasih se tudi takim ljudem vse dobro izide in prilagodijo se zelo drugačnemu načinu življenja. Včasih pa se pokaže, da so nepripravljeni ljudje psihološko povsem neprimerni za zahtevno pot in pri njih se pojavijo psihične težave, ki njim in njihovim sopotnikom grenijo popotovanje.

POVZETEK

Smernice te vrste se nujno osredotočajo na temno stran gorskega popotovanja. Mnogi ljudje s kroničnimi boleznimi in stanji pa lahko ravno tako uživajo na gorskih počitnicah kot ljudje brez bolezni. Pomembno je, da svoje stanje ocenijo realno, upoštevajo nasvete in so pošteni do sebe in do svojih tovarišev ter da prilagodijo ture in popotovanje svojim sposobnostim.

V Mariboru je bila 29. maja redna skupščina Planinske zveze Slovenije, ki se je po približno petih urah končala tri točke pred koncem, predvidenim po uradnem dnevnem redu. Delovno predsedstvo je namreč tedaj ugotovilo, da zaradi odhoda nekaterih delegatov skupščina ni več sklepčna, saj je bilo tedaj prisotnih le še 73 delegatov (najmanjše število za sklepčnost pa bi bilo 76, torej tretjina od 228 planinskih društev – članov Planinske zveze Slovenije). Dotlej je 97 delegatov – toliko jih je skupščini prisostvovalo, ko je začela delati – v živahni razpravi sprejelo nekaj pomembnih odločitev. Podrobno bomo o delu letošnje skupščine poročali v prihodnji številki.

O TEM NAJ BI PREMISLILI PLANINCI, KI POGOSTEJE HODIJO V TUJE GORE

MOŽNOST ZAVAROVANJA V TUJINI

PAVLE ŠEGULA

V zborniku Avstrijske družbe za gorsko in višinsko medicino, letnik 1998, je zanimiv članek o zavarovanju, ki je na voljo članom Avstrijskega planinskega društva (OeAV). Iz tega sem dobil nekaj podatkov, ki utegnejo biti zanimivi za tiste slovenske planince, ki zahajajo v tuje gore.

Člani slovenskih planinskih društev smo zavarovani prek PZS, temu ali onemu pa bi dodatno zavarovanje morda kdaj koristilo, zato nekaj vrstic ne bo odveč.

O ZAVAROVANJU AWS

Obseg zavarovanja

Alpenverein Weltweit Service (v nadaljnjem besedilu AWS) zavaruje člane OeAV za primer, ko je po nesreči pri športni dejavnosti v prostem času potrebno reševanje ali če pride do invalidnosti. Pokritje za storitve s področja vrnitve v domovino, premestitve ter zdravstvenih storitev je na voljo po prostočasnih in poklicnih nesrečah ter boleznih. Storitve AWS veljajo po vsem svetu, medtem ko je zavarovanje za obvezno (škodno) zavarovanje in pravno varstvo omejeno na Evropo.

Nosilec AWS je Austria-Colegialität-Versicherung, nosilec zavarovanja za pravno varstvo in obvezno (škodno) zavarovanje pa Erste Allgemeine Versicherung.

Zavarovalne vsote

Navedeni zneski veljajo za eno osebo in en škodni primer.

1. Invalidnost

Do 250.000 ATS – za trajno invalidnost, začeni s 25-odstotno invalidnostjo. Upoštevajo se predhodna obolenja (čl. AUVB 1995).

2. Stroški reševanja in iskanja

Do 300.000 ATS – za stroške reševanja in iskanja. Stroški reševanja so tisti stroški, ki nastanejo, če se zavarovanec ponesreči ali če zabrede v stisko na gori ali v vodi ali če ga je treba reševati poškodovanega ali nepoškodovanega (smiselno velja isto tudi v primeru smrti zavarovanca).

Stroški iskanja so dokazani stroški, ki nastanejo zaradi iskanja zavarovanca in njegovega transporta do najbližje vozne poti ali bolnišnice.

3. Stroški vrnitve v domovino, premestitve in zdravstvenih storitev

- Stroški za vrnitev iz tujine niso omejeni.
- Stroški premestitve poškodovanca ali prevoza pokojnika v tuzemstvu so neomejeni; če zavarovanec zboli, jih zavarovalnica krije samo tedaj, ko je bilo po prej potrebno reševanje.

- Za medicinsko pogojene zdravstvene storitve (vštevši medicinsko pogojen transport v bolnišnico) v tujini do 100.000 ATS.

Kritje storitev, zajetih v točki 3, obsega:

3.1 Polne stroške medicinsko utemeljenega prevoza

ponesrečenca iz tujine do ustrezne bolnišnice v domovini ali do doma, vključno s prevozom bližnjega zavarovančevega svojca.

Pogoj za prevoz v domovino je poleg ponesrečenčevega stanja še naslednje:

- a) da je v življenjski nevarnosti ali
- b) da zdravstveno varstvo na kraju samem ne ustreza možnostim v domovini in
- c) če se pričakuje, da bo ponesrečenec moral ostati v bolnišnici več kot dva tedna.

3.2 Stroške, nastale v tujini (ne v deželi stalnega bivanja) zaradi prevoza ponesrečenca v najbližjo ustrezno bolnišnico, kjer bo deležen neodložljivih zdravstvenih storitev vključno z zdravniško predpisanimi zdravili do zneska 100.000 ATS, iz katerega je 20.000 ATS namenjenih ambulantnemu zdravljenju in zdravlilom na recept. Za zdravljenje in zdravila v ambulanti plača ponesrečeni samoprispevek 1000 ATS na osebo in bivanje v tujini, kar obračuna Austria Schaden- und Unfallversicherung ob plačilu svojih obveznosti, torej tudi v primeru, ko gre za kako drugo obvezno ali zasebno zavarovanje.

Kadar je potrebno zdravljenje v bolnišnici, ukrepa zavarovatelj vnaprej.

Predmetne storitve v okviru določenega potovanja v tujino se opravijo v času prvih šestih tednov.

3.3. Polne stroške prevoza umrlega v domovino.

3.4 Stroške prevoza in premestitve v tuzemstvu. To so stroški prevoza v bolnišnico ali v stalno bivališče.

3.5 Transport po točkah 3.1, 3.3 in 3.4 mora opraviti ena od organizacij, ki so navedene v članski izkaznici OeAV, v nasprotnem primeru krije zavarovalnica samo stroške do največ 10.000 ATS.

4. Obvezno (škodno) zavarovanje do 15.000.000 ATS in zavarovanje za pravno varstvo do 450.000 ATS.

Krite so obveznosti za nadomestilo škode ljudem in stvarne škode (civilna odgovornost): stroški odvetnika in sodni stroški za uveljavitev odškodninske pravice pri povzročitelju in zavarovalnici, kjer je član zavarovan za civilno odgovornost, za zagovor na sodišču ali pri upravnem organu v primeru, ko je tu- ali inozemski član pri izvajanju društvene dejavnosti zaradi malomarnosti kršil kazenske predpise (pravno varstvo).

Društvena dejavnost je:

- udeležba na prireditvah, ki jih prirejajo sekcije OeAV;
- izvajanje (tudi zasebno, izven sekcijskih prireditev) naslednjih dejavnosti: plezanje, popotništvo, gorništv, tek na smučeh, turno smučanje, deskanje, veslanje na divjih vodah, vožnja z gorskimi kolesom in zasebna vožnja s športnim kolesom.

Zavarovanje zajema Evropo s sredozemskimi otoki (vključeni so otoki v Atlantiku, Islandija, Grenlandija, Svalbard ter evropski del Turčije in Skupnosti neodvisnih držav (GUS)).

NEVELJAVNOST ZAVAROVANJA ZA PRIMER REŠEVANJA IN INVALIDNOSTI

Zavarovanje ne velja:

- za nesreče pri poklicni ali siceršnji plačani dejavnosti (izjema so izprašani plačani gorski in smučarski vodniki ter izprašani vodniki za vodenje izletov);
- za nesreče, ki se zavarovancu primerijo v stanovanju, v stanovanjski hiši ter med delom in pri siceršnji dejavnosti na hiši ali pri hiši;
- za nesreče v vozilih. Zavarovanje pa velja na poti (tudi indirektni) na sestanke, zborovanja in prireditve OeAV in nazaj. Prav tako na poti in nazaj z dejavnosti (tudi zasebne), predvidene s statutom OeAV, kot so npr. hoja po gorah, plezanje, popotništvo, smučanje in tek na smučeh, deskanje in vožnja z gorskimi kolesom. Zavarovan je tudi prevoz z žičnico, sedežnico in/ali vlečnico;
- za nesreče pri uporabi pripomočkov za letenje (zmaji, jadralna padala), letala (zasebna motorna in jadralna letala) in pri skakanju s padali. Zavarovanje pa ne velja za uporabo motornih letal za prevoz oseb (letala zračne plovbe).

NEVELJAVNOST ZAVAROVANJA ZA PRIMER STORITVE V DOMOVINO, PREMESTITEV IN STORITVE MEDICINSKE POMOČI

Zavarovanje ne velja:

- za zdravljenje, ki se je začelo že pred začetkom zavarovanja;
- za zdravljenje kroničnih bolezni razen pri posledicah akutnih napadov;
- za zdravljenje, zaradi katerega je zavarovanec v tujini;
- za zobozdravstvene posege razen za ukrepe za preprečitev bolečin;
- za prekinitve nosečnosti in porode razen za tiste predčasne porode, do katerih pride vsaj dva meseca pred pričakovanim terminom;
- za zdravljenje zaradi prekomernega uživanja alkohola, zlorabe mamil in zdravil;
- za kozmetične posege, posege v zdraviliščih in rehabilitacijske ukrepe;
- za preventivno cepljenje;
- za zdravljenje bolezni in posledic nesreče, do katerih je prišlo zaradi vsakovrstnih vojnih dogodkov in zaradi aktivne udeležbe v nemirih in naklepno storjenih kaznivih dejanjih;
- za zdravljenje posledic nesreče zaradi aktivnega plačanega sodelovanja na javnih športnih tekmovanjih in tem namenjenih treningih;
- za zdravljenje bolezni in posledic nesreče, do katerih je prišlo zaradi škodljivega delovanja jedrske energije;
- za nesreče pri izvajanju letalskih športnih dejavnosti (glej pripadajoče k točkama 1 in 2).

Pozor: Nesreče z motornimi vozili pri dejavnostih, navedenih v 3. točki, so v splošnem zavarovane.

Za kritje po 2. in 3. točki velja subsidiarnost. To pomeni, da bo zavarovalnica krila le tiste stroške in samo do te mere, kolikor jih ne krije ali jih ni krila že kaka druga

zavarovalnica (socialno zavarovanje, zasebno zavarovanje). Za storitve, ki jih je bil zavarovanec deležen brezplačno, ne more uveljaviti terjatve.

Čas trajanja zavarovanja

Zavarovanje je zagotovljeno, če je bila tekoča članarina plačana, še preden se je zgodila nesreča.

Izjema so nesreče v januarju in februarju tekočega leta. Če v tem času pride do škodnega primera in članarina za to leto še ni bila plačana, je prizadeti kljub temu zavarovan, če plača članarino najkasneje v 14 dneh po nesreči in če je bila že plačana za preteklo leto. Če je bilo vplačilo opravljeno kasneje, teče zavarovanje od 00.00 ure naslednjega dne.

Novi člani, ki se vpišejo od 1. septembra dalje, so zavarovani do 1. januarja, čeprav za ta čas ni bila plačana članarina.

KAJ STORITI, ČE PRIDE DO NESREČE ZAVAROVANCA?

V vsakem primeru pošljite prijavo nesreče na škodnem obrazcu na naslov: Sparkassen Versicherungsdienst SVD), Brunecker Straße 2d. A-6020 Innsbruck ali pa na naslov Oesterreichischer Alpenverein (OeAV), Wilhelm-Greil-Straße 15, A-6020 Innsbruck. Priložiti je tre-

Trento '99

Za ljubitelje gorniškega in raziskovalnega filma so dnevi okrog 1. maja že od nekdaj rezervirani za obisk filmskega festivala v Trentu. Čeprav je večina obiskovalcev festivala Italijanov oziroma domačinov iz Trenta in okolice, pa se med njimi najdejo tudi bolj oddaljeni Poljaki, Rusi, Američani... Trentski festival je največja prireditev, kjer prikazujejo filme o gorah, ljudeh ter raziskovanju. Prireditve trajajo kar cel teden, sam filmski program pa je okrepljen še s stranskimi prireditvami. Pred leti je bila obrobni dogodek razstava knjig, ki pa je letos preseгла vsa pričakovanja in je bila po obsegu bolj podobna knjižnemu sejmu v Cankarjevem domu. Toda festival ni le najboljše, je tudi najstarejši. Letos so pripravili že sedeminštiridesetega po vrsti.

Lansko leto so se prireditelji odločili popestriti festival in so uvedli glavno temo prireditve, okrog katere so se sukala predavanja ob diapozitivih, ogled starih filmov, predavanja strokovnjakov in raziskovalcev različnih strok, velikega zanimanja pa so bili deležni posebni gostje. Če je bila lani v Trentu osrednja tema Patagonija, pa so se letos prireditelji odločili približe predstaviti severni del novega sveta - Alasko. O raziskovanju in plezanju na njej so pripravili zanimiva predavanja gostje iz Francije, Avstrije, Italije in ZDA, še posebej pa je gledalce navdušil film o novi smeri na Denali, ki jo je v začetku 70. let potegnili italijansko moštvo pod vodstvom samega **Ricarda Cassina**. Gospod Cassin, ki je lanskega decembra praznoval 90 let, je bil ob leto dni mlajšem legendarnem dolomit-

ba kopijo položnice, s katero je bila nakazana članarina.

Obrazce za prijavo škode dobite pri matični sekciji ali pri OeAV, Wilhelm-Greil-Strasse 15, A-6020 Innsbruck.

Dodatni napotki

1. Pri invalidnosti: prijavi škode priložite zdravniško mnenje. (Pozor: zastaralni rok je 15 mesecev.)

2. Pri reševanju: ko prejmete račun organizacije, ki je opravila reševanje, ga ne plačate, izvirnik pošljite SVD ali OeAV.

Račun za reševanje s helikopterjem se najprej predloži Socialnemu zavarovanju, odločbo le-tega (odplačevanje, zavrnitev) pa pošljite SVD/OeAV.

3. Pri ambulantnem zdravljenju, vključno z nabavo zdravil, krije stroške najprej zavarovanec sam. Zdravnikov račun mora vsebovati ime in rojstne podatke pacienta, oznako bolezni, opravljeno storitev in čas, potrjeno o plačilu. Račune je treba oddati Socialnemu zavarovanju najkasneje šest mesecev po zaključku potovanja skupaj z odločbo Socialnega zavarovatelja.

4. Pri zdravljenju v bolnišnici, prevozu iz tujine, premeščanju (prevozu) v domovini se je najprej treba povezati z Austria Colegialität (tel. 00 43(0)1 21175 1190, fax 00 43 (0)121175 1199, pozor-delovni čas!)

ali s Tyrolean Air Ambulance (TAA) (tel. 00 43 (0)512 22422, fax 00 43 512 28 88 88, delovni čas neprekinjeno 24 ur!) Da bi bilo mogoče poskrbeti za plačilo nastajajočih stroškov in izvesti potrebne ukrepe (transport), je treba navesti ime, naslov, rojstni datum in številko članske izkaznice člana. Sledila bo vzpostavitev stika z lečečim zdravnikom, s katerim bo dogovorjeno vse potrebno glede transporta (rešilni avto, vlak, potniško letalo, letalo-ambulanta).

Končna odločitev je v rokah zdravnika TAA.

Kdo je zavarovan?

Zavarovan je vsak član OeAV, ki je plačal članarino za tekoče zavarovalno obdobje. To so tudi člani, ki so oproščeni članarine, npr. otroci in mladinci brez lastnih dohodkov do največ 27 let starosti, katerih starši so člani OeAV (pri otrocih samohranilcev eden od staršev). Polno zavarovani so tudi jubilarji, če so prijavljeni pri OeAV in imajo veljavno člansko izkaznico, člani OeAV s stalnim bivališčem zunaj Avstrije, ali če so državljani neke druge države. Pojem »Ausland«, naveden v pogojih zavarovanja, pomeni v tem primeru kraj stalnega bivanja.

skem plezalcu **Brunu Detassisu** tudi osrednja osebnost letošnjega festivala, vseeno pa je potrebno povedati, da je Cassin vsakoletni obiskovalec festivala.

Slovenski delež je bil v letošnjem programu pomemben tako po filmskih kot športnih dosežkih. Slovenski avtorji so v program prispevali tri filme, pa tudi Božičev »Reticent Wall« si lahko Slovenci malo prisvojimo zaradi protagonista **Tomaža Humarja**, in pa morda še film Tržacana **Marca Sternija** o plezanju na Madagaskarju, saj je za kamero poprijel tudi član odprave, zamejski Slovenec **Erik Švab**. Vsi slovenski filmi so bili opaženi – **Fistravčev** film o slovenskem osvajanju himalajskih vrhov in sten zaradi svoje preglednosti in informativnosti, film **Hanke Kastelicove** »Pot za življenje« in

še posebej splitsko-slovenski »Reticent Wall«, za katerega je **Stipe Božić** prejel nagrado Srebrni encijan za najboljši plezalni film. Izmed slovenskih filmov je priznanje prejel še film Pot za življenje o prvem zimskem prečanju slovenskih Alp v korist in promocijo Sklada za pomoč otrokom z rakom in krvnimi boleznimi, ki je prejel nagrado za humanitarnost v gorah. Pokazalo se je, da vedno bolj primanjkuje plezalnih in alpinističnih filmov. Toda po mnenju poznavalcev so to lahko tudi le dokumentarni filmi iz sten, ki jih posnamemo sami alpinisti, če za filmi stoji dobra zgodba. Ta je stvar ideje, kajti kamere so že tako majhne, da njihova velikost ni več bistvena ovira, treba pa se je nekoliko bolj potruditi.

Urban Golob

Ricardo Cassin je lanskega decembra praznoval 90 let

Legendarni dolomitski plezalec Bruno Detassis

Upoštevaj!

Pred vrnitvijo, prevozom v domovino (ne pri reševanju, premestitvi v domovini in tujini) se brezpogojno poveži s:

– Tyrolean Air Ambulance (++ 43 (0) 512 22422) ali z
– Austria Collegialität (++ 43 (01) 21175-1190), fax ++ 43 (01) 21175 1199 (uradne ure!).

Če tega ne storite, ste upravičeni samo do odškodnine največ 10.000 ATS.

Osnova za pogodbo

Osnova so »Splošni pogoji za zavarovanje (AUVB 1995) [»Allgemeine Bedingungen für die Unfallversicherung«] kot tudi »Splošni in dopolnilni pogoji za zavarovanje za primer civilne odgovornosti (AHVB, EHVB 1985)« [»Allgemeine und ergänzende Bedingungen für die Haftpflichtversicherung (AHVB, EHVB 1986)«].

ČLANSTVO V OeAV**Možnost včlanitve za inozemce**

Po podatkih s sedeža OeAV je članstvo ne glede na državljanstvo in kraj stalnega bivanja člana možno v katerikoli sekciji; za naše državljane oziroma člane pridejo iz praktičnih razlogov verjetno najbolj v poštev koroška in štajerska obmejna društva, npr. Beljak, Celovec, Borovlje, Železna Kapla, Gradec itn.

Z vpisom ima član iz tujine iste pravice in dolžnosti kot avstrijski državljani: do 50 odstotkov popusta v avstrijskih, nemških in južnotirolskih kočah (545 koč) ter članske pravice v nadaljnjih 1300 kočah v Franciji, Italiji, Liechtensteinu, Nemčiji, Španiji in Švici. Popusti so možni tudi v prek 70 zasebnih gostilnah ter vrsti dolinskih zavetišč.

Zakonski partnerji članov imajo pri plačilu članarine popust, otrokom na željo staršev ni treba plačati članarine.

Obstaja možnost cenenih dopustov v planinskih kočah. Dejavnosti so podobne kot v naših planinskih društvih, npr. planinska vzgoja, trekinci, odprave, varstvo okolja, podatki vremenske službe (internet, zapis s traka na odzivniku 00 43 (0) 450-19 90 00 00-11 ter 16-19, pogovor z meteorologom ali gorskim vodnikom 00 43 (0)512 28 16 00 ter 6 brezplačnih številki »Alpenvereins-News« letno. S popustom so na voljo zbornik (Alpenvereinsjahrbuch) in 67 kvalitetnih planinskih zemljevidov v merilu 1 : 25000.

Članarina

Mladina (do 18 let) 170 ATS, mlajši člani (19–25 let) 390 ATS, člani (26–60 let) 530 ATS, starejši člani (nad 61 let) 390 ATS, zakonski partnerji 390 ATS.

Društva navadno zaračunajo manjši pribitek, približno 30 ATS, članom iz tujine tudi do 150 ATS (Celovec).

SKLEP

Cilj prispevka, kateremu bodo po možnosti sledili podobni članki o zavarovanju pri SAC, FFM, CAI in drugih, nima namena propagirati OeAV ali katerikoli drugo organizacijo ali jim celo dajati prednost pred članstvom in storitvami v slovenski planinski organizaciji. Podatki in prispevku služijo informiranju članov slovenske planinske organizacije o možnosti zavarovanja članov OeAV za primer škode, ki lahko sledi iz hoje v gore.

Snovalci našega zavarovanja lahko primerjajo naše možnosti in jih morda lahko še kaj izboljšajo.

Našim članom, ki pogosto zahajajo v gore zunaj Slovenije, bi dodatno zavarovanje in možnosti v okviru članstva v OeAV verjetno ne pomenilo prav velike obremenitve (glede na druge stroške ture, potovanja), v primeru nesreče pa skoraj gotovo precej ugodnosti.

DRAMATIZIRANE TRIGLAVSKE PRAVLJICE MIRKA KUNČIČA

SKRIVNOST BLAŠČEVE JAME

STANKO KLINAR

Dramatizacija Triglavskih pravljic. Hudomušna povest.

Avtor: **Mirko Kunčič**

Priredba: **Marsel Gomboc**

Režija: **Leona Gomboc**

Igralska skupina Dovški oder. Premierno uprizorjeno v dvorani Kulturnega doma na Dovjem v petek, 26. marca 1999, kasneje več ponovitev.

Res na odski postavitvi Kunčičevih Triglavskih pravljic ni nič alpinističnega (nič »six plus«), vendar tako pravljice kot njihova uprizoritev rastejo iz prosvetne tradicije **Jakoba Aljaža** in njegovih ljudi pod Triglavom, so torej kar najtesneje povezane z imenom Triglav in jih to nemara opravičuje, da se njihova omemba sme prikazati na straneh Planinskega vestnika.

»Kadar rjovejo viharji, se drevesa svojih korenin zave-do,« je staro geslo **Mateja Bora**. In kaj ima spomin na partizana Bora opraviti z ubežnikom Kunčičem, ki je kot tujec, samoizgnanec, a preboden s sedmerimi meči domoljubnega hrepenenja, legel k počitku v argentinskih pampah? Veliko, korenine domoljubja so namreč skupne. In naši prelomni časi so napeljali mlado, domovinsko ozaveščeno igralsko skupino prav na te davne temelje slovenske starožitnosti. Domačim ljudem so dali nekaj tako domačega, nekaj tako našega, da je bila edino prava obleka za predstavo domača dovška beseda, ki je ljubeznivo božala domačo publiko po duši in srcu, da se je vsa dvorana kot enovito drevo, brez zakrnelih idejnih vrhačev in kljubovalnih političnih vej čutila privezano nazaj na stare korenine in brez besed vzklikala v svojih prvinskih globinah: »To smo mi! Tu smo doma! Živelci Slovenci!«

Škompnik

Foto: Toni Milonik

Predstava sicer nima enotnega dejanja in je bolj pri-povedna kot dramska, nekakšen roženkranc tenko povezanih sličic, dejanih v okvir poti do Blaščeve jame (popotnika k jami sta domačin Vričev Fronc in mestni pisec pravljicar Bukovnik), kjer se nazadnje tudi nič izjemno pretresljivega ne zgodi – in je nekoliko dolgo-vezno in neudobno odmoliti tak roženkranc na teh straneh z vso njegovo nanizano vsebino, in moram bralcem z vsebino prizanesti – vendar je treba poudariti, da je teža impresije ravno na posameznih sličicah, ki so se nekatere bolj, druge manj (hudomušno! – glej pod-naslov igre) posrečile, a nazadnje težišče sploh ni na humorju, temveč na »našosti«. Na dan so priplavala vsa mogoča domačijska in ledinska imena, ki gnezdi-jo samo še v najbolj odmaknjenih kotičkih starega krajev-nega spomina, in vraže in uroki, stara vera v žark žene in njihov mesečinski ples, pa gorski škrat pa škompnik pa kraguljež pa vešča – skrivnostna domišljajska bitja, s katerimi krjavelski zakotneži (kruljavi Štefan, Paštbarjev Jôk, puščavnik Sabljica) in šintarice (Ži-lijeva Anca) in drugi posebneži davnih dovskih dni po vsej priliki živijo navadnim ljudem nedostopno, napol čarovniško intimno življenje. Če že stopi na oder še kak »navaden« človek (Skrablejev Janez, pravljicar Bukov-nik, Vričev Fronc), se mora kar najhitreje pogrezniti v pajčolanasto zastrto čudaštvo in tajinstvena verovanja, sicer mu v pravljici ni preživetja.

Obstoji nevarnost, da se morda prav zaradi krajevne domačijskosti na kakem drugem odru predstava ne bo tako posrečila (čeravno je Kunčič na mnogih koncih, zlasti v rodnih Lescah, visoko cenjen), vendar ta pomi-sel niti najmanj ne krati navdušujočega aplavza mladi ekipi, ki je uvoženi rock'n'roll, disco in punk vrgla za plot (če se je taki amerikanizaciji sploh kdaj vdinjala) in se »vrnila domov«. Marsel Gomboc je spočel zadevo v glavi in jo po Kunčičevi predlogi napisal kot igro, Leona Gomboc jo je režijsko postavila na oder in jo med pred-stavo podpirala z domačo glasbo iz ozadja. Vezna dra-matis personae sta sam pravljicar, v odrskega gospoda Bukovnika preoblečeni Mirko Kunčič, odigral ga je kar Marsel Gomboc, in njegov »oproda«, vodnik Vričev

Fronc, ki ga je odigral **Franci Koradžija**. Na premiero je bila povabljena Kunčičeva rodna hči gospa **Marjanca Lešer**, ki se je presrečna odzvala z izdatnim sprem-stvom sorodstva iz Savinjske doline. Med njimi in za njimi vsi »naši«, vsi slovenski ne glede na preteklost in nazore, vsi enočutno zavedni, da se je po petdesetih letih hladu in odrinjenosti vendar treba dolžnostno po-kloniti slovenskemu **Grimmu**, pravljicarju Kunčiču, po **dr. Igorju Saksidi** »najmočnejšemu slovenskemu mla-dinskemu pesniku«. Besede »sprava« ni rekel nihče, tudi ne danes tako pogoste »poprava krivice«. A bili sta tam, poosebljeni in uresničeni, blagosrčno sta poplav-ljali dvorano. Tako je umetniška zvestoba mladih pogumno stopila v smer, kjer se politični korak starih še obotavlja. In kaj bi nedomovinskega našli v srcu člove-ka, ki je proti koncu svojega zemeljskega potovanja v »oporoki« Ded se poslavlja (ki sicer ni bila del odrske predstave) napisal:

*Pod rodno streho lastovka
se vsako leto vrne,
a mene tuja zemljica
za vekomaj zagrne.*

*Ne bo nad grobom milo pel
mi zvon domače fare,
ne bodo pošumevale
žalujke vrbe stare.*

*Iz nageljna slovenskega
mi šopek naredite
in vsako leto na ta dan
na grob ga položite.*

*Polonca ti, Polončica,
si solzo z lic obriši,
na križ nagrobni v tih spomin
takóle mi zapiši:*

**TU SREDI PAMPE ŽALOSTNE
NAŠ DEDEK DOTRPEL JE,
DO ZADNJEGA, DO ZADNJEGA
PO DOMU HREPENEL JE...**

Prizor iz Skrivnosti Blaščeve jame

Foto: France Urbanja 273

Še dva izpisa z gledališkega letaka:

Marsel Gomboc: »Poudariti sem skušal hudomušno in gledališko neobdelano plat Triglavskih pravljic.* Moj namen je, da se razveselite, izveste kaj o naših krajih, podoživite delček zgodovine in se neko nedeljo morda odpravite v Blaščevo jamo po skriti zaklad. Uprizoritev se pokriva s stoletnico rojstva avtorja Triglavskih pravljic Mirka Kunčiča, njegovi hčeri, gospe Marjanci Lešar, se iskreno zahvaljujem, da mi je z velikim veseljem dovolila prirediti delo očeta. Naj vam Skrivnost Blaščeve jame pričara lep večer, ki naj ostane še dolgo v spominu!«

Tomaž Pšenica: »Da bi še enkrat videl Slovenijo, skrivnostni svet triglavskih pravljic, da bi mu še zadnjič pred očmi zažareli vrhovi Julijcev, zadisale murke na obrežju Zlatega jezera in zapeli gozdovi nad Mlinco.

* Triglavske pravljice je leta 1994 in 1995 ponatisnila Založba Magnolija, Ljubljana. (Op. S. K.)

Tega ni dočakal! Leta 1984 je Mirko Kunčič umrl v Buenos Airesu. – Mladinski pisatelj, pesnik, dramatik, časnikar, marljiv zbiralec pripovedk iz naših krajev se je rodil 12. decembra 1899 v Lescah. Bil je urednik dnevnika Slovenec, kjer je imel stalno rubriko Kotičkov striček. Leta 1945 je kot begunec doživel Vetrinji, pot ga je nato vodila v Argentino. Napisal je preko 20 del, med njimi Od pastirčka do škofa (življenjepis **A. M. Slomška**), Cmokec-Poskokec, Tinček in Tonček, dramsko delo Triglavska roža (uprizorili v Narodnem gledališču v Ljubljani), dramsko delo Zakleti grad Peričnik in številne pesmi. – Naša gledališka skupina Dovški oder je s priredbo Skrivnosti Blaščeve jame obeležila 100 let pisateljevega rojstva.«

Stari slovenski domoljub, triglavski župnik Jakob Aljaž, kaj praviš k temu?

POTEPANJE PO OBROBJU SLOVENSKE ISTRE

KRAŠKI GRIČI NA ROBU DRŽAVE

MATEVŽ ŠUŠTAR

Ko sem nekaj tednov pred rojstnim dnevom vprašal ženo, kaj si za ta dan najbolj želi, sem dobil kratek in jednat odgovor: »Izlet na Kraški rob in na Šavrinsko!« Za izlet sva izbrala enega od lepih februarjskih dnevov tik pred tistimi snežnimi dnevi. Ko sva zgodaj zjutraj odrinila od doma, nisva slutila, kako bo ta dan lep in bogat doživetij.

VARDA

V vasi Kastelec (324 m) sem se ustavil ob kraški hišici in vprašal za pot proti Vardi. Da morava iti ob zadnjih hišah navzgor, »zaiti tako ne bosta mogla«, je bil odgovor, potem pa je prijazna ženica še pristavila:

»Ja, kako ste pa zvedeli za našo Vardo?«

Zares zanimivo vprašanje, saj je moja trda gorenjščina povedala, da prihajam od daleč. Še nekaj prijaznih besed in greva naprej. Vardi naproti.

Naša Varda, je rekla Kastelčanka. Kako se to lepo sliši! Mi imamo nad Mojstrano toliko lepih vrhov in nikoli ne rečemo »naše Grančiče« ali »naša Mežakla« ali podobno. Tukaj pa je komaj sto metrov nad vasjo skalnati vrh in domačini s ponosom pravijo, da je »naš«!

Prijetna stezica naju je v zadnjem vzponu pod vrhom kar dobro ogrela. Nekaj skalnatih pragov med vedno redkejšimi hrasti pripelje na vršni greben. Skrinjica z vpisno knjigo in žigom, improvizirana klopica in prelep razgled. Le 423 metrov nad morjem je, nič več!

Nehote mi prihajajo na misel naši predniki, ki so znali tako lepo poimenovati našo deželo. Varda pomeni v primorskem narečju razgledni vrh in tale skromen, nizek vrh je velik po razgledu, ki ga ponuja obiskovalcu.

Naši predniki so že davno znali razgled vrednotiti in so skromnemu vrhu dali pravšno ime.

Ne bom našteval dolomitskih in julijskih vrhov na obzorju, tudi Koprškega in Tržaškega zaliva ne. Nekaj posebnega je pogled na Šavrinske hribe in na Tinjan. Spodnji Kras, tik pod nogami, se pred vasjo Kastelec spremeni v plodno polje, travnike in vinograde. Čeprav smo šele v prvih dneh februarja, na polju že brnijo traktorji in obračajo prve letošnje brazde. Za Gorenjca kar čudno spoznanje, da se pomlad tukaj že začena. V naši vasi bodo sadili krompir šele prve dni v maju, tukaj pa že kmalu. Najlepsi pogled pa je na Kastelec, gručasto kraško vasico ob cesti proti Socerbu. Nad vasjo so ostanki prazgodovinskega gradišča, po katerem je vas dobila ime. Najstarejša hiša v vasi je iz 13. stoletja. Tudi v cerkvi svete Helene iz leta 1653 je še starejši gotski prezbiterij, kar pove, da je tam stala še starejša cerkva.

Cerkvica Marije Snežne na Gradišču

Pogled z Varde proti Tinjanu

Pod vzhodnim vrhom Varde pa je čisto drug svet. V stene hriba se je zajedla cesta od Kozine proti Črnemu kalu. Po njej se kar naprej vali reka jeklenih konjičkov in močnih konj in hrumenje skoraj nikoli ne poneha. Ko gledam tiste voznike doli na cesti, vem, da le redki med njimi vedo, da je nad cesto nekaj tako lepega, za kar bi se splačalo konje ustaviti in narediti kratek izlet na skalnati vrh.

Našo Vardo se splača obiskati!

GRADIŠČE IN MARIJA SNEŽNA

Na robu vasi Črnotiče (389 m) vprašam prijaznega domačina za pot proti Gradišču. Povedal mi je, da prav vse poti vodijo do tja, le od mene je odvisno, kdaj se bom obrnil v pravo smer. Da pa se bom prav obrnil, mi je do stare murve in skladovnice drv natančno povedal smer. Kar za vasjo, kjer kolovoz v levo zapusti razrito cesto proti Podpeči, sva na ledini pustila avto in se podala proti Gradišču (467 m). Ta se s skromnimi 80 metri dviguje nad Črnotiškim krasom. Nad gozdom se z vrha hriba radovedno ozira naokrog zvonik cerkvice Marije Snežne. Pot proti hribu pa se vije skoraj neopazno navzgor.

Ne morem si kaj, da ne bi na travnatih jasah gledal otročaje in pastirjev iz ilirskih časov, ki so se tod okoli podili za ovčami in kozami. Gradišče je bilo v sivi davni utrjeno ilirsko naselje. Kjer je bila trdnjava, so živeli ljudje, tam so imeli varno zavetje in domače ognjišče. Kjer je bilo to, so bili otroci in njihova vesela igra, ki je počasi postajala priprava za trdo življenje. Pobočja hriba in livade pod njim pa so bili v tistih časih polni otrok in živine.

Pobočje pod vrhom hriba so nekoč domačini skrbno pripravili za košnjo in pašo. Kamenje je skrbno zloženo v groblje, ki pa se razlikujejo od takih, kakršnih smo navajeni videti na potepanjih po Dalmaciji. Tam doli je del kamenja zloženega v tako imenovane suhozide ali gramače, del pa nametan na visoke, široke kupe. Tukajšnje groblje so prava umetnost, kamenje je zloženo v velikih kvadrastih in kockastih oblikah in vsaka groblja zavzema optimalen prostor. V neprestani bitki za življenje so naši predniki živeli tukaj v znoju in trdem delu. Kar so delali, so znali narediti mojstrsko.

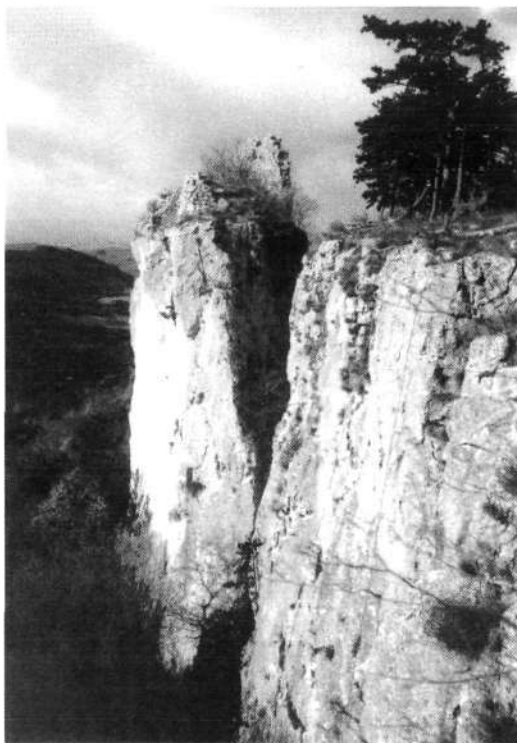
Tik pod vrhom popotnika preseneti deset metrov širok in več sto metrov dolg polkrožni obrambni nasip iz kamnja. Z gornje strani je še danes visok en do dva metra, s spodnje pa je bil za napadalca kar grozljivo visok. Ta nasip nam danes potrjuje, da je bilo tukaj gori v ilirskih časih gradišče.

Na vrhu sva srečala dva domačina iz vasi Praproče (412 m) in beseda je dala besedo. Onadva nista nič vedela o ilirski preteklosti Gradišča, povesta pa, da je v vasi še vedno živa pripoved o taborskem hribu, na katerem so se njihovi predniki zatekali v turških časih. Tudi to povesta, da so Nemci med vojno, ko so se pripravljali na zavezniško invazijo v Istri, na Gradišču gradili obrambne položaje. Globoke jame, izkopane v tistem času, so danes edina sled na svetovno morijo.

Nad vsem tem pa se dviga obnovljena cerkva Marije Snežne. Že leta 1665 sta jo postavila **Tomaž Škorja** in **Krše Gobina** iz Črnotič na temeljih še starejše cerkvice. Leta 1995 je bila cerkva obnovljena. Na žalost je zaprta, pogled skozi dve zadnji okni pa tudi ni mogoč. Škoda! Domačina sta vedela povedati, da je bila prejšnja cerkev zanemarjena in v žalostnem stanju, danes pa je restavratorjem lahko v ponos. Njena belina, s korci krita streha in zvonik so nekaj posebnega. Zvonček je postavljen nad zahodno pročelje in so ga verjetno dogradili pozneje, okoli leta 1775, ko je bila cerkva prvič restavrirana. Verjamem, da bom pri naslednjem obisku Marije Snežne, čez leto ali dve, v zvoniku videl tudi tista dva zvonova, ki danes manjkata. Pravijo, da je maša na dan Marije Snežne (prva nedelja v avgustu) tukaj gori nekaj, kar je treba doživeti. Domačini že vedo!

Tudi od tukaj je lep razgled. Na vzhodni strani se šopiri široki Slavnik (1028 m), desno od njega Kojnik (802 m) in med njima globoka dolina Draga, vsenaokrog pa valoviti svet Podgorškega Krasa. Na eni strani se pod Velikim Krasom stiska gručasta vasica Črnotiče, na drugi strani pod Kojnikom pa vas Praproče.

Pred leti sva bila z Ivanko v Prapročah in sva se odtod podala na Zjat. Na južni strani vasi sameva vodni zbirnik, ki so ga zgradili leta 1929. Vse do nedavnega je bil ta zbiralnih deževnice edini vir vode za vso vas. Danes je kraški vodovod rešil Praproče žeje. Še preden je

Razvaline črnokalskega gradu

Foto: Matevž Šuštar

bil zgrajen zbiralnik, je bil problem vode v vasi veliko bolj pereč. Tisti domačin, ki mi je pri Mariji Snežni marsikaj zanimivega povedal, se je spominjal, da so nekoč ženske nosile vodo na glavi iz studenca v Podpeči: dobre tri kilometre slabe poti in še več kot 150 metrov navzgor in 50 metrov navzdol do vasi. Danes je to nekaj, kar težko razumemo. Iz dneva v dan, leto za letom so marljive ženske opravljale veliko delo. Vse, kar danes lahko storimo, je to, da jih ohranimo v hvaležnem spominu.

ČRNOKALSKA STENA

Črni Kal (269 m) – le kdo ne pozna vasi, vpete v pobočje pod previsno in visoko Črnokalsko steno! Če ne drugače, jo pozna po znamenitem črnokalskem klancu, ki se v dveh ridah vzpenja iz Rižanske doline na Petrinski Kras. Že davno je bila vas znana po vinu črnokalcu. Tovor tega vina so leta 1581 kranjski stanovi poslali vojvodi Württembergskemu v zahvalo za

Spremljevalka

VINKO HROVATIČ

*Pojdi z menoj v planine
popotnica, palica moja,
ko trudna postala bo z leti mi hoja,
ti vračaj mi lepe spomine.*

pospeševanje slovenskega tiska. Hvalil ga je tudi **Valvasor** v Slavi vojvodine Kranjske.

Pravijo, da je v vasi najstarejša kmečka hiša v Sloveniji. Na portalu je vklesana letnica 1489 in lastnica, starejša prijazna gospa, nama je s ponosom pripovedovala, kako je bila hiša pred kratkim restavrirana. Ve se tudi to, da sta hišo gradila mojstra **Andrej** in **Benko** iz Sočerge. Hiša je danes cilj mnogih šolskih skupin, ki si to častljivo starino rade ogledajo.

Na vrhu skale, ki je nekaj metrov odmaknjena od zgornjega roba Črnokalske stene, je v srednjem veku stal črnokalski grad. Postavil ga je istrski mejni grof **Ulrik I.** Bil je na strateško važni točki, nad cesto, ki je vodila iz notranjosti dežele proti Istri. Danes je grad v razvalinah. Dobro je viden nekoč edini dostop do gradu, ki je bil možen le po ozkem dviznem mostu. Ker je bilo na skali zelo malo prostora, sem nekako ocenil, da je bila posadka na tem gradu bolj maloštevilna, kar pa je verjetno veljalo le v mirnem času.

Do grajskih zidov se danes vzpenjajo številni plezalci, saj je grajska skala odličien plezalni vrtec. Kar z majhno mero nevoščljivosti sem opazoval gibčne plezalce v tistih previsih in primerjal njihovo plezanje in opremo s plezanjem v naših mladih letih.

Še počitek in razgled ob skrinjici na vrhu stene. V daljavi se v steni Kraškega roba vidi obnovljen obrambni stolp iz časov Beneške republike, pod njim pa je vas Podpeč (305 m) in sredi vasi bogat izvir pitne vode. Pred leti sem tam srečal Tržačane, ki so vodo polnili v platenke, da jo poneso s seboj. Menda je ta voda nekaj posebnega.

Zadaj za Podpečjo, tam, kjer se železniška proga skozi predor prebija skozi steno Štrkljevico, je speljana čudovita nadelana plezalna pot do opuščene vasi Zaniograd. Sredi previsne stene so sledovi človeških rok. V to steno se je zatekal domačin pred turškimi plenilci, tukaj so neizpodbitni dokazi, da je tod človek tudi prebival. Kar ne more danes človek verjeti, kakšne težke čase so doživljali naši predniki. Sredi stene je v duplji urejen prijeten bivač, poimenovan Matejev bivač, ki utrjenega planinca kar mami k počitku. Iz te stene imam posnetek Ivanke ob jklenici. Ko je triletna vnukinja Dominika videla sliko, je dejala: »Mama Vanka ribe lovi«, saj otrok še ni vedel, kaj naj pomeni varovalna vrv.

Še naprej, doli v dolini Bržanija, se pogled ustavi na cerkvi v Hrastovljah. Tja se vračava vsakih nekaj let. Kmalu pride tudi ta izlet na vrsto.

Pozno v noč se vračava domov na Gorenjsko, polna prijetnih doživetij in ponovnega spoznanja, da je naša dežela nekaj čudovitega. Ivanki sem hvaležen za njeno željo in skrbno naštudiran izlet.

Karlu Kocjančiču, Branku Bratožu-Ježku in sodelavcem se iskreno zahvaljujem za odličien planinski vodnik Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras. V njem sem našel veliko lepega in neštete koristne napotke. Seveda je ta vodnik brez zemljevida Slovenska Istra v založbi Planinske zveze nepopoln.

TJA JE TREBA ITI TAKRAT, KO JE TAM NAJLEPŠE

HALOŠKA TRANSVERZALA, ŽE SPET!

IVANKA KOROŠEC

Dne 10. aprila letos je Planinsko društvo Radovljica organiziralo pohod po osrednjem delu Haloške transverzale. Vodnika sta bila **Jože Varl** in **Matjaž Ambrožič**.

DRAVINJSKI VRH

Stali smo na Dravinjskem vrhu in se ozirali v prekrasen sončen dan. V zraku je trepetal nemir pomladnega dne, vonj prebujene zemlje se je dvigal po gorica. Pomlad je odprla vrata nastežaj, z jetrniki in vetrnicami je posula bregove. V vinogradih je bilo delo že opravljeno – trta je obrezana in okopana. Okopana sicer ni povsod, ponekod pod poganjajočimi viticami žari regrat kot milijoni sonc med vijoličasto cvetočimi nizkimi koprivami in čebele so brenčale v njih. Na terasastih vinogradih pridelujejo grozdje zlahtnih sort. Nekdaj so bili vinogradi v lasti ptujskih meščanov, zdaj pa Ptujskega kmetijskega kombinata in v privatni lasti. Nekdaj je v tem naselju stal grad Tramberk, ki so ga razdejali Turki, a domačini Dravinjski vrh še imenujejo Tranberk.

Precej se je spremenilo v teh krajih v zadnjih nekaj letih. Pred petnajstimi leti smo z družino hodili po haloški transverzali in ko smo se sredi poletne vročine, julija, prepoteni in žejni kot Sahara ustavili na kontrolni točki, ni bilo pri hiši ne vode ne vina. Vode tedaj vas še ni imela, gostoljubna gospodinja nam je potem prodala liter vina iz zadnje rezerve iz sodčka v kleti. Danes ima vas vodovod, kar je že sama po sebi velika pridobitev. No, v taisti hiši smo si lahko po vseh teh letih ogledali njihovo klet. Sedaj pridelajo več tisoč litrov visokovalitetnega vina. Gospodar, morda sin tiste gospodinja izpred petnajstih let, nas je povabil v klet. Iz ogromnih sodov iz nerjavne pločevine smo pohodniki dobili to zlahtno kapljico za pokušino. Bil je pravi Haložan: ne samo, da nas je rad pogostil, bil je bos, kljub aprilu. A v Halozah so že od nekdanj rekli, da takoj po veliki noči ni treba več obuti čevljev.

Mimo cvetočih češenj in marelic smo imeli lep razgled na Ptuj in umetno Ptujsko jezero, ki je tretje po velikosti v Sloveniji (za Cerkniškim in umetnim Mariborskim). Meri 3,5 kvadratnega kilometra in je s tem malo večje od Bohinjskega. Povprečna globina je 12 metrov. Pogled je splaval še na drugo stran, kjer mnogi potoki razčlenjujejo mehko kamninsko površje v pisano množico gor, kjer so na prisojnih straneh vinogradi, na osojnih pa hoste bukke in kovanja. Po dnu dolin so travniki, po slemenih pa nekdanje viničarije. Hiše tudi tu doživljajo modernizacijo; slamnate strehe so redkost, le malo jih še srečaš. Ponekod so postavljene moderne počitniške hišice, tako različne od starih prizjanih zidanic. Arhitektura, prilagojena pokrajini, izginja. Napredek stopa v Haloze, prav je tako, vendar je

veselje videti z naravo stopljene hiše v starem slogu.

V Halozah je bilo izkoriščanje viničarjev hujše in vinogradi so bili še v večji meri last bogatih trgovcev in nekmetov kot drugje. Dediščina socialnega izkoriščanja je še vidna in tudi naša nova država je ni znala popraviti in odpraviti. Človek težko verjame, vendar je res, da na koncu drugega tisočletja marsikje v Halozah še zdaj nimajo vode iz vodovoda.

JANŠKI VRH

Od prvega dela poti smo si oddahnili in se podprli na klopcah ob gostilni ob Ribniku v kraju Dežno pri Podlehniku. Kraj je bil prvič omenjen leta 1140. Leta 1654 so dominikanci postavili cerkev sv. Trojice. Ker so se prehranjevali pretežno z ribami, so napravili ribnike, pozneje so te ribnike oskrbovali gospodje iz župnišča na Gorci. Po osamosvojitvi je Ribiško društvo Ptuj odstopilo ribnik v uporabo **Stanislavu Skledarju**. Z mnogo truda in sredstvi je ribnik dobil sedanji videz in je kot nekakšen biserček pod vnožjem cerkve sv. Trojice. V bližini je Gorca s kakovostnimi vinogradi. Pred drugo svetovno vojno so bili skoraj tri četrtine v lasti Nemcev, obdelovali pa so jih slovenski viničarji. Na razglednem griču nad cerkvijo sv. Trojice je vila nekdanjega ptujskega župana **Orniga**, spremenjena v gostišče.

Okrepčani in z olajšanimi nahrbtniki smo se vzpeli na Janški vrh.

Vasica je razložena na slemenu južno od Dravinje kot nekakšen vinogradniški otoček sredi že gozdnatih Halož. Z vseh strani ga omejujejo doline potokov. Čeprav prevladujejo gozdovi, sta vinogradništvo in živinoreja glavni vir zaslužka tamkajšnjih prebivalcev. Janščanov je po statističnih podatkih samo 79! Vasica leži na višini 400 metrov in naš vodnik iz ptujskega planinskega društva **Uroš Vidovič** nam je prav tu pokazal enega od najlepših razgledov po Halozah. V zelo jasnem vremenu se od tod vidi prav do Blatnega jezera na Madžarskem. Morda je tako lep razgled samo še iz Hrastovca oziroma Švabovega v vinorodnih Halozah. Med vinogradi smo se povzpeli na vrh slemena, kjer na višini 461 metrov stoji cerkev sv. Janeza Krstnika iz 15. stoletja. Dobili smo ključ in si ogledali tudi njeno no-

Vseh štirinajst

Za zbiralce osemtisočakov je letošnje leto očitno vsaj doslej kar uspešno. Tako je, na primer, Američan **Ed Viesturs** najprej priplezal na vrh Manasluja, kmalu zatem pa na alpski način še na Daulagiri. Španec **Juanito Oairzabal** pa je naslednji Zemljan, ki je doslej že stal na vrhovih vseh štirinajstih osemtisočakov. Letos je priplezal še na zadnjega od tako visokih vrhov, na Anapurno, in tako – enako kot slovenski alpinisti – končal najprestižnejšo zbirko vrhov.

tranjost. Pri hiši, kjer je kontrolna točka, je prav lep razgled na Ptujsko goru.

JELOVICE

Jelovice so naselje v osrčju in v najvišjem delu gozdnatih Haloz. Ležijo med dolino potoka Jesenice in vrhom istoimenskega gozdnatega hriba (623 m). Zaradi odmaknjenosti in slabih možnosti za kmetijstvo ima vas samo 80 prebivalcev, kar je trikrat manj, kot jih je imela pred 30 leti. Večinoma so zaposleni v Majšperku, nekaj pa jih hodi na delo v Rogatec. V osrednjem delu kraja stoji na vrhu slemena na višini 539 metrov cerkev sv. Bolfenka.

Po tem delu transverzale sem hodila z družino jeseni leta 1985. Bil je oktober, ko so gozdovi kar žareli od barv in se je do gležnjev udiralo v listje. Zdaj se mi je kar težko odločiti, kdaj je lepše: v pisani jeseni ali zdaj spomladi, ko drevje ovije nešteto odtenkov zelene barve. Bukve, leskovje, jeseni, zlasti pa kostanji odpirajo zasmoljene popke in nežni sesvaljkani lističi dišajo pomlad, vmes pa se belijo divje češnje, kot bi bile odete v čipkast pajčolan. Malo nižje pod cerkvijo je staro kamnito znamenje. Vsako znamenje nas na nekaj opozarja, nas spominja na to, kar ostaja in se razlikuje od kratkotrajnega, bežnega in hitro minljivega.

Domače dekline iz najbližje hiše nam je odprlo cerkev. Lani so dokončali prvo fazo restavratorskih del. S pomočjo Ministrstva za kulturo, občine Majšperk in občin-

skega sveta na čelu z županom so farani z nesebičnim in požrtvovalnim delom lepo obnovili svojo starodavno cerkvico. Poseben mik cerkvice je v njeni preprostosti. Kdove kakšni preprosti zidarji so jo zidali – niso znali ujeti pravilne pravokotne oblike. Streha je pokrita s skrilastimi ploščicami in neznane krovce mora človek nehote občudovati. Nekoč prebeljene in poškodovane freske je rešila in retuširala strokovna roka restavratorja. Največ pozornosti pa pritegne nov, živo pisan strop, ki ga je poslikal slikar **Štefan Hauko**.

Zaključek je pohodniška skupina Planinskega društva Radovljica imela na bližnjem kmečkem turizmu. Domače dobrote so nam vsem tekstile in pristna haloška kapljica je voljno stekla po presušenih grlih. Mladi harmonikar **Dejan Žafran** je poskrbel za veselo razpoloženje in ples.

Pravijo, da je tja treba iti tedaj, ko je najbolj lepo, saj tako takrat človek odnese s seboj najlepše spomine. Kar težko se je bilo odtrgati od prijaznih ljudi; to Haložani nedvomno so. Vesele narave so in ob vsaki priložnosti radi pojó, čeprav je njihova življenje polno težav in pomanjkanja. Njihova gostoljubnost in ustrežljivost ne poznata meja; dokler imajo v kleti bokal vina in v shrampi kaj za pod zob, bodo to delili z drugimi. Znano je tudi, da je v teh krajih še močno ohranjen duh kolektivnosti, ki se ne kaže samo v medsebojni pomoči pri delu in v stiski, temveč si znajo deliti tudi veselje. Tega pa smo vsi tako zelo potrebni.

odmevi

Planinsko društvo izpod Stojne

Prebral sem Vaš članek v Planinskem vestniku števil. 4 iz aprila 1999 »Društva s srcem in dušo«, gospod urednik. Ve se, da je neka skupina dejavna in znana, če ima nekoga, ki neprestano potiska ta voz naprej. Res je vse to, kar ste napisali. Pri našem planinskem društvu je to predsednica **Milena Vlašič**. Kot člana PD Kočevje, starega 84 let, me večkrat obišče, ne pozabi pa tudi ostalih ostarelih in bolnih. Vesel sem, kadar pride. Pogovarjava se o delu planinskega društva. Planinska javnost Kočevja ve skoraj vse, kar se kolikor toliko pomembnega dogaja v njenih odsekah in sekcijah.

V času njenega predsednikovanja je poleg stare kočje PD Kočevje sezidana že nova. To pa ni več majhna stvar. Koliko ljudi je bilo potreb-

no zainteresirati, da so se lotili dela! Zbira tudi denar po firmah, ki so pripravljene prispevati svoj delež. Stara planinska kočja na Mestnem vrhu še stoji poleg nove, je pa že močno načeta od lesnih črvov in drugih insektov.

Upravni odbor PD Kočevje je zelo delaven, saj je to razvidno iz podatkov v prejšnjih Planinskih vestnikih. Našo predsednico smo kar nekaj let poslušali po Radiu Univox. Redno nas je obveščala o delu in dogodkih v društvu. Društvo šteje 400 članov, kar tudi ni malo. V stiku je tudi s šolami in šolske otroke vodi kot člane PD Kočevje na izlete v oddaljene kraje.

Na novo so markirane planinske in druge poti: planinski poti iz mesta Kočevja do kočje PD pri Jelenovem studencu in Kočevje-Kočja PD pri Jelenovem studencu-Kočevska Reka-Borovec-sedlo Krempa (pomladi vse polno narcis)-Bosljiva Loka ob Kolpi-Osilnica, nadalje Kočevska trimčkova pot TP (4 do 5 ur), Kostelska planinska pot (6 ur), posebno lepa in dolga je Mala kočevska planinska pot in Velika

kočevska planinska pot. Imamo še gozdno učno pot – borovško naravnoslovno pot, plezalno pot na Fridrihštajn (dostop je od kočje pri Jelenovem studencu – 30 minut).

Druga plat vsega tega pa je, kaj lahko vidimo lepega ob teh stezah in poteh, če gledamo okoli sebe. Lepa je kočevska gozdnata pokrajina pomladi, ko telohi in kronce, snežnice in zvončki gledajo iz razcvetelega snega. Pa mačice so tu na vejah vrb in kačice na vejah lesk. Pa trobentice trobijo. Cvetenja je zato brez konca in kraja. Divje češnje, črni trn, glog in bezeg, pa narcise, javor, lipa, hrast, črni in beli gaber...

Poleti in spomladi so tam jagode, borovnice in maline, zdravilnih zelišč pa je v kočevskih gozdnih največ v Evropi. Tudi raznovrstne gobe so tu.

Ptičje petje je svet za sebe. Kukavica, znanilka pomladi, je posebnej med ptiči. Živali so tu, ljubki živalski mladiči – pikčast srnjaček skače okoli matere srne in sеса mleko. Velika uharica plava kot čudežna

ladja in išče zavetje pred svetlobo sonca.

Ne bom več iskal in našteval, vsega je toliko!

Ob nedeljah in praznikih je pri Koči PD Kočevje pri Jelenovem studencu vedno vse živo obiskovalcev. Vzgjajamo mlade ljudi, da bodo izkoristili vsak prosti čas v naravi, da se bodo v njej krepili in si nabrali novih moči, da bodo pozneje ne samo telesni, temveč tudi duševni korenjaki.

Zdaj, ko je skoraj vse motorizirano in je nastala naglica neizbežna, tako da nimamo časa za počitek, čeprav so živci prenapeti, nam je nujno potrebno razvedrilo v tihi naravi. Zato je danes še bolj kot prej potrebno, da se odpočijemo v prijetnem objemu bukev in jelk v dolini Jelenovega studenca. Tempo življenja je čedalje hitrejši, postajamo vse bolj utrujeni in nervozni. Najboljše za staro in mlado je počitek v svobodni naravi!

Mladina, če hočeš ostati zdrava in gibčna, postani član planinskega društva! Hodi v gozd, spoznavaj in uživaj lepote Stojne in drugih naših hribov!

Še en nasvet: udobno boš potoval, če ne boš hodil po Stojni otovorjen kot mula. Zelenke in pletenke pusti doma! Ne samo, da je studenčnica Jelenovega studenca zelo dobra, temveč je tudi v koči PD Kočevje dovolj pijače na zalogi. Prirčne pozdrave!

Peter Vovk

Zajčeva koča

Na proslavi ob 20-letnici Planinskega društva Tabor v Savinjski dolini so taborski planinci ponosno spregovorili o svoji planinski koči, ki so jo zgradili s prostovoljnim delom in ki ne stoji na atraktivnem kraju, temveč v tišini gozdov pod Krvavico in je ena izmed točk, kamor bi nas rada usmerila Vodila PZS – v prijetno oazo sredi gozda. Romantičen in zanimiv je sprehod po Tesnem grabnu med Krvavico in Brložnom, ki nas po skritih stezicah privede prav do koče.

Poglejmo, kaj je o koči zapisal **Jože Dobnik** v »Vodniku po planinskih postojankah Slovenije«:

»Koča stoji nad Tesnim grabnom med Krvavico (909 m) na zahodu in Brložnom (851 m) na vzhodu na severnem pobočju Kisovca (1021 m). To je stara Zajčeva domačija, ki se je obdržala do leta 1960. Mladinski odsek PD Vransko-Tabor jo je leta 1974 kupil in jo začel obnavljati ter urejati kot planinsko postojanko. Obnovo je dokončalo samostojno PD Tabor, ki je kočo odprlo 3. avgusta 1980.« Domačijo so tako rešili pred propadom.

Ko stopamo nad povirjem potoka Tesen, je blizu koče Lačen studenec. Pripoved pravi: če si se napil te vode, si dobil tek. Blizu je njiva, ki ima ledinsko ime Pekel; na njej je vroče kot v peklju.

V povirje potoka Tesen pridemo, če gremo iz Tabora v vas Loke, naprej v zaselek Ojstrica in potem levo ob potoku navzgor. Okrogla obletnica – 20 let društva – nas je spomnila na Krvavico in Zajčevo kočo.

Pot skozi Tabor nas spomni, da je bilo leta 1929, pred 70 leti, tu ustanovljeno Društvo kmečkih fantov in deklet, ki je pripravljalo različna tekmovanja in organiziralo izlete v bližnjo in daljno okolico. Zelo radi so odšli na Veliko planino; na ta vrh so nas opozorili tudi planinci na proslavi. Taborčani in taborski planinci dosledno zagovarjajo ime Velika planina; iz taborske, savinjske strani je res mogočna, velika, na drugi strani pa je vas Čemšenik in tam se imenuje Čemšeniška planina.

Mimogrede se še lahko spomnimo, da je leta 1934, pred 65 leti, med 4. in 7. julijem Zveza društev kmečkih fantov in deklet organizirala vzpon na Triglav.

Spotoma lahko na taborskem pokopališču obiščemo grob **Vinka Kosa**, posestnika iz Lok; rojen je bil leta 1884, ponesrečil se je na Veliki planini leta 1934, star petdeset let. To je prva znana žrtev gora na tem območju.

Okrogla obletnica nas napoti naprej proti vzhodu, v Šmiklavške hribe. Od daleč nas pozdravlja cerkev sv. Miklavža (618 m) na Tisovni ravni na severovzhodnem pobočju Škraberjevega vrha. Včasih so jo ime-

novali cerkev sv. Nikolaja na Tisovni ravni in je iz leta 1483. Pravokotni prezbitერიj je dobila v 16. stoletju, v 19. stoletju so jo temeljito prezidali. Votivna slika sv. Florijana nosi datum 13. februar 1699. S slike razberemo, da je na njej upodobljena Ojstrica, in sicer takrat, ko je že bila zgrajena graščina v dolini. Kaže, da je ogenj zajel prigrajski objekt, po tekstu, ki je delno razumljiv, pa sklepamo, da se zahvaljujejo za to, ker se ogenj ni razširil še na graščino.

Pred tristo leti je torej gorelo na graščini v Ojstrici!

Ljudska zgodba pripoveduje, da je cerkev sv. Miklavža dala zgraditi neka mlada graščakinja, ki se je izgubila, njen konj pa je nenadoma obstal in ni hotel naprej. Če bi šel naprej, bi konj in graščakinja padla v prepad. V zahvalo, da se je rešila, je mlada grofična postavila cerkev.

Tu na obrobju doline so bili neprehodni gozdovi in veliko legend pripoveduje o njih in o tem, kako se je kdo izgubil, kako je bilo na lovu itd.

Franc Ježovnik

iz planinske literature

Geografski zbornik 1998

V 38. številki Geografskega zbornika, glasila Geografskega inštituta Antona Melika za leto 1998, so objavljeni Geografski problemi imenoslovja na izbranem primeru Kamniško-Savinjskih Alp, kar je obdelal **Borut Peršolja**, eden od podpredsednikov PZS. Članek obravnava povezave Geografija in zemljepisna imena, Kartografija in zemljepisna imena in Jezikoslovje, kar je problem pri poimenovanju in zapisovanju imen. Gre za del Kamniško-Savinjskih Alp, ki so visokogorska pokrajina med Zahodnimi Karavankami na severozahodu, Vzhodnimi Karavankami na severu, Velenjskim hribovjem na severovzhodu, Ložniškim gričevjem in Savinjsko ravno na vzhodu ter razgibanim Posavskim hribov-

jem in Savinjsko ravno na jugu. Cilj in namen naloge je vzpostavitev podatkovne zbirke zemljepisnih imen za izbrano območje na podlagi pisnih in ustnih virov, ki naj skušajo rešiti odprta vprašanja. Poda tudi metodologijo dela, ki sloni na preverjanju zemljevidov, pisnih virov in terenskega dela. Pri zadnjem čaka še veliko dela in problemov. Ledinska imena so včasih poimenovala tisto, kar je bilo in danes ni več. Obstaja tudi veliko imen, ki so zelo različna v pogovoru in pisni obliki. So zapisana na tej karti tako, na oni drugače, morda tudi po legi malo različno. To usklajevanje pa ni enostavno, kot vedno tudi ni zapis. Nekaj teh problemov je zapisanih tudi v Planinskem vestniku, ki pa jih vedno ne upoštevamo. Samo primer: na Menini stoji planinska postojanka na Smrekovcu, kar se vidi zapisano na smerni tabli iz Tuhinjske doline; tudi o razglednem vrhu ni enotnosti – so Šavnice ali Goli vrh? In kje so Mozirske planine, ki so na zemljevidu, priloženem v prospektu Šaleška dolina – Velenje (Turistična zveza Velenje, 1993) na severnem delu občine?

Del tega gradiva je objavljen tudi v PV 1998 pod naslovom Imenoslovje Kamniško-Savinjskih Alp. Tako nas čaka še veliko dela pri vzpostavitvi podatkovne zbirke zemljepisnih imen, pri zapisovanju kot vrisovanju tega na karto, seveda ob upoštevanju vseh zahtev sodobnega časa.

V zborniku je tudi članek Regionalizacija Slovenije, kjer najdemo zapisana nova imena, kot Velenjsko in Konjsko hribovje, Ložniško in Hudinjsko gričevje, Savinjska ravan in Posavsko hribovje. Tega poimenovanja se bo potrebno navaditi. Upajmo, da nam bodo novi zemljevidi, ki so najbolj uveljavljena sredstva za posredovanje zemljepisnih imen, te novosti predstavili.

B. J.

Alpski botanični vrt Juliana v Trenti

Prvi botanični vrt v Sloveniji je uredil baron **Karel Zois** (1756–1799) na svojem posestvu na Brdu pri

Kranju. Semkaj je prinašal in posajal ne le alpske rastline, ampak tudi domača in eksotična drevesa. Botanik **Franc de Paula Hladnik** (1773–1844) je na gimnazijskem dvorišču v Ljubljani uredil nasad kranjskih rastlin, leta 1810 pa je ustanovil ljubljanski botanični vrt, ki je naša najstarejše naravoslovna znanstvena ustanova z neprekinjenim delovanjem. V njem je nasadil tudi visokogorske rastline. Alpski botanični vrt Juliano v Trenti, edinstveno ustanovo v osrčju Julijskih Alp, pa je ustanovil leta 1926 tržaški trgovec francoskega porekla **Albert Bois de Chesne**. Tudi na nekaterih drugih krajih našega visokogorja so že večkrat poskušali urediti podobne vrtove visokogorskih rastlin, toda brez pravega uspeha.

Diplomirana biologinja **Nada Protnik** je pripravila že štiri brošure, ki nam predstavljajo ta enkratni botanični vrt v Trenti. Prve tri brošure (s ponatisom) so izšle v zbirki vodnikov »Kulturni in naravni spomeniki Slovenije« (65, 146), ki jih je dolga leta izdajala Založba Obzorja iz Maribora. Četrto in razširjeno delo pa je izšlo pri Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Knjiga je nenavadnega formata (10 x 21 cm), trdo vezana, z obsegom 125 strani. V njej lahko preberemo marsikaj o zgodovini botaničnih vrtov pri nas, kratek življenjepis ustanovitelja Juliane Alberta Boisa de Chesna ter spomine na njegove sodelavce v vrtu, kot so **dr. Julius Kugy**, **Anton Tožbar**, vnuk in **Ančka Kavs**. Med besedilom so objavljene še lepe fotografije vrta ter ožje in širše okolice do najvišjih trentarskih vršacev. Večina knjige pa je pripravljena kot vodnik po tem enkratnem alpskem botaničnem vrtu. V knjigi je omenjenih večina rož, ki jih najdemo ob poti, 80 pa jih je tudi upodobljenih na zelo lepih fotografijah **Cirila Minarja**. Med njimi so manj znane (npr. alpska velesa) in neatraktivne (omelika), pisane (rdeča relika) in v močnih barvah (navadni alpski zvonček), vsem planincem znane (očnica) do zaščiteneh (lepi čevlji). V knjizici pogrešamo le abecedno kazalo vseh omenjenih rož.

Posebno mesto v knjigi pa ima Zoisova zvončica, ki krasi tudi naslovno stran. To cvetico je botanik Karel Zois našel v Bohinjskih Alpah in na Storžiču. Drobna in nežna raste iz gole skale. Njeni modri cvetovi so kaj nenavadni. Ustje venca ni odprto kot pri drugih vrstah iz rodu zvončnic, ampak zoženo. Že njena zunanost, morfološka zgradba, nam pove, da je rastlina stara, da je relikv iz terciarja, eden od naših najlepših in najznačilnejših starejših endemov. Raste samo v jugovzhodnih Apneniških Alpah in je prava hči slovenskih planin, kakor jo je imenoval botanik **Viktor Petkovšek**. Zoisova zvončica bi bila lahko simbol slovenskih Alp.

Ciril Velkoverh

Ženske v ledenih višinah

Gore prav zares že dolgo niso več samo moška zadeva. Na vseh štirinajstih osemtisočakih našega planeta so že stale ženske, s kisikovo masko na obrazu ali brez nje. In marsikatera od njih si je prav s temi dejanji napravila ime, kot na primer **Wanda Rutkiewicz** ali **Junko Tabei**, prva ženska na Everestu.

Luisa Francis, ki je napisala knjigo »Spodnje nebo« s podnaslovom »Ženske na ledenih višinah« (delo je izšlo v Münchenski založbi F. A. Herbig in stane 29,90 marke), dobro ve, o čem pripoveduje, kajti gore so del njenega življenja. Vedno znova jo popade hrepenenje, takrat se umakne s spalno vrečo in vsaj eno noč preživi v samotni tam zgoraj. To ni nikakršen pustolovski fetišizem, prej »šamansko potovanje«, pa najsi bo na domačo goro ali pod sveto goro Kailas v Himalaji.

Poleg resničnih gora je Luisa Francis plezala tudi na gore knjig. Tako je zdaj pred nami energična knjižica, v kateri je marsikaj na temo »ženske v gorah« postavila na svoje mesto. To je prav gotovo pamflet, vendar v mirnem, lakonskem slogu. Svoje pero je uperila proti bedastim moškim šalam na račun žensk, pa tudi proti napadom bolj grobe vrste – ko **Jon Krakauer** in somišljeniki v knjigi o nesrečnih himalajskih odpravah maja 1996

podtikajo **Sandy Pittman**, da je povzpetnica, ki v baznem taboru pod Everestom piše za NBC dnevnik na internetu in s svojimi prijateljskimi tam na ledeniku pije čaj iz porcelanastih skodelic.

Luisa Francis pojasnjuje in postavlja na svoja mesta posamezne povezave, slavi šerpani, šerpovske ženske, ter poveljuje gorske ženske, indijsko samotarko **Ma ali Elizabeth Hawley**, ki v Katmanduju zvesto vodi knjigovodstvo o himalajskih vzponih in junakih.

društvene novice

In memoriam: Marija Lah Vild

Pretresljiva naglost odhoda **Marije Vildove** je boleče presenetila vse, ki so jo poznali tako po planinskem kakor po prejšnjem delovnem delovanju v podjetju Mura.

Letos marca, ko smo jo pospremili k počitku, se je zdelo, da divji panonski veter odnaša besede in pesem slovesa tja daleč proti goram, kamor je tako zelo hrepenela in tako pogosto hodila.

Bila je izjemno bitje in je ta svet vedno živela s svojstveno neponovljivo intenzivnostjo. Odraščala je v skromnih razmerah, se po vojni predajala ciljem svobodne domovine, zasnovala sodobno kadrovsko socialno delo v podjetju Mura,

skrbela za družino, kljubovala ljubezni, se vključevala v različna humanitarna dela in ob vsem tem pred 25 leti ustanovila Planinsko društvo Mura ter ga duhovno vodila do prezgodnje smrti.

V planinsko društvo je pritegnila številne sodelavce od delavcev za stroji do direktorjev, skrbela je za planinski naraščaj v vrtcih in šolah, pomagala tabornikom, organizirala nabiranje zdravnih zelišč v gorah in še marsikaj. Bila je pobudnik za ustanovitev Meddruštvenega odbora PZS za Pomurje, trasirala je planinsko Pomursko pot, sodelovala pri njenem opisu, spodbujala k usposabljanju za planinske vodnike, vodila pohode, predavala in se razdajala. Dve poletji je preživela kot oskrbnica planinske kočice, ne da bi za to želela plačilo. Delovala je v organih Planinske zveze Slovenije in vedno pogumno zagovarjala svoja stališča. Bila je vedno odprta do ljudi, pokončna in poštena, brez želje po privilegijih in priznanjih. Njen trden racionalen značaj in obojevalski odnos do gorā sta se dopolnjevala. Verjela je, da je mogoče doseči velike cilje, če imaš pogum in voljo in v dobro organizacijo pritegneš predane in delovne sodelavce.

Prehodila je slovenske gore in k njim popeljala premnoge druge. Poskusila se je tudi v plezanju in se preizkusila v tujih višjih gorah. Po letu 1985 se je v družbi prijateljev iz Mojstrane povzpela na Mont Blanc, Matterhorn, Toffane, Dachstein, Monte Cristalo, Tri Cine, Watzmann... Ni le sanjala o gorah, pač pa je vedno tudi načrtovala pohode, predvidela opremo in vse drobne malenkosti in sama opravila največ dela.

Brez pretiravanja je mogoče reči, da je Marija zaradi svoje predanosti goram, izkušenj in izjemne požrtvovalnosti pri delu, pa tudi zanosa, s katerim je pripovedovala o svojih planinskih doživetjih, že za življenja postala svojevrstna legenda v planinski organizaciji.

Odšla je mnogo prerano, stara komaj 67 let, in nam pustila spomin in zgled. Njeno ime bo za vedno zapisano v zgodovino pomurskega pla-

ninstva, njenemu zgledu pa bodo sledili mnogi planinci s panonske ravnine. Naj bo tako, kot pravi pesnik: »...nam drugim sije sled in kaže pot od tod iz naših zmot in zmed v bližino zadnjih gnezd in prvih zvezd...«

Ivanka Klopčič

Spoznanje, da je prekmurska Marija odšla na pot, od koder ni več vrnitve, je trpko in boleče. Planinci imamo v svojih vrstah kar nekaj ljudi, pri katerih je le ljubezen do življenja daljša od ljubezni do gorā in Marijo smo med njimi uvrščali na častno mesto.

V njeni bližini smo čutili, da je ljubezen do gorā zmes neukrotljivega in nikoli potešenega hrepenenja, strasti, nemira, pa tudi nepopisne sreče, zadovoljstva in vedrine. Ali ta notranji nemir povzroča Rousseaujev klic »Nazaj k naravi« ali iskanje izgubljenih zakladov in idealov, je ta hip vseeno. Marija je ljubezen do gorā vseskozi razdajala in trosila okoli sebe. Tudi tistim, ki imajo gore vsak dan pred očmi in ki so preko nje bolje dojeli veličino bogastva, ki ga ima naša dežela.

Samo po sebi umevno se je zdelo, da je Marija svojo ljubezen do gorā razdajala ne le po gorah, pač pa tudi v planinski organizaciji. Z nje

Oj, človek, nikar

ALEŠ TACER

*V stvarnosti kruti
besneči vihar
pometa pragove
zaphanih previsov;
masiv gorski
v bran se postavlja
nemoči navkljub.*

*Tam drobna postava
na snežnem
hrbtišču
počasi pojema
in tone v obup.*

*Unese se veter,
poleže vihar;
zaveje vzdih z gore:
oj, človek, nikar!*

lastno toplino in vztrajnostjo je zna-
la potegniti za seboj množice. Spr-
va smo težko razumeli, da so naj-
bolj strastni ljubitelji gorá doma
sredi ravníc, kjer veter boža zlato
pšenično klasje in sonce rumení
koruzna zrna. Ko smo spoznali
Marijo in njeno delo med prekmur-
skimi planinci, smo se prepričali, da
je dober organizator tisti, ki lahko
dela navidez nemogoče podvige
med ljudmi. V naših očeh je simbol
prebujenja planinstva v tem delu
Slovenije. Ko se je njeno delo tu
sredi prekmurskih ravníc prišlo in
obrodilo sadove, smo jo potrebovali
tudi v Ljubljani. Dobro desetletje je
njena odločna in jasna beseda
postavljala stvari na pravo mesto v
skupščini, glavnem, uravnem in
nadzornem odboru ter različnih ko-
misijah Planinske zveze Slovenije.
Ničkolikokrat, ko smo bili v dvomih
ali razklani, je z enostavnim, a pre-
pričljivim nastopom pokazala izhod
iz navidez slepe ulice. Zнала je, kot
zna le ljubeča mati, naviti ušesa ne-
pridipravo in s tople, ljubečo bese-
do pohvaliti in nagraditi dobro delo
in dejanje. Ni področja v planinski
organizaciji, v katerem ne bi pustila
svoje sledi. Tudi oskrbníški kruh je
poskusila v kočah Triglavskega
pogorja. Zato ni nikoli dolgovezila
ali govorila na pamet. Njena bese-
da je bila vedno trdno odločna, a ni-
koli žaljiva. Vedno je spoštovala
sogovornika, tudi tistega, ki je v
očeh drugih veljal za nepopustljive-
ga, trmoglavega, zadržtega in nepri-
judnega.

Kot taka zapuša Marija za seboj
globoke sledi. S svojim delom je
dokazala, da slovenski planinci ni-
mamo legend le med tistimi, ki pre-
bivajo v vznožju gorá, pa med al-
pinisti in gorskimi reševalci. S svojo
izpričano ljubeznijo do gorá nas je
vseskozi spominjala, da smo v
planinski organizaciji zbrani pred-
vsem zavoljo ljubezni do gorá in da
so vse druge aktivnosti drugotnega
pomena. S toplino, ki jo je vnesla v
planinsko organizacijo, nam je ne-
prestano dopovedovala in doka-
zovala, da se moramo vseskozi bati
in otresati nečloveškega, brezoseb-
nega odnosa do planincev in do
gorá. Eno od njenih zadnjih pomen-
ljivih sporočil, ki ga je zmetala v brk

na Skupščini Planinske zveze Slo-
venije, ko so z vso silo pljusknili na
dan ozki, sebični interesi, je bilo, da
smo složni močnejši, manj ranljivi,
bolj sposobni, bolj spoštovani in
tudi uglednejši.

Spomnimo se Marije, ko bomo ho-
dili po gorskih poteh! Poskusajmo
posnemati njeno vedrino in opti-
mizem. Spominjajmo se njene stras-
tne ljubezni do gorá. In ne pustimo,
da bi spomin nanjo kdaj
zbledel. Tako bo ostala v nas. To si
je s svojim delom tudi zaslužila.

Andrej Brvar

Martin Aubrecht in njegovih 70 let

Ga že vidim: z roko gre skozi neko-
liko osivle lase – kaj drugega se za
njegovih sedem križev tudi ne spo-
dobi – in potem ta ista desnica za-
mahne. Nič jeznega ni čutiti v tem
utečenem gibu, nekaj simbolike
pač, kot bi se porogal vsemu svetu.
Tudi tistemu, ki mu pripada in spet,
nebodigatreba – če bi, pa zakaj, in
nekakšen ampak, skratka, navlaka
nedorečenosti in možno drugačne-
ga, ki so se Tinku v teh sedemde-
setih letih skotrljale iz naročja tja po
namišljenem melišču. Tako se za
pravega hribovca tudi spodobi in
zato tale spet nekoliko pozna pisa-
rija ne more odstreti spoznanja,
komu slabo izbrane besede bolj
kvarijo kot zlahtijo upodobitev.
Gledano nekoliko povprek – na ta

način se kot opazovanja oži – je na
njegovi grbi kar precej puklaste
zgorjnjesavinjske ponižnosti. Am-
pak takšen je in Bog mu pomagaj,
novodobnemu Kocbeku, nikoli se
ne bo spremenil. Tako je tudi prav.
Slediti velikemu vzorniku (beseda
mogoče ni čisto taprava) iz časov
črnozolto monarhije tudi danda-
našnji ni najbolj komotno opravilo.
Zato pa ne more biti predsednik
MDO planinskih društev nekakšen
rumenokljunec, ki predstavo o sebi
komajda zmore povezati s strmi-
nami savinjskih vršacev. Tudi sicer
smo Savinčani samosvoji ljudje,
menda zaradi ozke vpetosti med te
kamnite grinte, hočem reči, z nami
vozariti je umetnost. **Aubrehtov
Tinko** je seveda preizkušen furman
– prispodoba se zdi ravno pravšnja,
nekaj malega bi lahko o tem med
vrsticami razbrali iz svečane listine,
priznanja za življenjsko delo, ki jo je
prejel iz rok **Andreja Brvarja**, pred-
sednika slovenskih planincev.
Sam hudič ve, kaj ga je vse življe-
nje gnalo in ga neustavljivo še žene
v gore in planine. Stari, modri **Tav-
čar** bi v tem primeru klecnil. Ne, ta
ljubezen Aubrehtu ne more biti v
pogubo, prej obratno: hoja in spet
hoja, ki osvobaja kljub bičanju ko-
priv in trave. Pot, vse težavnejša, in
noč, vse temnejša, se je zgladila, v

Krofički

VERA PIPAL

*S tvojega vrha
teško je oditi.
Ne morem od vseh se
vrhov posloviti,
ki s svojo lepoto
so te obdali.
Šla bom –
vrhovi bodo ostali.*

*Križevnik nasproti
in Poljske device.
Molička planina
v objemu Ojstrice.
Še enkrat se proti
Rinkam ozrem.*

Kako naj grem?

jutranjo zarjo so ponovno zaščemeli glasovi ptic pevč.

Življenje nad hudičevim prepadom je izziv in nekakšna uteha. Je zato prikritost sanjave otožnosti v njegovih očeh še bolj očitna? Kdo bi vedel! A kaj, ko skozi čas vse mine razen spominov in doživetij, ki očitno vodijo Martinov korak v višave. Mir je tam, če se ti ga zahoče, seveda, in slabo, pritlehno pač ostaja v dolini. Med gorami je celo mrak svetlejši, beseda pa zadobi gromko poveljavnost trenutka. Lahko se ponavlja, vendar ni trenutek nikoli ponovljiv, vedno znova je enkratno in doživet – kot srečanja s predsednikom Savinjskega meddruštvenega odbora. Vedno znova sklati iz svojih globlin kapnik modrosti, ki sicer bolj pritiče kakšnemu starčku kot pa nekoliko sivemu mladeniču sedemdesetih let.

Kdaj so naše planine najlepše, vas vprašam? Mar ne v skrivnosti vpetosti v svetlikajoče se belo inje, ožarjeno s prvimi žarki poznojesenskega sonca? Duh minulosti je resda nekoliko razbrazdal stene njegovega obraza in solza je orala gube. Kot Savinja, ko zaorje v drobovje skal pod ostenji Okrešlja. Orje in se peni, vedno znova čista in nedotakljiva, vsem vidna, last vsakogar in vendar nikogar.

O planinah govori spoštljivo – kar vidim njegovo odločnost, kadar zasluti nepravilnosti in izigravanje. Podružnica SPD je vedno v njegovih mislih – in ura, pravzaprav njeno nenehno tiktakanje. Poklicna deformacija ali izkušnja življenja? Oboje, bi si drznil trditi. Duh **Frana Kocbeka** je naseljen v njegovi planinski duši, vsem društvom želi biti dober predsednik. Prava beseda, izgovorjena na pravem mestu, postori več kot vsa dokazovanja in argumenti. Resnica je edina beseda, za katero se postavi Aubrechtov Tinko. Jo bo znal pravilno osvojiti tudi mladi rod, ki prihaja po njegovi uhojeni poti?

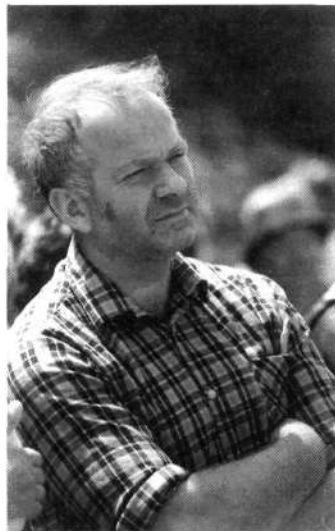
Vsak čas pozna svoje zakonitosti, kot pesek peščene ure curlja skozi prste in dušo. Še vedno je pred njim bodočnost, leta ne pomenijo veliko, služijo lahko kot kažipot na skrivenčeni poti. Če ga bodo potrebovali, je nekoč ves ponižen (pa ni vedno tak) pripomnil na prigo-

varjanje kolegov; v tem primeru bo še rad zraven.

Le zime in snega nekako ne ceni preveč, duhovni varuh Kocbekove dediščine, v tem obdobju si polni baterije za poznejši čas. V Mozirju ga je videti, poleti pa bodo planinske steze znova čutile njegov korak. Aubrecht in planine – kot bi govoril o enem in istem. Planine so njegove intimne prijateljice. Prav prijateljstvo pa je čutnost, ki se vrača. Tudi zato in prav zato je sedemdesetletnik **Martin Aubrecht** odprta knjiga planinskih skrivnosti.

Edi Mavrič-Savinjčan
Foto: Ciril Sem

Jože Mežnar šestdesetletnik (rojen 30. 3. 1939)

»Kako hitro teče čas,« je bila prva misel, ki se mi je utnila, ko me je predsednica društva obvestila, da je Jože dopolnil šestdeset let. Predlagala je še, da ga skupaj z Zdenko, našo računovodkinjo, obiščemo in presenetimo na njegovem domu v Žabčah prav na jubilejni dan. »Seveda grem zraven,« sem dejal; saj sva – tako rekoč skoraj istočasno, pred tridesetimi leti, prišla v tedanji odbor Planinskega društva Tolmin: jaz kot srednješolski in planinsko obetajoči mulc, Jože pa že zrel mladi mož z nekajletnimi delovnimi izkušnjami.

Pred tem je bil od leta 1957 do 1968 član planinskega društva na Jesenicah, kamor ga je z rojstnega Grahovega ob Bači vlak prvič odpeljal skozi bohinjski predor, okno v svet za številne mlade ljudi iz Baške grape. Gorenjski železarski center je spričo zaostalosti domače občine tudi Jožetu predstavljaj edino pot do srednje izobrazbe in kruha. Zaradi zgodnje očetove smrti mu je bilo usojeno vse korake proti temu cilju opraviti veliko bolj smelo in samostojno kot bi jih sicer. Leta 1966 je na Jesenicah končal tehnično šolo metalurške stroke. Svoj tolminski domicil je utrdil šele po letu 1968, ko je prejšnje delo pri Podjetju za popravilo voz in strojev ŽTP Ljubljana zamenjal s stalno zaposlitvijo v podjetju Metalfleks, se naselil v Tolminu in kasneje spletel gnezdo v bližnjih Žabčah. Tu je ob delu doštudiral na višji šoli za organizacijo dela in leta 1997 dočakal upokojitvev.

Od leta 1969 torej beleži naša kronika njegovo odborniško delo znotraj PD Tolmin. Sprva smo ga spoznali kot aktivnega sotrudnika planinske sekcije v Metalfleksu in navdušenega ljubitelja gorskega

Uršlja gora

VERA PIPAL

*Tam na vrhu Uršlje gore
lučka vsako noč gori.
Ta ponosna lepota
menda res prav malo spi.*

*Dečva rada opazuje.
Svet koroški rada ima.
Včasih Triglav občuduje,
a le redko vidi ga.*

*Dragi so ji vsi sosedje:
Peca, Raduha, Golté,
še vrhovi preko meje
ji ogrevajo srce.*

*Kmalu se bo preoblekla,
snežni plašč si snela bo.
Na poletje bo v rdečem,
ko šenturšeljce cveto.*

sveta: te omamne podobe, ki jo je v rojstnem kraju, obdanem z vzpetinami, uzrl že kmalu po rojstvu in ga veseskozi spremlja. Potem smo ga v začetku osemdesetih let srečevali kot aktivista v gospodarskem odseku, kjer je leta 1987 postal vodja in je to s krajšo prekinitvijo ostal do danes. Leta 1980 ga spet najdemo v izvršilnem odboru PD, kjer je bil nato od leta 1982 do danes brez prekinitve. Nehote dokazuje, da šestdesetletnica še ni starost, pri kateri bi človek opustil načrte, povezane s prihodnostjo. Skoraj na vsakem sestanku odbora nas presenetijo z novimi investicijskimi predlogi in idejami za gospodarski razcvet društva, še posebno pa naše postojanke na planini Razor. Vmes s številnimi planinskimi turami, celo na štiritisočake Centralnih Alp, dokazuje svojo planinsko »pravovernost«. Potrdil jo je tudi s presajanjem ljubezni do gora na svoje najbližje.

Jože, naj ti prelesti »nekoristnega« sveta še veliko let krepijo zdravje in duha!

Žarko Rovšček

Pred 50-letnico PD Gozd Martuljek

Planinsko društvo Gozd Martuljek ima 335 članov. Leto 1998 je za nami in lahko rečemo, da je bilo društvo dejavno vse leto kljub temu, da nimamo tiste »ta prave« gospodarske dejavnosti.

Ob začetku letošnje planinske sezone smo se vključili v akcijo pomladanskega čiščenja in urejanja okolja. Naši mladi planinci so se pridružili ekipi, ki je tekla »Tek miru od Tromeje proti Ljubljani«.

Organizirali smo deset izletov in pohodov. Zadnji izlet smo namenili našim starejšim planincem. Tudi druge želimo navdušiti za zdravo življenje in gibanje v naravi, zato smo se ponovno vključili v projekt »Šport za vse«.

Skrbimo za tekoče vzdrževanje bivaka, teniškega igrišča in plezalne stene. To leto nam je uspelo izvesti tudi smučarske in sankarske tekme s številno udeležbo.

Vzdržujemo planinske poti, letos pa bomo skupaj z markacisti Planin-

ske zveze Slovenije popravili pot v smeri Kačji graben-Lipna Špica-Špik.

V letošnjem letu bomo praznovali tudi 50-letnico delovanja društva. Organizirali bomo nekaj aktivnosti, s katerimi bomo obletnico čim lepše in slovesno počastili.

Predsednica
Oti Mertelj

20 let PD Tabor

Dne 17. aprila je bila slavnostna akademija ob 20-letnici Planinskega društva Tabor (PV 1980/510), in sicer v dvorani krajanov v Taboru. Dvorana je bila kar polna, na ogled so bili panoji s slikami iz zgodovine društva, oder pa je bil scensko zelo lepo oblikovan za ta slavnostni trenutek.

V vabilu so zapisali: »Slovenska zemlja je bogato obdarjena z višavjem najrazličnejših oblik in velikosti. Že mlad bi moral začeti, kdor bi hotel prepešati in spoznati ves ta pestro razgibani svet od zelene-ga Pohorja do sončnih Brd, pa od kočevskih hribov do zadnjih vršacev Julijcev. Taborski planinci počenjamo to že dvajset let, zato vas vabimo, da skupaj proslavimo ta praznik s svečano akademijo.«

Na začetku so Savinjski rogisti zaigrali dve pesmi, druga je bila Aljažev Triglav, ki naj bi bila naša planinska himna. Sodelovali so učenci osnovne šole, kulturno in

pevsko društvo (moški in mešani pevski zbor) Tabor, vmes pa je mladi **Gašper Jazbinšek** raztegnil meh diatonične harmonike. Za zaključek so mladi prikazali posrečen skeč, kako se naj gre v hribe – domiselno in preprosto. Na kratko je delo društva predstavil predsednik **Dani Topovšek**. Osrednjo besedo so zaupali tajniku SMDO, ki jim je izročil še pisno priznanje Savinjskega meddruštvenega odbora (št. 55) ob njihovi obletnici. Županja nove občine Tabor **Vida Slakan** jim je za delo čestitala in jim v znak priznanja podarila 1000 razglednic z motivom znane Kravice (906 m) in kočje. Spominsko darilo jim je prinesel **Toni Sitar** iz Planinskega društva Vransko. Po koncu akademije so domači sponzorji pripravili bogato obloženo mizo s pečenim kruhom iz krušne peči dveh domačink in tako je lahko med udeleženci tekkel prijeten klepet.

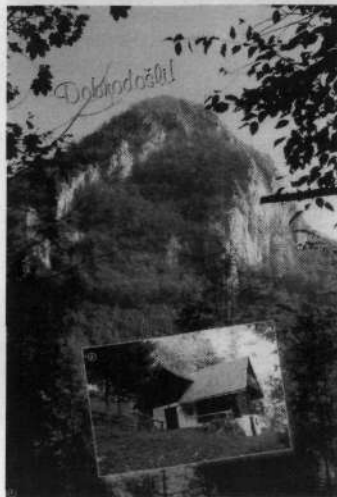
Upajmo, da bodo tudi v naslednjih letih skrbeli za pota do svoje Zajčeve kočje (742 m) in na razgledno Kravico, ki ima tudi plezalne smeri in je bila posneta za predvajanje na televiziji.

B. J.

Občni zbor PD Šentjur

V hotelu Žonta v Šentjurju je bil 26. marca letni občni zbor PD Šentjur, ki ga je uvedel kulturni spored, nato pa je predsednik društva **Ivan Straže** predstavil društveno delovanje od zadnjega občnega zbora leta 1997. Ta čas je društvo za razgledni stolp na Resevni uspelo s pomočjo sponzorjev nabaviti in postaviti vrtljiv daljnogled, vreden 750.000 tolarjev, v koči na Resevni so posodobili kuhinjo, do kočje pa napeljali vodovod, elektriko in telefon ter postavili javno telefonsko govornico. Ker so vlomilci na koči in v njej napravili za 300.000 tolarjev škode, je bilo treba objekt še dodatno zavarovati, kar je tudi stalo nekaj denarja.

PD Šentjur je organiziralo več pohodov, največ planincev se je udeležilo tistih na Golico, Menino planino in Okrešelj. Lanskega novembra je bil na Resevni gost alpi-

Razglednica Kravice in Zajčeve kočje, ki jo je planincem podarila občina Tabor.

Lep planinski dom na Resevni, ki ga upravlja PD Sentjur

nist **Aco Pepevnik**, ki je v nabito polni sobi z diapozitivni predstavil odpravo na Mount Everest. Za vzgojo mladih planincev skrbi v vrtcu Hruševca **Pavla Brilej**, mentorica planinskega krožka na osnovni šoli **Franja Malgaja je Vera Perc**, na osnovni šoli Blagovna pa vzgajajo mlade planince **Beba Mastnak**.

Lani je društvo štelo 102 člana in pred tem društvenim članstvom je 48. leto delovanja. V tem letu želijo člani uresničiti več ciljev, med drugim obnoviti in še polepšati planinski dom, kajti prihodnje leto bo na Resevni srečanje planincev Savinjskega MDO, leta 2001 pa 50-letnica društva, ko nameravajo razviti svoj društveni prapor in izdati brošuro o dosedanjem društvenem delovanju.

Društvena blagajničarka **Mira Gaberšek** je predstavila finančno plat društva in povedala, da se društvo lahko pohvali s pozitivno bilanco.

Alenka Žolgar

Začasna sprememba trase Evropske pešpoti E7

Planinsko društvo Atomske Toplice Podčetrtek, ki ima v oskrbi vzdrževanje Evropske pešpoti E7 od Bistrice ob Sotli do Svete Emme, sporoča ljubiteljem pohodništva, da so lanske in letošnje naravne ujme v celoti zasule odsek E7 med nasejlemo Podčetrtek in Rudnico v Svinjskem grabnu. Zemeljski plaz

je popolnoma zaježil sotesko, snežna ujma pa je s snegolomom dodatno zagradila pot. Ker E7 poteka neposredno ob naravnem gozdnem rezervatu, sanacije posledic naravnih ujm ne smemo izvajati.

Dokler se lastnika zemljišč, Zavod za gozdove Republike Slovenije in občina Podčetrtek, ne dogovorita o sanaciji nastalih razmer in poti skozi sotesko Svinjski graben ponovno ne usposobita, svetujemo, da od hotela Zdravilišče Atomske Toplice do Vebrove jase upoštevate turistične smerne kažipote za rekrea-cijsko pešpot št. 13, od Vebrove jase dalje pa kažipote steze za gorska kolesa št. 6. Na markacijo E7 pridete v križišču gozdnih cest pod planinskim vrhom Silavec.

V postopku je dogovor za začasno spremembo trase E7 po navedeni smeri. Takoj ko bo začasna sprememba poti odobrena, jo bomo ustrezno označili. Do takrat prosimo za razumevanje. Za vse dodatne informacije se obrnite na PD AT Podčetrtek.

Ivan Šalamon

Zimski vzpon na Nanos

V nedeljo, 7. marca 1999, je podnanaško planinsko društvo organiziralo že petnajsti zimski pohod na Nanos. Kljub slabemu vremenu, ki je prestrašil marsikaterega planinca, se je pohoda udeležilo okoli 300 ljudi.

Pohod se je začel ob 8. uri izpred podnanaške osnovne šole, kjer so vodniki usmerjali pohodnike, ki so se pohoda udeležili prvič. Poskrbeli so tudi za vse točke, kjer bi planinci lahko zašli. Tudi za preprečitev morebitnih nesreč je bilo poskrbljeno. Zdravstveno prostovoljno osebje je

z veseljem ponudilo svojo pomoč. Pot je potekala čez Konja, od tam do Strgarjevih in nato do končne točke pri podnanaški lovski koči, kjer so udeleženci svoj pohod potrdili. PD Podnanos je poskrbelo tudi za toplo hrano in pijačo, vipavska mlekarna pa je pohodnike pogostila s svojimi izdelki. Tisti, ki so se pohoda udeležili dvanajstič, so prejeli pohvalo, za tretji, šesti in deveti obisk pa bronasto, srebrno in zlato značko.

Pohod po Vojkovih poteh je v petnajstih letih postal tradicionalna prireditve, ki privablja planince iz celotne Primorske. Tisti najbolj zvesti se pohoda udeležijo tudi v slabem vremenu, kot je bilo letošnje. In letošnji pohod je pokazal prav to, da so v slabem vremenu pohodu bolj zvesti planinci iz drugih krajev kot pa domačini.

Andreja Pižent

20. pohod na Dobrovlje

Ob štiridesetletnici PD Polzela je bil organiziran in izveden dvajseti planinski pohod na Dobroveljsko planoto iz Letuša. Držal se je – bolj ali manj – prve trase čez Podgorje, mimo Letuške kraške jame (Petrova jama, Sitarjev pekel, odprta za javnost 1. 5. 1993) mimo Zgodnika na Dobnik. Štirje so si šli ogledat še skorš na Vrtače (*Sorbus domestica*), ki ga sedaj spet pričenjajo saditi. Nekdo je nabiral velikonočnico, drugi noč pa dan, tretji pikca, naslednji ptičje seme, slednji Jezusovo suknjico. Toda to so le različna imena za navadni pljučnik (*Pulmonaria officinalis*), ki je zdravilna rastlina sprva z rdečimi, pozneje modrimi cvetovi. Torej nepotreben preplah zaradi množice manj znanih imen iste rožice.

Končna točka pohoda je bila pri koči Lovske družine Podnanos, kjer so pohodniki potrdili svoj vzpon.

Pri Dobniku (»Kmečki hram«) na vršini je sedaj nastalo smučišče. Spodaj je cerkev sv. Urbana (661 m), do katere je še **Fr. Kocbek** označil pot iz Mozirja in po »cenovniku za vodnike« iz leta 1895 je bila tarifa za vodenje 2 K, na Goro Oljko pa 3 K. Koliko je danes za prostovoljnega vodnika PZS, ki je vodil, nismo zvedeli. V to cerkev smo šli na enem izmed pohodov in ko smo prišli ven, je bila zunaj povsem bela pokrajina. Na prvem pohodu je bilo 276 udeležencev in spremstvo GRS – Postaje Celje (PV 1980/256). Za pohod se dobi bronasta, srebrna in zlata značka, enaka kot za pohod PD Zabukovica, za deset pohodov pa diploma. V Domu na Dobrovljah (732 m) se nas je letos zbralo 39 udeležencev (23 iz Maribora), med njimi tudi nekaj, ki so sodelovali pri zasnovi tega pohoda. Pohod je vodil PVPR **Zoran Štok**, blagajnik **Ferdo Glavin** pa je v domu poskrbel za čaj in kos domačega kruha. Vračali so se skoraj vsi čez Bezovec v dolino. Vreme je bilo naklonjeno pohodu.

B. J.

Mladinski odsek PD Kranj

Člani Mladinskega odseka PD Kranj smo 27. marca letos v osnovni šoli na Trsteniku pripravili prireditve, ki smo jo imenovali Vesele planinske urice. Za to smo se odločili iz več razlogov. Poleg družjenja in učenja je bil glavni razlog počastitev stoletnice Planinskega društva Kranj.

In kaj smo počeli?

Dopoldne so otroci spoznavali različne gorniške dejavnosti v šestih delavnicah: spoznavali so naše gore preko diapozitivov (vodja delavnice **Jana Vogelnik**); spoznavali so osnove orientacije in risali skico poti (**Matjaž Hafner**); se naučili, kako se pripravimo na planinski izlet (**Klemen Ručigaj**); spoznali so delo in naloge GRS (**Marjan Ručigaj**), plezali na umetni steni (**Vanja Eržen**) ter si ogledali delo reševalnega psa (**Katja Šnuderl** in **Ljubo Meglič**).

Prireditve se je udeležilo 85 otrok iz devetih osnovnih šol skupaj z men-

torji in celo nekaj staršev sem opazila. Vsi otroci so bili razdeljeni na šest skupin, vse pa so spremljali tudi njihovi mentorji. Skupine so krožile med delavnicami, v vsaki so se zadržali približno pol ure, kjer jim je vodja delavnice snov razložil in tudi praktično pokazal.

Popoldne so se otroci pomerili v kvizu. Tekmovali so v dveh kategorijah: od 1. do 5. razreda in od 6. do 8. razreda. Vprašanja so sestavili vodje delavnic, in sicer iz vsake teme po dve. Prav vse skupine so pokazale precej znanja o lahkih in tudi malo zahtevnejših vprašanjih. Pri mlajših so si najboljše mesto delile skupine štirih osnovnih šol (Trstenik, Naklo, Matije Čopa in Cerklje), pri starejših pa so zmagali otroci osnovne šole Staneta Žagarja iz Kranja. Nagrade je prispevalo naše društvo in so bile zelo sladke.

Planinska skupina OŠ Stane Žagarja pa je tudi ena od najštevilčnejših skupin v našem mladinskem odseku, saj se včasih izletov udeleži tudi sto otrok s svojimi starši. Verjetno je to zasluga njihove delovne mentorice in prave ljubiteljice gora Jane Vogelnik. Ker pa že omenjam naše zaslužne mentorje, ne smem pozabiti **Francija Benedika**, ki že več kot trideset let neutrudno vodi v gore cele generacije kranjskih mladincev.

Poleti, od 5. do 9. julija, pa pripravljamo planinski tabor v Vratih – tako kot vsako leto že osem let. Naši tabori so veseli, nikoli nam ni dolgčas. Poleg planinskih pohodov tudi rišemo, pišemo, pójemo, raziskujemo, občudujemo naravo in spoznamo cel kup novih prijateljev. Zato vabimo tudi druge osnovnošolske otroke, da se nam pridružijo.

Urša Vogelnik

Izpopolnjevanje vodnikov v Celjski koči

Odbor planinskih vodnikov Savinjskega meddruštvenega odbora planinskih društev je pripravil in izvedel področno obvezno izpopolnjevanje vodnikov PZS po letnem delovnem načrtu. To je zadnje v

tem obdobju po tem programu. Za naslednjega bodo že nove vsebine, ki bodo jeseni posredovane inštruktorjem in bodo veljale za naslednja tri leta.

Na zboru je sodeloval **Ivan Cigale** s temo o vremenu, kjer je fen povezal z Mollierovim diagramom in za konec prikazal prosojnice, posnete s spletnih strani, ki jih posreduje naš Hidrometeorološki zavod z ustrežno interpretacijo. **Mag. Tone Golnar** je predaval o psihologiji vodenja in **Božo Jordan** o prehrani. Vsi trije in še **Dragica Baloh** in **Franci Gričar** so sodelovali pri praktičnem delu.

Udeležencev je bilo 22 iz osmih planinskih društev. Med njimi je bilo tudi nekaj vodnikov, ki jih ni na seznamu vodnikov za leto 1998, čeprav so značke in izkaznice dobili. Za organizacijo je poskrbel vodja OPLV SMDO **Roman Turk**. Vreme je bilo ustrezno tudi za praktične vaje.

B. J.

Pohod Trstelj–Fajtji hrib

Planinska skupina Dornberk, ki deluje v okviru Planinskega društva Nova Gorica, je v letošnjem letu organizirala že 7. tradicionalni pohod »Po Bricovi planinski poti« s Trstelja (643 m) na Fajtji hrib (433 m).

Ob tej priložnosti so prizadevni člani skupine pod vodstvom **Antona Hareja** postavili na prevalu Železna vrata lično tablo z zemljevidom Trstelja in okolice, ki opozarja vse številnejše obiskovalce tega primorskega hriba na zanimivost.

Pohoda se je dne 21. marca letos v lepem vremenu udeležilo rekordno število pohodnikov, ki jih je pot vodila z vrha Trstelja preko vrhov Stola, Stolovca, Lešenjaka in Vrtovke do Renškega Vrha, kjer so se jim pridružili še planinci iz Renč; ti so za vse pohodnike ob pomoči sponzorjev pripravili toplo malico za okrepcilo.

S Fajtjega hriba so se pohodniki vračali po stari kolovozni poti vse do Brankove planine, kjer je bil ključek pohoda. Ob tej priložnosti so organizatorji pripravili družabno srečanje, na katerem ni manjkala niti srečelov.

Ob slovesu je vse prisotne nagovoril Anton Harej in zaželel ponovno snidenje v naslednjem letu.

Darko Božič,
Prvačina

Velikonočni pohod na čavensko Malo Goro

Prizadevna planinska sekcija Planinskega društva Ajdovščina iz vasi Kamnje je letos že drugič na velikonočni ponedeljek organizirala planinski pohod iz Kamenj na Malo Goro pod Čavnom. Pohod so izvedli v spomin na čase, ko so na Mali Gori poleti kosili in seno z volmi vozili v dolino.

Pohod se je začel pred trgovino v Kamnjah. Hodili smo po kolovozu, po katerem so nekoč vozili seno. Od zahoda so grozili temni oblaki. Začelo je deževati, a pohodnikov kaplje niso prestrašile. Kmalu se je vreme izboljšalo; pri lovski koči nad vasjo ob sredčavenski poti pa je planince čakal topel čaj, kavica in tudi šilce močnega po želji. Po dveh urah in pol se je gozd odprl; zgodnjepomladanska Mala Gora, vsa v zvončikih, nas je pozdravila, pripravljena na slavo. Ob enajstih je bila pri Grželčevi malogorski bajti planinska slovesnost. Pozdravni govor je imel prizadevni predsednik kamenjske sekcije gospod **Kreševac**, sledili so še pozdravi predsednika PD Ajdovščina **Vlada Lemuta** in predstavnika PD Kanal. Učenci OŠ Dobravlje – podružnice Kamnje so pod vodstvom **Tanje Furlan** in mentorstvom **Dragice Vodopivec** pripravili kulturni program s petjem in recitacijami. Ob zvokih harmonike so marsikoga zasrbele pete, seveda pa se tudi nismo branili odličnega golaža s polento, sladkih dobrot vaščank iz Kamenj ter zlahne kapljice za odrasle in čaja za mladino. Vse priznanje in zahvala pridnim gostiteljem, še posebno gospodu **Jožetu Kuharju!**

Pohod se je končal pri sv. Pavlu nad Vrtovinom, kjer se je ob 15. uri veliko udeležencev udeležilo svete maše.

Naj vam ponudim še zgodbo o

Čaven s Predmeje

nekdanjih časih na Mali Gori, kot je po pripovedovanju deda **Antona Bratine** zapisal **Dragan Vodopivec**:

»Mala Gora – planota, ki je iz doline sploh ni videti, se nahaja visoko v naročju Čavna. To je precej valovita, s travo obrasla planota, ki jo na južni strani obrobja skalnat greben, ki se nato strmo spusti v dolino. Lep je sprehod po tej s sočno planinsko travo porasli pokrajini med vzpetinami, ki se spuščajo v loze in se na drugi strani spet strmo dvigajo in tvorijo nekakšne kotanje, kjer v pomladanskih mesecih najdeš šmarnice, jurjevke, na vrhovih pa tudi dišeči volčin, ki ti z opojnim vonjem pričara dih pomladi.

Na tej planoti so kmetje iz Kamenj spravljali krmo za svojo živino. To delo – košnja – je bilo posebno doživetje, toda po drugi svetovni vojni je zamrlo.

Na košnjo so se odpravili v začetku avgusta, ko so v dolini že pripravili seno. V nahrbtnike so dali hrano in obleko ter posodo za kuhanje, na rame kose, grablje in vile ter se ob pesmi podali ob prvih sončnih žarkih na pobočje Čavna. Pot jih je vodila po že pokošenih senožetih, nato pa so prišli v senco borovcev in se strmo vzpenjali. Malo pred vrhom jih je pozdravila s soncem obsijana velika skalna gmota, ki ji pravijo Črna peč. Še malo in s poti so zavili na stezo, ki je vodila na sončne travnike. Najprej so vsi skupaj očistili kal, to je kotanjo, v kateri se je ob dežju nabirala voda, s katero so napajali vole, ko so šli po seno.

Potem so se razkropili po svojih parcelah. Ko so si oddahnili, so pokosili nekaj trave in napravili ogrod-

je za malogorsko bajto, ki so ga potem prekrili s senom.

Lojze Kekčev si je postavil domovanje pri kalu. Malo naprej je imela dom **Grželčeva** družina, še malo naprej **Mežnarjeva**. Ti dve družini sta bili najbolj številni. Vsaka je imela po tri ali štiri kosce. Potem je bilo še nekaj posameznikov, ki so si pripravili voz ali dva sena.

Fantje so vstajali zgodaj, saj se je trava, dokler je bila še rosna, bolj rezala. Kose so sklepali že zvečer. Pesem kos in vriskanje koscev se je razlegalo po planoti, vmes pa se je oglašal značilni »figli, figli« osle, ko so brusili kose. Ko je postalo prevroče, so odložili kose in z grabljami ali vilami raztrosili kupe trave, da se je hitreje sušila. Ovelo travo je bilo treba obrniti tako, da jo je prijel sonce še z druge strani. Če se trava ni dovolj posušila v enem dnevu, so jo zložili v majhne kope – lonce in jo drugo jutro spet raztrosili.

Ob večerih so si pripravili ogenj, danes pri enem, jutri pri drugem, in si ob njem pripovedovali razne zgodbe, vmes pa so si izpirali grlo z dobro domačo kapljico. Tudi zapeli so katero. Ob takih večerih so pozabili na težko delo minulega dne. Vsak si je nato v svoji baraki ob prijetnem spancu nabiral moči za naslednji dan.

Med košnjo je bil tudi čas za nabiranje zdravilnih zelišč. Avgusta na Mali Gori dozori kimmel, pa tudi arnika se dobi v lozah. Kimmel so rabili za začimbo, arnika pa so namakali v šnopcu. Ta rumena tekočina je pomagala pri celjenju ran in žuljev. Kopal pa so tudi korenine lečna (košutnika) ter jih dajali živini za boljše prebavo.

Ko so nakosili en voz sena, je eden od koscev odšel v dolino po vprego in nove zaloge hrane.

Košnja na Mali Gori je trajala cel avgust, pa še kak dan v septembru. Vaščani se tega opravila spominjajo s spoštovanjem.

Eden od zadnjih koscev na Mali Gori je bil **Martin Grželčev**, ki si je v spomin na te lepe trenutke postavil pravo malogorsko bajto, kot so jo uporabljali med košnjo. Ob njej si je uredil še vrt in lesen bivak, kamor hodi obujat spomine na tiste lepe čase. Ta bivak je tudi priljubljena točka planincev, ki hodijo iz doline čez Malo Goro na Čaven.

Irena Breščak

Fotografije Vinka Šeška

Včasih moram poiskati te strme poti, moram položiti nanje svoje roke in stkati tiste čudno lepe vezi, moram priti tja, kjer se zdi, da besede drugače zvone in se drugače pogleda v oči.

Verjetno tako čuti vsak od nas, **Rudi Klinar** pa je znal to tako lepo prelini v besede.

Med nami je nekdo, ki zna to, kar na naših potepanjih po hribih vidimo, ujeti v objektiv, zdi pa se, da njegovo oko vidi tudi marsikaj, kar nam ostane skrito.

Vinko Šeško se je s fotografijo začel ukvarjati že kot študent. S prvo štipendijo si je, kaj bi drugega, kupil fotoaparata. Potem se je lotil tudi izdelave fotografij, najprej črno-belih. Tako kot tehnika je napredoval tudi Vinko in danes sam razvija tudi barvne fotografije in diapozitive.

Vinko je povezal dve izmed svojih ljubezni – ljubezen do narave in do fotografiranja. Sad tega je razstava, ki smo jo odprli na letošnjem obč-

nem zboru planincev v Gasilskem domu v Sevnici: fotografije gorá, neskončno lepih kotičkov doma in na tujem ter čudovitih drobnih stvari, ki jih je ugledal na svojih številnih potepanjih.

Dobro, da ima Vinko v nahrbtniku vedno prostor tudi za fotoaparata in hvala, Vinko, da si pripravljen te čudovite podobe in utrinke iz narave deliti z nami.

Jože Prah

Razstava fotografij upokojencev

Pri Društvu upokojencev Ravne na Koroškem deluje foto-dia krožek. Njegovi člani **Drago Gostenčnik**, **Blaž Kajzer**, **Franci Kamnik**, **Mirko Korošec**, **Franc Podmenišek** in **Štefan Vevar** so v drugi polovici aprila v avli upravne zgradbe Železarne Ravne razstavili 48 barvnih fotografij. Izbira razstavišča ni naključna, saj so bili vsi naštetih ljubiteljski fotografi nekdanji delavci v tej ravenski tovarni. Še prej so – premierno – svoje fotografije razstavili v domu upokojencev na Ravnah, načrtujejo pa, da bodo panoje s fotografijami postavili še v drugih krajih Koroške. Sodeč po dosedanjih zapisih v knjigi vtisov bo razstava tudi tam naletela na lep sprejem.

S čim so torej navdušili »stari fotografski mački«?

Večina fotografij (vse so velike 30 x 20 cm) je trenutkom pozabe utrgala predvsem gorske motive. Najpogosteje so jih v objektiv fotoaparata ujeli **Franc Podmenišek**, **Mirko Korošec** in **Štefan Vevar**, ki se predstavlja kar s 15 izbranimi planinskimi »razglednicami«.

Medtem ko so podpisi pod fotografijami ponekod dokaj idilični (Igra senc, Jutro, Znamenje, Večerni odsev, Mladost gora), pa je večina spremljajočih pojasnil bolj informativna glede mesta nastanka fotografije (Jutro v Kamniških Alpah, Na vrhu Ojstrice, Zimska pravljica na Uršlji gor, V ranem jutru na Raduho, Na ledeniku pod Grossvenedigerjem itd.).

Razstava je popestrila sicer pusto avlo upravne zgradbe železarne in, kot pričá knjiga vtisov, polepšala dan tudi marsikateremu njenemu ogledovalcu.

A. Č.

Planinski dom Cajnar

Na sončni jasi sredi mogočnih notranjskih gozdov, od koder vodijo poti v gozdnata pobočja Hrušice z Dednim, Lipovim in Tovstim vrhom, ima Planinsko društvo Logatec dom, ki se imenuje Cajnar.

Do njega je možen dostop iz več smeri. Poti so dobro markirane, v prave smeri nas vodijo prijazni kažipotji. Če se odločimo za dostop iz smeri Hrušica-Kalce, lahko obiščemo še zanimiv muzej v »Stari pošti« v Hrušici. Tukaj je bila nekoč poštna postaja, kjer so se ustavljali že rimski vojaki, potem furmani in srednjeveška gospoda, saj je bil to najkrajši dostop do nekdanje Emone. Ogledamo si tudi ostanke rimskega obrambnega zidu, ki so ga pred leti lepo obnovili.

Za dostop do planinskega doma se usmerimo kilometer od nekdanje poštna postaje po dobro markirani stezi. Gozd buči v jasni, veseli pesmi. Sonce, ki pronica skozi krošnje dreves, razliva svojo toploto po sveže zelenem podrastju. Oko se ustavlja in omamlja ob množici rastlin, ki cveto v obilju, njihovi cvetovi odevajo tla v prečudovito mešanico barvnih odtenkov. Ta pestra raznolikost rastja daje gozdu zlahten čar in je pravi raj za ljubitelje narave, nabiralce zelišč in gozdnih sadežev.

Naposled prispemo do planinskega doma. To je mogočna stavba, ki je preurejena iz samotne Cajnarjeve domačije. Odprt je ob sobotah in nedeljah od marca do decembra.

Tistega aprilskega dne se je v okolici in v notranjosti doma kar trlo obiskovalcev. Okolica, ki je prepredena s sprehajalnimi stezami in potmi, je kot ustvarjena za občudovalce narave. Od tod se nam odpira lep razgled na 918 metrov visok s smrekami poraščen Srnjak.

Planinski dom Cajnar je na višini 516 metrov. Tukaj mimo potekata Notranjska in Logaška planinska pot, za kateri se dobi v domu dnevnike in žige. Hoja po teh notranjskih poteh nudi mnogo zadovoljstva, lepih vtisov in nepozabnih doživetij.

Vida Durn, Ajdovščina

Beti

BETI priznana proizvajalka tekstilnih izdelkov z več kot 40 let zaupanja vredno tradicijo, vam je pripravila spodnje perilo **BETI THERM**, ki ima naslednje lastnosti:

- zadržuje telesno temperaturo in varuje pred mrazom,
- je antibakterijsko,
- ima mehak otip in se prilagaja telesu,
- je prijetno in udobno za nošenje,
- je pralno obstojno (preprosto vzdrževanje),
- se hitro suši,
- **OHRANJA ZDRAVJE.**

BETI THERM, perilo z že preizkušenimi lastnostmi, **priporočamo pri delu na polju, v gozdu, vinogradu** in tudi pri vsakdanjem nošenju. Zlasti nepogrešljive so spodnje majice in pulji v beli, marelični, temno zeleni in temno modri barvi.

POIZKUSITE, ZADOVOLJNI BOSTE!

Perilo **BETI THERM** pošiljamo po povzetju. **Cene so od 2.695 SIT naprej za majico s kratkimi rokavi, pa od 4.262 SIT naprej za puli z dolgimi rokavi.**

Beti therm polipropilensko pletivo zadržuje telesno temperaturo in prenaša vlago navzven.

Beti therm 100% bombaž pospeši prenos vlage.

BETI MODNA OBLAČILA d.o.o.

Tovarniška 2

8330 Metlika

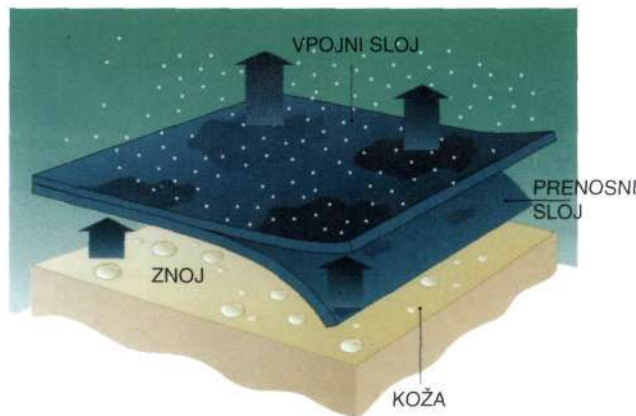
Prodajna služba:

tel.: 068/638-175, 638-144

fax: 068/638-190

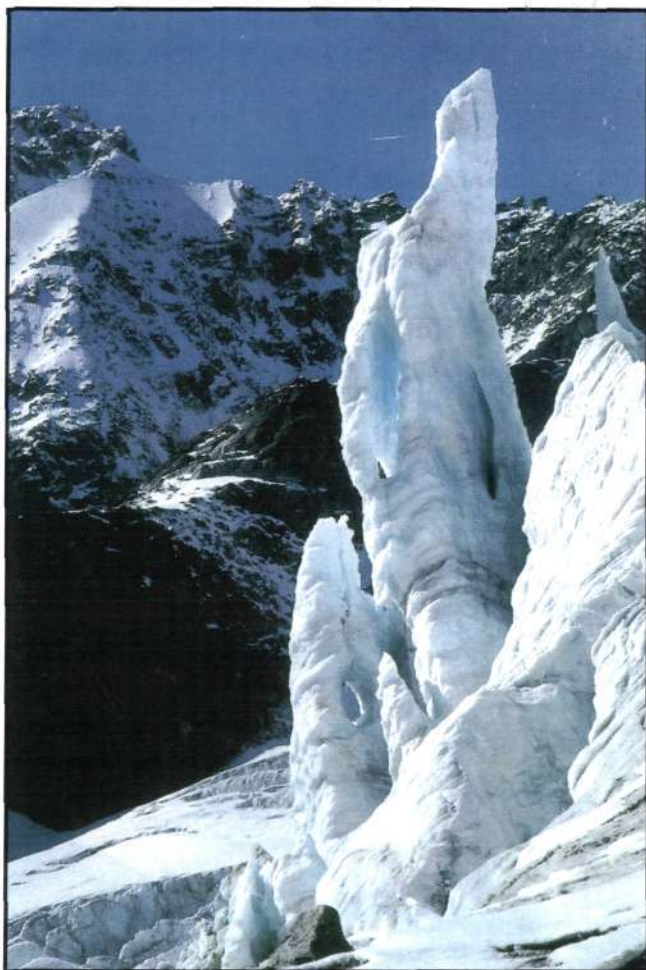
Industrijska prodajalna:

tel.: 068/638-170

BETI THERM®

VSE ZA POHODNIŠTVO PROSTO PLEZANJE ALPINIZEM

GOSPOSVETSKA 3, 1000 LJUBLJANA, TELEFON: 061 1257 126